

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

Кафедра правознавства

Г. В. Терела

**ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право»**

Полтава – 2016

Укладач: **Терела Г. В.**, к.і.н., доцент кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти:

Городецька І.А. – к. ю. н., доцент кафедри права та методики викладання історико-правознавчих дисциплін Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Осташова В. О. – к. ю. н., доцент кафедри бізнес-адміністрування та права Полтавської державної аграрної академії

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри правознавства, протокол № 4 від 31 травня 2016 р.
Зав. кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

Начальник НМЦ управління якістю діяльності
_____ 2016 р.
_____ доц. Огуй Н. І.

УЗГОДЖЕНО

Директор науково-навчального центру
_____ 2016 р.
_____ доц. Герман Н. В.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Програма навчальної дисципліни.....	8
Тематичний план навчальної дисципліни.....	17
Методичні рекомендації до самостійного вивчення навчальної дисципліни.....	25
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування.....	25
Тема 1. Право соціального забезпечення як галузь у системі права України.....	25
Тема 2. Джерела права соціального забезпечення.....	33
Тема 3. Принципи права соціального забезпечення.....	41
Тема 4. Організаційно-правові форми соціального забезпечення.....	49
Тема 5. Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти.....	56
Тема 6. Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення.....	64
Тема 7. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.....	71
Тема 8. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.....	79
Тема 9. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.....	88
Тема 10. Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.....	98
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг.....	108
Тема 11. Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі.....	108
Тема 12. Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі.....	117
Тема 13. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі.....	125
Тема 14. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.....	134

Тема 15. Недержавне пенсійне забезпечення.....	142
Тема 16. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб.....	150
Тема 17. Соціальні допомоги.....	157
Тема 18. Соціальне обслуговування.....	165
Тема 19. Пільги в системі соціального забезпечення.....	172
Індивідуальні навчально-дослідні завдання	180
Порядок і критерії оцінювання знань студентів.....	189
Термінологічний словник.....	209
Список рекомендованих інформаційних джерел.....	219

ВСТУП

Визнання України соціальною державою згідно статті 1 Конституції України та загострення соціальних проблем у зв'язку з переходом до ринкової економіки зумовили актуальність пошуку оптимальної системи державних засобів забезпечення соціальних прав людини і громадянина в Україні. Систему соціального забезпечення в Україні сьогодні можна вважати в основному сформованою. Проте забезпечення її належного функціонування, удосконалення засобів і механізмів правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення залишатиметься актуальним завданням для держави протягом тривалого часу. Тому вивчення майбутніми юристами навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» матиме вагоме значення для їх подальшої практичної діяльності на ниві правового забезпечення соціального захисту громадян. Саме кваліфіковані фахівці зможуть забезпечити як належну роботу системи органів соціального забезпечення, так і поширення правових знань серед громадян України та захист їх прав і законних інтересів.

Термін «право соціального забезпечення» вживається, як відомо, в трьох значеннях: по-перше, як галузь національного права України; по-друге, як наука; по-третє, як навчальна дисципліна в системі юридичної освіти.

Як галузь права право соціального забезпечення являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини з матеріального забезпечення, надання соціальних послуг за рахунок спеціально створених фінансових джерел особам, які зазнали соціального ризику.

Право соціального забезпечення як наука становить систему об'єктивних знань про поняття, розвиток, закономірності, принципи самостійної галузі права.

Право соціального забезпечення як навчальна дисципліна – це систематизовані відповідно до навчальної програми знання щодо предмета правового регулювання норм цієї галузі права та їх особливостей.

Предметом навчальної дисципліни є право соціального забезпечення у всіх своїх виявах: як галузь права, як система законодавства та як наука.

Міждисциплінарні зв'язки визначаються інтегральним характером навчальної дисципліни, міждисциплінарним дискурсом; тісним зв'язком з комплексом базових та гуманітарних, а також юридичних дисциплін. Програма курсу враховує набуті студентами знання під час опанування положень навчальних курсів «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Цивільне право», «Адміністративне право»,

«Кримінальне право», «Трудове право». Водночас вивчення права соціального забезпечення стане основою для опанування студентами такої навчальної дисципліни, як «Основи охорони праці».

Навчальну програму навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» розроблено на основі чинного законодавства України з урахуванням змін, обумовлених становленням ринкової економіки та формуванням правової Української держави. До програми включено всі основні теми курсу, які охоплюють як теоретичні проблеми науки права соціального забезпечення, так і положення чинного законодавства та практики його застосування.

Навчальна програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» є отримання студентами теоретичних знань у сфері соціального забезпечення; набуття практичних навичок застосування правових норм, що регламентують ці відносини; формування правосвідомості та правової культури у майбутніх юристів.

1.2. Основними завданнями навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» є вивчення студентами основних категорій, принципів та інститутів права соціального забезпечення; напрямків правового регулювання відносин у сфері соціального захисту; ознайомлення із системою чинного законодавства про соціальне забезпечення та набуття навичок роботи з нормативними актами; з'ясування підстав та умов виникнення, зміни та припинення соціально-забезпечувальних правовідносин; вміння вирішувати практичні ситуації у сфері соціального забезпечення.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні положення доктрини та джерела права соціального забезпечення;
- предмет, методи, систему і принципи права соціального забезпечення;
- зміст основних інститутів права соціального забезпечення; правовий статус суб'єктів;
- сферу дії законодавства про соціальне забезпечення та тенденції його розвитку в умовах ринкової економіки;

– стан судової практики.

вміти:

– володіти понятійно-категоріальним апаратом права соціального забезпечення;

– правильно застосовувати норми права соціального забезпечення до конкретних правових відносин;

– тлумачити чинне законодавство;

– складати правові документи з питань соціального захисту;

– аналізувати тенденції юридичної практики;

– обґрунтовано вирішувати питання реалізації норм права соціального забезпечення на практиці.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 години, 3 кредити ЄКТС.

Для більш досконалого і поглибленого засвоєння навчального матеріалу, більш раціональної організації самостійної роботи з нормативно-правовими актами, літературою, а також розвитку практичних умінь і навичок застосування теоретичних і науково-прикладних знань студентам спеціальності 081 «Право» пропонується навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Право соціального забезпечення». Пропонований посібник містить програму і тематичний план курсу, методичні рекомендації до кожної теми (вказівки, поради, логічні схеми розгляду питань; навчально-пізнавальні завдання для самопідготовки до семінарських та індивідуальних занять студента під керівництвом викладача із зазначенням проблемних питань курсу, питань для самостійного опрацювання, ситуаційних задач, тем рефератів; завдання для самоконтролю знань; список рекомендованих інформаційних джерел та літератури), індивідуальні завдання для самостійної роботи та методичні рекомендації до їх виконання, порядок і критерії оцінювання знань, перелік питань до поточного та підсумкового контролю.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

*Навчальна програма навчальної дисципліни
«Право соціального забезпечення» схвалена
Вченою радою ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
_____ 201_р., протокол № _*

Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування

Тема 1. Право соціального забезпечення як галузь у системі права України

Право людини на соціальний захист як суб'єктивне право особи. Конституційні гарантії здійснення права на соціальний захист в Україні. Співвідношення понять соціальне забезпечення та соціальний захист.

Поняття права соціального забезпечення як самостійної галузі права. Предмет правового регулювання права соціального забезпечення. Загальна характеристика суспільних відносин, які складають предмет права соціального забезпечення.

Метод правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин та його ознаки. Поєднання імперативного і диспозитивного способів правового регулювання, централізованого, муніципального і локального правового регулювання.

Функції права соціального забезпечення.

Місце права соціального забезпечення в національній системі права України. Взаємозв'язок і розмежування права соціального забезпечення з іншими галузями системи права України (конституційним, цивільним, адміністративним, трудовим).

Система права соціального забезпечення. Інститути права соціального забезпечення. Співвідношення системи права соціального забезпечення і системи законодавства.

Предмет і система науки права соціального забезпечення.

Тенденції розвитку права соціального забезпечення у сучасних умовах. Адаптація соціального законодавства України до принципів міжнародного та європейського права.

Система і основні завдання навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення».

Тема 2. Джерела права соціального забезпечення

Поняття джерел права соціального забезпечення України, форми їх

вираження. Класифікація джерел права соціального забезпечення.

Конституція України як основне джерело права соціального забезпечення. Закони та підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел права соціального забезпечення.

Акти соціального партнерства як джерела права соціального забезпечення.

Значення рішень Конституційного Суду України та керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України для однакового застосування усіма підприємствами, установами, організаціями та судовими органами чинного законодавства про соціальне забезпечення.

Дія нормативно-правових актів, які є джерелами соціального забезпечення, у часі, просторі та за категоріями громадян.

Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.

Проблеми та перспективи розвитку законодавства України про соціальне забезпечення.

Тема 3. Принципи права соціального забезпечення

Поняття і значення принципів права соціального забезпечення. Класифікація принципів. Співвідношення загальних (галузевих) принципів з принципами окремих інститутів права соціального забезпечення. Співвідношення принципів і норм права.

Зміст і конкретизація загальних (галузевих) принципів права соціального забезпечення: справедливість та неупередженість; ефективність; всезагальність і всебічність соціального забезпечення; рівність прав та заборона дискримінації; диференціація умов та обсягів соціального забезпечення; наукова та економічна обґрунтованість соціальних стандартів; незменшуваність змісту та обсягу соціальних виплат та послуг при прийнятті нових законів; державна гарантованість права на соціальне забезпечення; адресний характер соціального забезпечення.

Зміст і конкретизація принципів окремих інститутів права соціального забезпечення. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Принципи недержавного соціального забезпечення. Принципи державної соціальної допомоги.

Тема 4. Організаційно-правові форми соціального забезпечення

Поняття, види та особливості організаційно-правових форм соціального забезпечення.

Поняття та значення соціального страхування в системі соціального забезпечення. Загальна характеристика основних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування:

страхування на випадок тимчасової непрацездатності, страхування по безробіттю, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, пенсійне страхування. Відмінність загальнообов'язкового соціального страхування від цивільно-правового договору страхування.

Структура системи пенсійного забезпечення в Україні. Солідарне, накопичувальне та недержавне пенсійне страхування.

Асигнування з бюджету як організаційно-правова форма соціального забезпечення.

Недержавні організаційно-правові форми соціального забезпечення.

Тема 5. Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти

Поняття та особливості правовідносин із соціального забезпечення. Ознаки правовідносин із соціального забезпечення. Види правовідносин із соціального забезпечення і підстави їх класифікації. Поняття, особливості та види матеріально-забезпечувальних правовідносин із соціального забезпечення. Поняття, особливості та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення. Поняття, особливості та види процесуальних правовідносин із соціального забезпечення.

Структура правовідносин із соціального забезпечення. Матеріальний та юридичний зміст правовідносин із соціального забезпечення. Об'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин: пенсії; соціальні допомоги; соціальні пільги; соціальне обслуговування. Суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин. Правовий статус учасників правовідносин: правосуб'єктність, права і обов'язки, гарантії, відповідальність. Фізичні особи як учасники соціально-забезпечувальних правовідносин. Особливості їх правового статусу. Уповноважені державою органи та організації як суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин. Недержавні установи як суб'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення.

Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення. Особливості юридичних фактів як підстави правовідносин у сфері соціального забезпечення. Поняття і види страхового стажу. Загальний страховий стаж і його значення. Спеціальний страховий стаж, його види та значення. Порядок встановлення страхового стажу. Порядок обчислення і підтвердження страхового стажу. Коефіцієнт страхового стажу.

Тема 6. Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення

Поняття соціального ризику. Загальна характеристика видів соціального ризику. Загальнолюдські (загальносоціальні) ризики. Професійні ризики. державно-політичні ризики. Техногенні ризики. Екологічні ризики.

Непрацездатність як соціальний ризик. Види непрацездатності. Юридичні факти, що зумовлюють постійну непрацездатність. Пенсійний вік.

Поняття, ознаки та причини інвалідності. Групи інвалідності. Порядок встановлення інвалідності.

Поняття та порядок розслідування нещасного випадку на виробництві. Поняття та порядок підтвердження та розслідування професійного захворювання. Загальне захворювання.

Поняття, порядок встановлення та підтвердження тимчасової втрати працездатності. Юридичні факти, що зумовлюють тимчасову непрацездатність громадянина. Листок непрацездатності.

Поняття безробіття (часткового безробіття). Порядок визнання громадянина безробітним.

Втрата годувальника як соціальний ризик. Непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника.

Поняття, критерії та порядок підтвердження малозабезпеченості. Середньомісячний сукупний дохід сім'ї. Співвідношення з бідністю. Межа бідності.

Тема 7. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Поняття та загальна характеристика соціального страхування на випадок безробіття. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття. Особи, які не підлягають страхуванню. Страховики і страхувальники.

Поняття безробітного та його правовий статус. Особи, які не можуть бути визнані безробітними. Види матеріального забезпечення на випадок безробіття. Допомога по безробіттю та умови її призначення. Допомога по частковому безробіттю.

Тема 8. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Страхові випадки, умови надання допомоги по тимчасовій непрацездатності та тривалість її виплати. Порядок надання матеріального забезпечення та соціальних послуг.

Тема 9. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності

Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Принципи страхування від нещасного випадку і гарантії забезпечення прав застрахованих осіб. Суб'єкти та об'єкти страхування від нещасного випадку та професійного захворювання.

Страховий ризик і страховий випадок у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Поняття нещасного випадку та професійного захворювання. Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві. Порядок встановлення ступеня втрати працездатності потерпілим на виробництві.

Відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров'я. Види та порядок призначення виплат потерпілому.

Тема 10. Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Пенсійна система України: поняття та напрямки реформування. Загальна характеристика законодавства, що регулює пенсійні відносини в Україні. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Структура системи пенсійного забезпечення. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Накопичувальна система пенсійного страхування. Система недержавного пенсійного забезпечення.

Право на пенсійне забезпечення як складова конституційного права на соціальний захист. Пенсійний вік в Україні. Право відстроченого виходу на пенсію. Право добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Персоніфікований облік у системі соціального страхування.

Поняття та ознаки пенсій як виду соціального забезпечення. Відмінності пенсії від інших виплат. Види пенсій та умови їх призначення. Мінімальна пенсія в Україні. Загальний порядок обчислення, призначення, перерахунку та виплати пенсій.

Оскарження неправомірних дій та розгляд спорів, що виникають з приводу пенсійного забезпечення.

Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг

Тема 11. Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі

Поняття пенсії за віком та її відмінності від пенсій за вислугу років. Умови призначення пенсії за віком. Обчислення розміру пенсій за віком. Розмір пенсії за віком. Мінімальний розмір пенсії за віком. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.

Пільгові підстави на пенсію за віком. Списки № 1 та № 2 виробництв, робіт, професій, посад, затверджені Кабінетом Міністрів України, що дають право на пільгову пенсію за віком.

Тема 12. Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі

Поняття пенсії по інвалідності. Умови призначення пенсії по інвалідності. Пенсії по інвалідності внаслідок нещасного випадку, інших випадків трудового каліцтва чи професійного захворювання. Пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання. Групи інвалідності. Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності.

Розмір пенсії по інвалідності. Період, на який призначається пенсія по інвалідності. Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності. Надбавки на догляд.

Тема 13. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі

Поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Особи, що мають право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Непрацездатні члени сім'ї померлого годувальника. Члени сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника.

Порядок призначення і виплати пенсії в разі втрати годувальника. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Зміна розміру пенсії. Призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї. Виділення частки пенсії.

Тема 14. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування

Суб'єкти системи накопичувального пенсійного забезпечення.

Види пенсійних виплат з коштів накопичувальної системи пенсійного страхування. Поняття та види довічних пенсій: довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя.

Одноразова пенсійна виплата. Договір страхування довічної пенсії.

Тема 15. Недержавне пенсійне забезпечення

Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення. Принципи недержавного пенсійного забезпечення.

Система недержавного пенсійного забезпечення. Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення та їх правовий статус. Поняття й види недержавних пенсійних фондів. Відкритий пенсійний фонд. Корпоративний пенсійний фонд. Професійний пенсійний фонд. Засновники, учасники та вкладники недержавних пенсійних фондів.

Ведення персоніфікованого обліку учасників недержавних пенсійних фондів. Особи, що здійснюють управління активами недержавних пенсійних фондів.

Пенсійні внески. Пенсійний контракт і пенсійна схема. Поняття й види пенсійних виплат, умови й строки їх здійснення. Довічна пенсія (довічний анuitет). Успадкування пенсійних активів.

Тема 16. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб

Пенсії за вислугу років. Пенсійне забезпечення на пільгових умовах. Поняття та правові ознаки державних пенсій. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.

Пенсійне забезпечення державних службовців. Пенсійне забезпечення народних депутатів. Пенсійне забезпечення посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників.

Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та суддів.

Правове регулювання пенсій за особливі заслуги перед Україною.

Пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Тема 17. Соціальні допомоги

Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог. Загальна характеристика законодавства про державні соціальні допомоги. Принципи, за якими виплачуються державні соціальні допомоги. Загальні правила призначення та виплати державних соціальних допомог. Органи, що призначають державні допомоги. Джерела виплат.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям: особи, які мають право на отримання допомоги; розмір допомоги та строк, на який вона призначається. Розрахунок середньомісячного сукупного доходу сім'ї для призначення допомоги. Відмова у наданні допомоги малозабезпеченим сім'ям.

Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам. Умови та порядок призначення допомоги. Державна соціальна допомога на догляд інвалідам війни, самотнім малозабезпеченим особам, малозабезпеченим інвалідам I групи та деяким іншим категоріям осіб. Щомісячна грошова допомога малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу. Умови призначення допомоги.

Державні допомоги сім'ям з дітьми. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами. Одноразова допомога при народженні дитини. Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Допомога на дітей, які перебувають під опікою і піклуванням. Допомога на дітей самотнім матерям. Допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства. Порядок звернення за допомогою сім'ям з дітьми.

Субсидії на оплату житлово-комунальних послуг.

Відповідальність за недотримання законодавства про державні соціальні допомоги.

Тема 18. Соціальне обслуговування

Поняття, ознаки, форми і види соціальних послуг. Загальна характеристика законодавства про соціальне обслуговування. Принципи надання соціальних послуг. Організація діяльності з надання соціальних послуг. Соціальні служби та соціальні установи в Україні. Права і обов'язки надавачів та отримувачів соціальних послуг. Волонтерська діяльність в сфері соціальних послуг. Порядок надання й отримання соціальних послуг.

Соціальні послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Соціальні заклади інтернатних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціально-медичні інтернатні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та дітей, які потребують тривалого лікування. Дитячий будинок сімейного типу.

Соціальні послуги для бездомних громадян та безпритульних дітей. Соціальне обслуговування осіб похилого віку та інвалідів. Ритуальні послуги.

Тема 19. Пільги в системі соціального забезпечення

Соціальні пільги як правовий засіб додаткового соціального захисту. Ознаки та види соціальних пільг. Медико-реабілітаційні, транспортні, житлові, побутові, трудові пільги.

Пільги за професійним та соціальним статусом особи. Поняття соціального статусу особи. Соціальні пільги інвалідам, ветеранам праці та особам похилого віку, ветеранам війни, особам, які постраждали внаслідок нацистських переслідувань. Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Соціальний захист біженців. Соціальний захист жертв політичних репресій.

Джерела фінансування соціальних пільг. Реформування системи соціальних пільг в Україні.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
 для студентів денної форми навчання
 спеціальності 081 «Право»

№ п / п	Назва змістових модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуально консультатив на робота
1	2	4	5	6	7	8	
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування							
1.	Право соціального забезпечення як галузь у системі права України	4	2	–	–	2	–
2.	Джерела права соціального забезпечення	3	–	–	–	3	–
3.	Принципи права соціального забезпечення	3	–	–	–	3	–
4.	Організаційно-правові форми соціального забезпечення	4	–	2	–	2	–
5.	Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти	5	2	–	–	3	–
6.	Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення	5	–	2	–	3	–
7.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	5	2	–	–	3	–
8.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	5	–	2	–	3	–
9.	Правове регулювання загальнообов'язкового	5	2	–	–	3	–

	державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності						
10.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	6	2	2		2	–
	Загалом	45	10	8		27	–
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг							
11..	Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі	5	2	–	–	3	–
12.	Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі	3	–	–	–	3	–
13.	Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі	5	–	2	–	3	–
14.	Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	4	–	–	–	4	–
15.	Недержавне пенсійне забезпечення	5	–	2	–	3	–
16.	Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб	4	–	–	–	4	–
17.	Соціальні допомоги	7	2	2	–	3	–
18.	Соціальне обслуговування	6	2	–	–	4	–
19.	Пільги в системі соціального забезпечення	6	2	–		4	–
	Загалом:	45	8	6		31	–
	Разом:	90	18	14	–	58	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для студентів денної форми навчання

напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» набору 2014 р.

№ п / п	Назва змістових модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуально консультатив на робота
1	2	4	5	6	7	8	
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування							
1.	Право соціального забезпечення як галузь у системі права України	6	2	–	–	3	1
2.	Джерела права соціального забезпечення	6	–	2	–	3	1
3.	Принципи права соціального забезпечення	5	–	2	–	2	1
4.	Організаційно-правові форми соціального забезпечення	5	–	2	–	2	1
5.	Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти	5	2	–	–	2	1
6.	Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення	5	–	2	–	2	1
7.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	6	2	2	–	2	–
8.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	5	–	2	–	2	1
9.	Правове регулювання загальнообов'язкового	5	2	–	–	2	1

	державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності						
10.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	6	2	2		2	–
	Загалом	54	10	14		22	8
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг							
11..	Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі	6	2	–	–	3	1
12.	Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі	6	–	2	–	3	1
13.	Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі	6	–	2	–	3	1
14.	Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	6	–	2	–	3	1
15.	Недержавне пенсійне забезпечення	6	–	2	–	3	1
16.	Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб	6	–	2	–	3	1
17.	Соціальні допомоги	6	2	2	–	2	–
18.	Соціальне обслуговування	6	2	2	–	2	–
19.	Пільги в системі соціального забезпечення	6	2	2		2	–
	Загалом:	54	8	16		24	6
	Разом:	108	18	30	–	46	14

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
 для студентів денної форми навчання
 напряму підготовки 6.030401і «Правознавство»

№ п / п	Назва змістових модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуально консультатив на робота
1	2	4	5	6	7	8	
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування							
1.	Право соціального забезпечення як галузь у системі права України	3	2	–	–	1	–
2.	Джерела права соціального забезпечення	2	–	–	–	2	–
3.	Принципи права соціального забезпечення	2	–	–	–	2	–
4.	Організаційно-правові форми соціального забезпечення	4	–	2	–	2	–
5.	Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти	4	2	–	–	2	–
6.	Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення	4	–	2	–	2	–
7.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	4	2	–	–	2	–
8.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	4	2	–	–	2	–
9.	Правове регулювання	4	–	2	–	2	–

	загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності						
10.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	5	2	2	–	1	–
	Загалом:	36	10	8		18	
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг							
11..	Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі	2	2	–	–	–	–
12.	Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі	1	–	–	–	1	–
13.	Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі	1	–	–	–	1	–
14.	Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	2	–	2	–	–	–
15.	Недержавне пенсійне забезпечення	2	–	2	–	–	–
16.	Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб	1	–	–	–	1	–
17.	Соціальні допомоги	4	2	2	–	–	–
18.	Соціальне обслуговування	3	2	–	–	1	–
19.	Пільги в системі соціального забезпечення	2	2	–	–	–	–
	Загалом:	18	8	6		4	–
	Разом:	54	18	14	–	22	–

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
 для студентів заочної форми навчання напряму підготовки 6.030401
 «Правознавство», 6.030401і «Правознавство» та студентів
 Черкаського локального центру і Херсонського локального центру
 дистанційного навчання напряму підготовки 6.030401і
 «Правознавство»

№ п / п	Назва змістових модулів, тем дисципліни	Кількість годин за видами занять					
		разом	аудиторні заняття			позааудиторна робота	
			лекції	семінарські заняття	практичні заняття	самостійна робота	індивідуально консультатив на робота
1	2		4	5	6	7	8
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування							
1.	Право соціального забезпечення як галузь у системі права України	5	2	–	–	3	–
2.	Джерела права соціального забезпечення	3	–	–	–	3	–
3.	Принципи права соціального забезпечення	3	–	–	–	3	–
4.	Організаційно-правові форми соціального забезпечення	5	–	2	–	3	–
5.	Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти	3	–	–	–	3	–
6.	Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення	3	–	–	–	3	–
7.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	3	–	–	–	3	–
8.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою	3	–	–	–	3	–

	працевдатності						
9.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працевдатності	3	–	–	–	3	–
10.	Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	5	2	–	–	3	–
	Загалом:	36	4	2		30	
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг							
11.	Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі	1	–	–	–	1	–
12.	Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі	1	–	–	–	1	–
13.	Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі	1	–	–	–	1	–
14.	Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	1	–	–	–	1	–
15.	Недержавне пенсійне забезпечення	1	–	–	–	1	–
16.	Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб	1	–	–	–	1	–
17.	Соціальні допомоги	2	2	–	–	–	–
18.	Соціальне обслуговування	2	–	–	–	2	–
19.	Пільги в системі соціального забезпечення	2	–	2	–	–	–
	Загалом:	12	2	2		8	
	Разом:	54	6	4	–	44	–

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1

Тема 1. Право соціального забезпечення як галузь у системі права України

Основні терміни та поняття: соціальне забезпечення; соціальний захист; предмет права соціального забезпечення; метод правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин; функції права соціального забезпечення; система права соціального забезпечення.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» студент передусім повинен усвідомити, що термін «право соціального забезпечення» вживається у трьох значеннях: по-перше, як галузь національного права України; по-друге, як наука; по-третє, як навчальна дисципліна в системі юридичної освіти. Як галузь права право соціального забезпечення являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини з матеріального забезпечення, надання соціальних послуг за рахунок спеціально створених фінансових джерел особам, які зазнали соціального ризику. Право соціального забезпечення як наука становить систему об'єктивних знань про поняття, розвиток, закономірності, принципи самостійної галузі права. Право соціального забезпечення як навчальна дисципліна – це систематизовані відповідно до навчальної програми знання щодо предмета правового регулювання норм цієї галузі права та їх особливостей.

Деякі фахівці цю галузь називають «правом соціального захисту» (Н. Б. Болотіна). Багато інших (С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, Т. З. Гарасимів, В. В. Жернаков, Н. М. Хуторян, М. М. Шумило та інші фахівці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України) – правом соціального забезпечення. Студентам варто проаналізувати погляди науковців та сформулювати власне ставлення до цього дискусійного питання.

При визначенні предмета права соціального забезпечення необхідно мати на увазі, що крім власне соціально-забезпечувальних відносин до сфери правового регулювання цієї галузі входять ще деякі самостійні види суспільних відносин, які покликані забезпечити існування соціально-забезпечувальних відносин. Такими, зокрема, є соціально-страхові відносини та відносини, пов'язані із

встановленням юридичних фактів, що є підставою для реалізації особою права на соціальне забезпечення. Останні прийнято називати процедурними відносинами.

Процедурними відносинами у сфері соціального забезпечення вважаються такі відносини, які виникають та існують при визначенні і встановленні юридичних фактів, що є необхідними для існування матеріальних відносин соціального забезпечення.

Соціально-страховими вважаються відносини, які існують у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, щодо організації соціального страхування, утворення соціальних страхових фондів, формування коштів останніх та розподілу цих коштів між особами, котрі потребують соціального забезпечення.

Соціально-забезпечувальні відносини, які виступають основою (ядром) предмета права соціального забезпечення, не є однорідними і поділяються на декілька відносно самостійних видів суспільних відносин. Спільним, що їх об'єднує в одну групу і завдяки чому вони розглядаються як єдиний вид суспільних стосунків, є визначені законом соціальні ризики, з настанням яких у особи виникає право на соціальне забезпечення. Зміст права на соціальний захист, що проголошується у ст. 46 Конституції України, дає підстави для виділення у структурі соціально-забезпечувальних відносин трьох окремих їх різновидів: пенсійних відносин; відносин щодо надання матеріальних допомог та відносин щодо надання соціальних послуг.

Предметом права соціального забезпечення є комплекс якісно однорідних суспільних відносин, що існують у сфері соціального забезпечення осіб, які зазнали соціального ризику (соціально-забезпечувальні відносини), а також пов'язані з ними процедурні та соціально-страхові відносини.

Важливе значення для характеристики будь-якої галузі права, крім предмета правового регулювання, має і *метод*, тобто специфічний спосіб впливу держави (законодавця) на відповідні суспільні відносини. Аналіз правових засобів, за допомогою яких право соціального забезпечення здійснює регламентацію відповідних суспільних відносин, а також способів нормотворчості (централізований і децентралізований) дає можливість зробити висновок, що дана галузь права має переважно імперативні засади регулювання, забезпечені переважно централізованим способом прийняття правових норм. Цей висновок впливає з аналізу основної схеми побудови соціально-забезпечувальних правовідносин, яка полягає в існуванні правового зв'язку: людина – компетентний орган, що надає той чи інший вид соціального забезпечення. Той факт, що в межах правовідносин соціального страхування в цьому зв'язку виступає не держава, а відповідний фонд соціального страхування,

ситуації принципово не змінює. У цих відносинах практично відсутня рівність сторін за винятком деяких з них, наприклад щодо добровільного пенсійного страхування.

Для з'ясування характеру методу права соціального забезпечення, потрібно розглянути їх особливості: 1) поєднання централізованого, регіонального і локального регулювання за збереження централізованим головної ролі; 2) поєднання нормативних і договірних засобів впливу, тобто особливе поєднання імперативного і диспозитивного методів у правовому регулюванні; 3) специфічність правового статусу суб'єктів правовідносин, а також обумовленість виникнення, зміни та припинення цих правовідносин певними юридичними фактами; 4) необхідність волевиявлення громадянина на реалізацію свого права на соціальне забезпечення і рішення відповідного органу про надання громадянину такого права; 5) наявність у суб'єктів правовідносин істотних повноважень, відсутність субординації і підпорядкування один одному; 6) поєднання різноманітних джерел фінансування забезпечення.

Опрацьовуючи питання щодо *системи права соціального забезпечення*, необхідно враховувати те, що ця система являє собою науково обґрунтований, об'єктивно існуючий зв'язок інститутів і норм, які складають самостійну галузь права. У системі права соціального забезпечення традиційно виділяють Загальну і Особливу частини. Відповідно, кожна із цих частин містить властиві їй правові інститути, а останні, у свою чергу, складаються з норм права, які є найнижчою ланкою внутрішньої структури галузі права. *Загальна частина* об'єднує норми про предмет права, предмет науки, принципи, джерела, організаційні форми забезпечення. *Особлива частина* права соціального забезпечення включає норми, які регулюють умови надання, форми та розміри видів соціального забезпечення, порядок їх встановлення, захист порушених прав у сфері соціального забезпечення тощо.

Від системи права соціального забезпечення слід відмежовувати систему законодавства щодо соціального забезпечення, яка являє собою сукупність взаємопов'язаних між собою нормативно-правових актів, покликаних забезпечити відповідну сферу суспільних відносин.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та предмет права соціального забезпечення.
2. Метод правового регулювання соціально-забезпечувальних відносин та його ознаки.
3. Функції права соціального забезпечення.
4. Система права соціального забезпечення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Право людини на соціальний захист як суб'єктивне право особи.
2. Конституційні гарантії здійснення права на соціальний захист в Україні.
3. Співвідношення понять соціальне забезпечення та соціальний захист.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Функцію з соціального захисту громадян і з соціального забезпечення в Україні здійснює:
 - а) держава;
 - б) Комітет міністрів Ради Європи;
 - в) підприємство;
 - г) установа.
2. Частинами, на які поділяється система права соціального забезпечення, є:
 - а) Спеціальна та Особлива;
 - б) Загальна та Спеціальна;
 - в) Загальна та Особлива;
 - г) Загальна, Особлива та Спеціальна.
3. Зазначте, до якої частини системи галузі права соціального забезпечення належить такий інститут, як правовідносини з соціального забезпечення:
 - а) Особливої;
 - б) Загальної;
 - в) Спеціальної;
 - г) не належить до жодної.
4. Зазначте, до якої частини системи галузі права соціального забезпечення належить такий інститут, як соціальні ризики:
 - д) Особливої;
 - е) Загальної;
 - ж) Спеціальної;
 - з) не належить до жодної.
5. Ядром предмета права соціального забезпечення є:
 - а) пенсійні правовідносини;
 - б) відносини по наданню соціальних допомог;
 - в) відносини по наданню соціальних послуг;

- г) процедурні і процесуальні відносини.
- 6. Відносини, які виникають з приводу розгляду спорів у сфері соціального захисту, - це:
 - а) процедурні відносини;
 - б) процесуальні відносини;
 - в) арбітражні відносини;
 - г) примирні відносини.
- 7. Відносини у сфері соціального забезпечення, які виникають та існують при визначенні і встановленні юридичних фактів, що є необхідними для існування матеріальних відносин соціального забезпечення, - це:
 - а) процедурні відносини;
 - б) процесуальні відносини;
 - в) матеріальні відносини;
 - г) немає правильної відповіді.
- 8. Основною функцією права соціального забезпечення є:
 - а) функція контролю;
 - б) відтворювальна;
 - в) нормативна;
 - г) захисна.
- 9. Предметом права соціального забезпечення є:
 - а) суспільні відносини, що пов'язані з трудовою діяльністю людини на підприємстві, в установі, організації незалежно від форми власності чи у фізичної особи, та її участь у суспільній організації праці;
 - б) соціальний захист, матеріальне забезпечення та обслуговування насамперед непрацездатних громадян;
 - в) суспільні відносини, які виникають під час укладання договорів цивільно-правового характеру;
 - г) майнові та деякі особисті немайнові відносини.
- 10. Право соціального забезпечення як наука – це:
 - а) науково обґрунтована класифікація норм права у сфері соціального забезпечення на окремі групи, що охоплюють однорідні, пов'язані між собою суспільні відносини, та розміщення їх у відповідній послідовності залежно від того, яку роль вони відіграють всередині цієї галузі права;
 - б) система наукових знань, правових поглядів, ідей про визначене коло суспільних явищ;

- в) об'єднання кількох правових інститутів, які регулюють споріднені комплекси суспільних відносин, що входять до сфери регулювання права соціального забезпечення;
 - г) комплекс суспільних правовідносин як матеріального, так і процедурно-процесуального характеру, які виникають у зв'язку з розподілом коштів із соціальних фондів через систему соціального забезпечення.
11. Право на соціальне забезпечення в Україні мають:
- а) виключно громадяни України;
 - б) виключно непрацездатні громадяни України та іноземці;
 - в) будь-які особи, що на момент виникнення соціального ризику знаходились на території України;
 - г) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, якщо вони постійно проживають в Україні.
12. Комплексне поєднання централізованого і децентралізованого регулювання соціально-забезпечувальних правовідносин для забезпечення належного виконання учасниками цих відносин своїх прав та обов'язків – це:
- а) завдання права соціального забезпечення;
 - б) принципи права соціального забезпечення;
 - в) метод права соціального забезпечення;
 - г) основна функція права соціального забезпечення.
13. Систему права соціального забезпечення складають:
- а) пенсійне право і страхове право;
 - б) Загальна і Особлива частини;
 - в) Загальна частина та пенсійне право;
 - г) Загальна частина та страхове право.
14. Система права соціального забезпечення являє собою:
- а) сукупність нормативно-правових актів;
 - б) сукупність об'єктивно взаємопов'язаних правових інститутів і норм, розміщених у структурно визначеній послідовності відповідно до специфіки суспільних відносин, що підлягають регулюванню;
 - в) сукупність законів;
 - г) сукупність законів і підзаконних нормативно-правових актів.
15. Соціально-страховими вважаються такі відносини:

а) які існують у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо організації соціального страхування;

б) які існують у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо утворення та використання соціальних страхових фондів;

в) які існують у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо розподілу коштів соціальних страхових фондів між особами, котрі потребують соціального захисту;

г) усі відповіді правильні.

16. До соціально-забезпечувальних відносин не належать:

а) пенсійні правовідносини;

б) відносини по наданню соціальних допомог;

в) відносини по наданню соціальних послуг;

г) відносини соціального партнерства.

17. До основних ознак методу права соціального забезпечення належать:

а) імперативно-диспозитивне регулювання;

б) поєднання централізованого регулювання з регіональним, муніципальним і локальним;

в) винятково договірне регулювання;

г) зумовленість виникнення, зміни і припинення правовідносин специфічними юридичними фактами (як правило, подіями, що не залежать від волі людей);

д) винятково централізоване регулювання.

18. До суспільних відносин, які становлять предмет права соціального забезпечення, не належать:

а) організаційно-управлінські відносини у сфері праці;

б) соціально-забезпечувальні відносини;

в) відносини щодо забезпечення зайнятості, профорієнтації і працевлаштування;

г) соціально-страхові відносини;

д) відносини щодо підприємницької діяльності.

19. До різновидів соціально-забезпечувальних відносин належать:

а) пенсійні відносини;

б) відносини працевлаштування;

в) відносини щодо надання матеріальних допомог;

г) відносини щодо надання соціальних послуг;

- д) відносини зайнятості.
20. До суспільних відносин, які становлять предмет права соціального забезпечення, належать:
- а) соціально-забезпечувальні відносини;
 - б) цивільні процесуальні відносини;
 - в) соціально-страхові відносини;
 - г) організаційно-управлінські відносини у сфері зайнятості.
 - д) відносини, пов'язані із встановленням юридичних фактів, що є підставою для реалізації особою права на соціальне забезпечення.

Завдання

1. Користуючись джерелами із списку літератури, ознайомитись зі змістом концепцій сфери застосування соціально-забезпечувальних правовідносин (найбільш відомими вважаються чотири концепції: непрацевдатності, соціальної аліментарності, індивідуальної форми розподілу та соціального ризику) та письмово обґрунтувати, прихильником якої концепції Ви є.
2. Розробити структурно-логічну схему «Система права соціального забезпечення».
3. Користуючись джерелами зі списку літератури, скласти таблицю 1.1 «Співвідношення системи права соціального забезпечення і системи соціально-забезпечувального законодавства»

Таблиця 1.1

Система права соціального забезпечення	Система соціально-забезпечувального законодавства
внутрішня будова права	
сукупність правових норм	
має свій предмет і метод правового регулювання	
первинний елемент – соціально-забезпечувальна норма	
формується об'єктивно відповідно до існуючих соціально-забезпечувальних	

4. Користуючись джерелами зі списку літератури, навести точки зору трьох вітчизняних та/або зарубіжних вчених з приводу дискусійного в науковій літературі питання щодо розмежування понять «соціальне забезпечення» і «соціальний захист».

Інформаційні джерела: 1, 2, 113-116, 121, 123, 124, 126, 128, 129, 132, 135, 137, 139, 146, 156, 164, 169, 196-198, 199, 200, 201, 210, 214, 215, 223, 225, 226, 230, 233, 237, 247, 258.

* * *

Тема 2. Джерела права соціального забезпечення

Основні терміни та поняття: джерела (форми права), нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт, міжнародно-правовий акт, міжнародний договір, колективний договір, колективна угода, закон, підзаконний нормативно-правовий акт.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Право соціального забезпечення як система загальнообов'язкових правил і норм знаходить своє зовнішнє вираження у формі відповідних юридичних документів – законів, підзаконних актів, міжнародних пактів, конвенцій, двосторонніх та багатосторонніх договорів. Саме ці акти і є зовнішньою формою вираження права соціального забезпечення, і тому їх називають формами права.

Вивчення джерел права соціального забезпечення доцільно розпочати із аналізу їх особливостей, які визначаються, насамперед тією обставиною, що право соціального забезпечення належить до сфери соціального права, норми якого спрямовані на забезпечення захисту осіб, що зазнали впливу соціальних ризиків. До таких особливостей належать: 1) наявність серед джерел права соціального забезпечення України документів договірної характеру, ухвалених на міжнародному рівні, оскільки соціальний захист людини перебуває в центрі уваги міжнародної спільноти та провідних міжнародних організацій; 2) для джерел права соціального забезпечення характерна множинність, так як відносини соціального забезпечення врегульовані великою кількістю нормативних актів. Серед них – як акти загальнодержавного, так і місцевого (локального) значення; 3) серед

джерел права соціального забезпечення особливе місце належить актам Міністерства соціальної політики України; 4) наявність серед джерел права соціального забезпечення актів, які ухвалюються органами соціального страхування; 5) вагоме значення у системі джерел права соціального забезпечення відіграють закони про Державний бюджет на поточний рік; 6) наявність у змісті багатьох нормативно-правових актів норм з технічним змістом; 7) для джерел права соціального забезпечення властивою є значна міра диференціації правового регулювання.

Продовжуючи дослідження джерел права соціального забезпечення, потрібно розглянути їх класифікацію за різними критеріями. Особливу увагу слід звернути на те, що найбільш загальним є поділ усіх джерел права соціального забезпечення на дві великі групи за юридичною природою норм, що містяться в актах, які регулюють відносини соціального забезпечення. Йдеться про акти договірної характеру та нормативно-правові акти. При цьому важливо усвідомити, що систему договорів – джерел права соціального забезпечення України становлять: а) міжнародні договори (міжнародно-правові акти), які уклала, до яких приєдналася чи щодо яких у порядку правонаступництва підтвердила свої повноваження Україна; б) договори, укладені у сфері соціального партнерства як результат колективних переговорів. Це договори, що крім регулювання трудових відносин, містять положення, які стосуються соціального забезпечення.

При визнанні вагомої ролі договорів у системі джерел права соціального забезпечення України, все ж варто підкреслити, що більш поширеним джерелом цієї галузі права продовжує залишатися нормативно-правовий акт. Характеристику нормативно-правових актів з права соціального забезпечення можна також здійснити на підставі їх класифікації. І для цього існують найрізноманітніші критерії. Це може бути класифікація за суб'єктами ухвалення; за юридичною силою нормативно-правових актів; за сферою дії; за ступенем загальності правових норм; за характером волевиявлення; за правовими інститутами; за часом дії тощо.

Особливу увагу слід приділити характеристиці джерел права соціального забезпечення за їх юридичною силою. Оскільки серед законів України найвищу силу має Конституція України, в першу чергу слід зупинитися на з'ясуванні сутності права громадян на соціальний захист, закріпленого ст. 46. Право на соціальний захист громадян включає в себе «право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом». Право на соціальний захист

гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Важливим є проголошення у Конституції України положення, що «пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом».

Характеризуючи закони як джерело права соціального забезпечення, важливо виходити із їх поділу на конституційні та звичайні. Конституційні закони приймаються з питань, безпосередньо врегульованих Основним Законом і на його виконання. Всі інші закони називаються звичайними та мають об'єктом регулювання відносини соціального забезпечення, які не впливають безпосередньо із конституційних положень. До конституційних законів належать акти, ухвалені передусім на виконання положень ст. 46 Конституції України. Це закони «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Звичайні закони можуть бути або повністю присвячені регулюванню відносин соціального забезпечення, як, наприклад, Закон України «Про формування Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціального захисту населення», або ж вони можуть стосуватися іншої сфери, але містити окремі норми щодо соціального забезпечення. Такими, зокрема, є Закони України «Про державну службу», «Про наукову і науково-технічну діяльність» тощо.

Чільне місце у структурі джерел права соціального забезпечення займають підзаконні нормативно-правові акти. Перша позиція тут традиційно належить указам Президента України. Нормативні акти Кабінету Міністрів України, міністерств та інших органів центральної виконавчої влади теж містять приписи правового характеру, якими затверджуються різного роду положення, методики, інструкції, правила тощо. Нормативні акти органів виконавчої влади мають вторинний, похідний характер та спрямовані на виконання законів – актів вищої юридичної сили.

У структурі джерел права соціального забезпечення можна віднайти також незначну кількість нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування. Ці органи видають та затверджують нормативні акти в межах своїх повноважень з питань соціального захисту, що віднесені до їхнього відання і фінансуються з місцевих бюджетів. Прикладом можуть бути положення щодо надання матеріальної допомоги малозабезпеченим верствам населення та деякі інші акти. Ухвалами органів місцевого самоврядування

затверджуються місцеві бюджети, які зазвичай передбачають фінансування витрат на соціальне забезпечення.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття джерел права соціального забезпечення України, форми їх вираження. Класифікація джерел права соціального забезпечення.
2. Закони та підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел права соціального забезпечення.
3. Акти соціального партнерства як джерела права соціального забезпечення.
4. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Значення рішень Конституційного Суду України та керівних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України для однакового застосування усіма підприємствами, установами, організаціями та судовими органами чинного законодавства про соціальне забезпечення.
2. Дія нормативно-правових актів, які є джерелами соціального забезпечення, у часі, просторі та за категоріями громадян.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Джерела права соціального забезпечення за ступенем узагальненості поділяються на такі види:
 - а) комплексні та спеціальні;
 - б) комплексні та базові;
 - в) комплексні та консолідовані;
 - г) комплексні та кодифіковані.
2. Зазначте, в якому році були ухвалені Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування:
 - а) 1998 рік;
 - б) 1999 рік;
 - в) 2000 рік;
 - г) 2001 рік.

3. Зазначте вік, до якого згідно Конвенції про права дитини людина вважається дитиною:
 - а) 16 років;
 - б) 18 років;
 - в) 21 рік;
 - г) 14 років.
4. Джерелом права соціального забезпечення є:
 - а) Конституція України;
 - б) Житловий кодекс України;
 - в) Проект Соціального кодексу України;
 - г) Проект закону про загальнообов'язкове медичне страхування в Україні.
5. Основним джерелом права соціального забезпечення є:
 - а) нормативно-правовий акт;
 - б) нормативно-правовий договір;
 - в) правовий звичай;
 - г) судовий прецедент.
6. Чи є джерелами права соціального забезпечення акти соціального партнерства:
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) тільки Генеральні угоди;
 - г) тільки колективні договори.
7. Право громадян на соціальний захист закріплює:
 - а) стаття 15 Конституції України;
 - б) стаття 35 Конституції України;
 - в) стаття 45 Конституції України;
 - г) стаття 46 Конституції України.
8. Систему договорів – джерел права соціального забезпечення України становлять:
 - а) міжнародні договори;
 - б) колективні договори;
 - в) колективні угоди;
 - г) усі відповіді правильні.
9. До джерел права соціального забезпечення належить такий закон:
 - а) «Про колективні договори і угоди»;
 - б) «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

- в) «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»;
 - г) «Про банки і банківську діяльність».
10. Які правила застосовуються, якщо міжнародним договором або міжнародною угодою, в яких бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що їх містить законодавство України про соціальне забезпечення:
- а) застосовуються правила міжнародного договору або міжнародної угоди;
 - б) застосовується законодавство України;
 - в) застосовується законодавство іноземної держави;
 - г) немає правильної відповіді.
11. Чи включає система джерел права соціального забезпечення до свого складу міжнародно-правові акти про соціальний захист:
- а) ні, право соціального забезпечення – національна галузь права;
 - б) ні, право соціального забезпечення України ґрунтується на вітчизняних нормативно-правових актах;
 - в) так, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою, є частиною національного законодавства;
 - г) це залежить від суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин.
12. Основним законом у сфері пенсійного забезпечення є:
- а) Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
 - б) Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ»;
 - в) Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною»;
 - г) Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».
13. Нормативно-правові акти, прийняті органами соціальних страхових фондів, – це:
- а) корпоративні нормативно-правові акти;
 - б) локальні нормативно-правові акти;
 - в) нормативно-правові договори;
 - г) колективні договори.
14. Джерела права соціального забезпечення, – це:

- а) нормативно-правові акти та акти договірною характеру, які ухвалюються компетентними державними та іншими уповноваженими органами з метою врегулювання соціально-забезпечувальних відносин;
 - б) нормативно-правові акти, які ухвалюються компетентними державними органами з метою врегулювання соціально-забезпечувальних відносин;
 - в) нормативно-правові акти та акти договірною характеру, які ухвалюються компетентними державними органами з метою врегулювання соціально-забезпечувальних відносин;
 - г) немає правильної відповіді.
15. Систему договорів – джерел права соціального забезпечення України становлять:
- а) міжнародні договори та договори, укладені у сфері соціального партнерства;
 - б) міжнародні договори та колективні договори;
 - в) міжнародні договори та колективні угоди;
 - г) міжнародні угоди та колективні угоди.
16. Найбільш більш поширеним джерелом права соціального забезпечення є:
- а) нормативно-правовий договір;
 - б) нормативно-правовий акт;
 - в) міжнародний договір;
 - г) колективний договір.
17. Серед джерел (форм) права соціального забезпечення за способом прийняття виділяють:
- а) державні нормативно-правові акти;
 - б) тимчасові нормативно-правові акти;
 - в) корпоративні нормативно-правові акти;
 - г) постійні нормативно-правові акти;
 - д) нормативно-правові договори.
18. Залежно від виду соціального забезпечення можна виділити такі види джерел права соціального забезпечення:
- а) нормативно-правові акти щодо пенсійного забезпечення;
 - б) нормативно-правові акти щодо зайнятості;
 - в) нормативно-правові акти щодо надання соціальних грошових допомог;

- г) нормативно-правові акти щодо працевлаштування;
 - д) нормативно-правові акти щодо надання соціальних послуг.
19. До особливостей джерел права соціального забезпечення належать:
- а) наявність кодифікованого закону;
 - б) множинність нормативно-правових актів;
 - в) значна частка нормативно-правових договорів серед джерел;
 - г) відсутність кодифікованого закону;
 - д) особливе значення серед джерел належить актам Міністерства економічного розвитку і торгівлі.
20. До особливостей джерел права соціального забезпечення належать:
- а) наявність значної кількості нормативно-правових актів, у яких є норми з технічним змістом;
 - б) не притаманна диференціація правового регулювання;
 - в) значний ступінь диференціації правового регулювання;
 - г) множинність нормативно-правових актів;
 - д) наявність кодифікованого закону.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Класифікація джерел права соціального забезпечення».
2. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово обґрунтувати, чи є судові акти джерелами права соціального забезпечення.
3. Розв'язати ситуаційне завдання:
Громадянин України став інвалідом внаслідок теракту, який відбувся на території іншої держави, і потребує соціального забезпечення.
Чи регулюються нормами міжнародного права подібні ситуації?
4. Розв'язати ситуаційне завдання:
Міська Рада прийняла рішення про збільшення розміру пенсій за віком для жителів свого міста за рахунок бюджету міста.
Чи правомірне таке рішення міської ради?

Інформаційні джерела: 1, 2, 23, 50, 109, 113-116, 126, 127, 129, 139, 157, 158, 169, 182, 196-199, 200, 202, 210, 214, 223, 240.

* * *

Тема 3. Принципи права соціального забезпечення

Основні терміни та поняття: принципи права соціального забезпечення; загальні принципи права соціального забезпечення; інституційні принципи права соціального забезпечення

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Розглядаючи особливості права соціального забезпечення як галузі права, слід звернути увагу на принципи правового регулювання, оскільки без урахування відправних ідей функціонування системи соціального захисту, які вирізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальним суспільним значенням у сфері правового регулювання соціально-забезпечувальних та соціально-страхових відносин права, неможливо правильно тлумачити й застосовувати його норми.

Для з'ясування сутності правової природи принципів права соціального забезпечення важливо з'ясувати їх ознаки, з-поміж яких основними є такі: 1) принципи права є найбільш загальними, вихідними положеннями, ідеями, які мають фундаментальне значення при регулюванні соціально-забезпечувальних правовідносин; 2) принципи визначають спрямованість, зміст інститутів права соціального забезпечення; 3) принципи виражають переважаючі в даній державі правові ідеї, які складають завдання інституту соціального забезпечення; 4) принципи поширюються на всі правовідносини, що складають предмет відповідної галузі права; 5) принципи прямо або опосередковано відображені в нормах права.

Принципи (засади) права соціального забезпечення як галузі вітчизняного права – це такі засадничі ідеї, які визначають сутність цієї системи правових норм і спрямовані на створення достатнього рівня правового захисту громадян, що зазнали впливу соціальних ризиків.

Принципи права закріплені в Конституції України, міжнародних правових актах щодо соціального забезпечення, законах України й інших нормативно-правових актах, впливають зі змісту норм із соціального забезпечення.

Право соціального забезпечення ґрунтується на загальноправових, міжгалузевих, галузевих та інституційних принципах.

До *загальноправових принципів*, які визначають регулятивні властивості норм права соціального забезпечення та впливають на

характер соціально-забезпечувальних правовідносин належать: принцип визнання прав людини найвищою цінністю; принцип верховенства права; принцип юридичної рівності усіх громадян перед законом і судом; принцип соціальної справедливості; принцип пріоритету норм міжнародного права; принцип гуманізму; принцип законності тощо.

Принципи соціального права, що більше відомі як *міжгалузеві принципи*, є свого роду проміжною (сполучною) ланкою між загальноправовими та галузевими принципами. Вони базуються на перших і виступають основою для формування інших, відображаючи при цьому специфіку всіх галузей, які формують соціальне право загалом. До них належать такі принципи: право на захист від безробіття; право на охорону здоров'я; піклування держави та підтримка сім'ї, материнства, дитинства; право літніх громадян, інвалідів на соціальних захист; право на захист від злиденності та ін.

На цих принципах ґрунтується усе соціальне право. Вони визначають сутність цієї правової спільності і в той же час виступають основою для виділення з них більш конкретних засад, на яких зрештою формуються окремі галузі, що входять до складу соціального права.

Варто більш детально зупинитися на характеристиці *загальних (галузевих) принципів* права соціального забезпечення. Загальні принципи права соціального забезпечення як галузі права можна поділити на змістовні та формальні. Змістовні принципи формулюють загальні засади змісту права на соціальне забезпечення. Формальні принципи відображають якість юридичного механізму забезпечення такого права. До *змістовних принципів* належать такі: всезагальність соціального забезпечення; всебічність (універсальність) соціального захисту; рівність прав і можливостей та заборона дискримінації; диференціація умов та рівня соціального забезпечення; наукова та економічна обґрунтованість соціальних стандартів; незменшуваність змісту та обсягу прав у сфері соціального забезпечення при прийнятті нових законів; державна гарантованість прав у сфері соціального забезпечення. До *формальних принципів* можна віднести принцип збереження прав у галузі соціального забезпечення; принцип захисту законних сподівань; принцип юридичної ясності; принцип реальності проголошених прав; принцип судового захисту права людини на соціальне забезпечення.

Правове регулювання відносин з кожного виду соціального забезпечення має свої специфічні принципи, які закріплюються у відповідних законах. Звернувшись до Законів України «Про загальнообов'язкове державного пенсійного страхування», «Про соціальні послуги», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про

загальнообов'язкове державне соціальне страхування» «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» студентам потрібно розглянути відповідні інституційні принципи.

Враховання висновків теорії права дає змогу зробити висновок, що принципи права соціального забезпечення виражаються у таких нормах: *принципи-аксіоми* (наприклад, юридичне визнання права кожної людини на соціальний захист); *принципи-дефініції* (наприклад, встановлення змісту таких правових понять, як «соціальний захист», «соціальне страхування», «пенсія» тощо); *норми-принципи*, які безпосередньо встановлюють вихідні положення у певній галузі (підгалузі, інституті) права (солідарність при розподілі коштів на соціальний захист, заборона дискримінації, рівність тощо); *норми-доктрини*, які у сукупності проголошують і започатковують концептуальні теоретичні засади щодо розв'язання у певний організаційно-правовий спосіб проблем у сфері соціального захисту (норми Концепції соціального забезпечення населення України, Основних напрямів пенсійної реформи, соціальної політики тощо).

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття і значення принципів права соціального забезпечення. Класифікація принципів.
2. Зміст і конкретизація загальних (галузевих) принципів права соціального забезпечення.
3. Зміст і конкретизація принципів окремих інститутів права соціального забезпечення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування.
2. Принципи недержавного соціального забезпечення.
3. Принципи державної соціальної допомоги.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Визначення: «... – це керівні засади, ідеї, які зумовлені об'єктивними закономірностями існування, рівнем розвитку суспільства і визначають зміст та спрямованість правового регулювання» відповідає поняттю:
 - а) норми права;
 - б) закони;
 - в) форми права;

- г) принципи права.
2. Зазначте нормативний акт, у нормах якого закріплений принцип права на соціальний захист і встановлені види соціального забезпечення:
- а) Конституція України;
 - б) Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;
 - в) Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
 - г) Закон України «Про зайнятість населення».
3. До загальних принципів права соціального забезпечення не належать:
- а) загальність соціального захисту;
 - б) всебічність (універсальність) соціального захисту;
 - в) диференціація умов та рівня соціального забезпечення;
 - г) колективного регулювання.
4. До принципів надання соціальної допомоги не належить:
- а) адресності;
 - б) субсидіювання;
 - в) безповоротності;
 - г) не залежності рівня розміру соціальної допомоги від рівня нужденності особи.
5. Законом, який забезпечує гарантування соціальним забезпеченням гідного рівня життя особи та реалізацію державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень, є:
- а) Закон України «Про колективні договори і угоди»;
 - б) Закон України «Про зайнятість і працевлаштування»;
 - в) Закон України «Про прожитковий мінімум»;
 - г) Закон України «Про оплату праці».
6. Принцип надання соціальних послуг на підставі адресності та індивідуального підходу відображається:
- а) у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
 - б) у Законі України «Про соціальні послуги»;
 - в) у Законі України «Про зайнятість населення»;
 - г) у Законі України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».
7. Принцип добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення, – це:
- а) загальний принцип права соціального забезпечення;
 - б) міжгалузевий принцип права соціального забезпечення;
 - в) галузевий принцип права соціального забезпечення;

- г) внутрішньогалузевий принцип права соціального забезпечення.
8. Принцип визнання і закріплення основних прав людини відповідно до загальноновизнаних міжнародних стандартів, – це:
- а) загальний принцип права соціального забезпечення;
 - б) міжгалузевий принцип права соціального забезпечення;
 - в) галузевий принцип права соціального забезпечення;
 - г) внутрішньогалузевий принцип права соціального забезпечення.
9. Загальним принципом права соціального забезпечення є:
- а) систематизація та інкорпорація правових норм;
 - б) соціальне партнерство і договірне встановлення умов праці;
 - в) створення додаткових умов для підприємницької діяльності;
 - г) диференціація умов та рівня соціального забезпечення.
10. Загальним принципом права соціального забезпечення є:
- а) всебічність (універсальність) соціального захисту;
 - б) систематизація та інкорпорація правових норм;
 - в) встановлення імперативної відповідальності за порушення норм;
 - г) створення додаткових умов для підприємницької діяльності.
11. Зазначте принцип, який не належить до принципів права соціального забезпечення:
- а) диференціація умов та рівня соціального забезпечення.
 - б) всебічність (універсальність) соціального захисту;
 - в) загальність соціального захисту;
 - г) договірне встановлення умов праці.
12. До принципів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не належать:
- а) законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
 - б) обов'язковість страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством, а також осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб – підприємців;
 - в) солідарність та субсидування в солідарній системі;
 - г) соціальне партнерство і договірне встановлення умов праці.
13. До принципів недержавного пенсійного забезпечення не належать:
- а) принцип законодавчого визначення умов пенсійного забезпечення;

- б) обов'язковості створення недержавних пенсійних фондів юридичними та фізичними особами;
 - в) добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення;
 - г) цільового та ефективного використання пенсійних коштів.
14. Принцип забезпечення пенсіями і допомогами на рівні прожиткового мінімуму відображається:
- а) у Конституції України;
 - б) у Конституції України та Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
 - в) у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;
 - г) у Законі України «Про зайнятість населення».
15. Страхування на випадок безробіття здійснюється за такими принципами:
- а) надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;
 - б) обов'язковості страхування на випадок безробіття всіх працюючих тільки на умовах трудового договору (контракту);
 - в) цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;
 - г) солідарності та субсидування.
16. Збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування здійснюються за принципами:
- а) законодавчого визначення умов і порядку його сплати;
 - б) добровільності сплати;
 - в) законодавчого визначення розміру єдиного внеску;
 - г) захисту прав та законних інтересів застрахованих осіб;
17. До принципів недержавного пенсійного забезпечення віднесені такі:
- а) добровільність створення пенсійних фондів;
 - б) обов'язковість створення недержавних пенсійних фондів фізичними та юридичними особами;
 - в) добровільна участь фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;
 - г) визначення розміру пенсійних виплат залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи;
 - д) обов'язкова участь фізичних осіб як у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні, так і у недержавному пенсійному забезпеченні.

18. Збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування базується на таких принципах:
- а) обов'язковості сплати;
 - б) добровільності сплати;
 - в) законодавчого визначення розміру єдиного внеску та пропорцій його розміру за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
 - г) визначення роботодавцем розміру єдиного внеску;
 - д) державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску.
19. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням здійснюється за такими принципами:
- а) законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
 - б) визначення роботодавцем умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
 - в) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;
 - г) обов'язковості фінансування Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності витрат в обсягах, визначених щороку Конфедерацією роботодавців;
 - д) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування.
20. Закон України «Про соціальні послуги» встановлює такі принципи:
- а) надання соціальних послуг на підставі адресності та без урахування індивідуального підходу;
 - б) надання соціальних послуг на підставі адресності та індивідуального підходу;
 - в) надання соціальних послуг на загальних підставах без урахування індивідуального підходу;
 - г) доступності та відкритості;
 - д) дотримання стандартів якості при наданні соціальних послуг.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Принципи права соціального забезпечення».

2. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово розкрити зміст принципу диференціації умов та рівня соціального забезпечення.

3. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово розкрити зміст термінів «норми-принципи», «принципи-аксіоми», «принципи-дефініції», «норми-доктрини» та навести приклади із нормативно-правових актів.

4. Користуючись джерелами зі списку літератури, скласти таблицю 3.1. «Принципи окремих інститутів права соціального забезпечення» за зразком

Таблиця 3.1.

Інститут права соціального забезпечення	Принципи
Інститут загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; 2) ...
Інститут недержавного пенсійного забезпечення	
Інститут загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням	
Інститут загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	
Інститут соціальних допомог	
Інститут соціальних послуг	

Інформаційні джерела: 1, 113-116, 126, 129, 133, 137, 138, 139, 140, 160, 164, 169, 196-198, 200, 210, 214, 223, 243, 244, 245, 253, 259.

* * *

Тема 4. Організаційно-правові форми соціального забезпечення

Основні терміни та поняття: соціальне страхування, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування на випадок тимчасової непрацездатності, страхування по безробіттю, страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, пенсійне страхування, солідарне страхування, накопичувальне страхування, недержавне пенсійне страхування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Під *організаційно-правовими формами* соціального забезпечення розуміють способи його фінансування та здійснення. При з'ясуванні їх різновидів та особливостей варто виходити з того, що світовій практиці відомі три основні організаційно-правові форми соціального забезпечення населення: соціальне страхування (з публічно-правовим статусом); соціальна допомога, яка надається державою і органами місцевого самоврядування, та приватна страхова ініціатива і соціальні послуги, які надаються підприємствами.

При цьому важливо усвідомити, що в Україні система організаційно-правових форм соціального забезпечення має дещо інший вигляд. Вона, зокрема, включає: соціальне страхування працівників, асигнування за рахунок бюджетів різних рівнів та інші форми соціального забезпечення. При цьому перші дві організаційно-правові форми у нашій державі вже існують або поки що перебувають на стадії реформування, третя ж – ще тільки зароджується.

Найпоширенішою в Україні організаційно-правовою формою соціального забезпечення є *соціальне страхування*, яке становить відповідну систему правових відносин щодо надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам (членам їхніх сімей) у разі настання страхових випадків у розмірах і порядку, визначених законами, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових платежів роботодавцями та особами, на користь яких здійснюється страхування. Метою соціального страхування є перерозподіл соціальних витрат між роботодавцями, найманими працівниками чи іншими заінтересованими особами, які підлягають соціальному страхуванню, і державою для часткової або повної компенсації втраченого заробітку, а також компенсації потреб, які виникли при настанні страхового випадку.

Важливою організаційно-правовою формою соціального забезпечення в Україні є його *асигнування з бюджетів різних рівнів*.

Ця форма передбачає матеріальне забезпечення громадян державними пенсіями, допомогами, а також утримання і забезпечення осіб похилого віку і непрацездатних осіб за рахунок коштів Державного і місцевого бюджетів. З цих же джерел фінансуються соціальні послуги, які надаються державними або уповноваженими державною органами, а також пільги. Характерною ознакою цієї організаційно-правової форми є те, що соціальне забезпечення тут регулюється спеціальним законодавством. За рахунок коштів з Державного бюджету здійснюється пенсійне забезпечення військовослужбовців, надаються численні допомоги сім'ям з дітьми, а також видатки на професійне навчання й працевлаштування інвалідів, забезпечення засобами пересування та ін.

Соціальне забезпечення за рахунок асигнувань з бюджету може фінансуватися такими способами: 1) пряме асигнування з Державного або місцевих бюджетів; 2) фінансування з відомчих бюджетів (Міноборони, внутрішніх справ, охорони здоров'я); 3) відшкодування страховим фондам з Державного бюджету коштів на надання деяких видів соціального забезпечення; 4) субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам. При цьому конкретне джерело фінансування окремих видів соціального забезпечення визначається законом, яким регулюється відповідний вид соціального забезпечення.

Виділяють і таку організаційно-правову форму соціального забезпечення, як *державна соціальна допомога*, яка становить собою систему заходів щодо надання за рахунок державного та комунального (місцевого) бюджетів та інших програм матеріальної допомоги, здійснення соціального обслуговування та утримання, встановлення пільг. Суб'єктами соціальної допомоги слід визнавати лише осіб, які потребують такої допомоги, виходячи із стану їх нужденності (рівень доходів не досягає прожиткового мінімуму). Право на соціальну допомогу не обумовлюється трудовою діяльністю або сплатою страхових внесків. Тому фінансування цієї форми можливе тільки за рахунок бюджетів різних рівнів.

Утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних та інших установах соціального призначення є самостійною формою соціального забезпечення, яке відбувається за рахунок прямих асигнувань із бюджету та належить до сфери послуг для людей похилого віку (перебування в будинках-інтернатах та надомне обслуговування непрацездатних).

У деяких випадках в Україні застосовується *змішане фінансування видів соціального забезпечення*, що поєднує обидві організаційно-правові форми соціального забезпечення: загальнообов'язкове державне соціальне страхування та асигнування з бюджету. На сьогоднішній день відсутній єдиний законодавчо визначений спосіб

акумуляції коштів для фінансування окремих видів соціального забезпечення, що надаються певним категоріям громадян.

Коло осіб, на яких поширюється змішаний спосіб фінансування соціального забезпечення, досить широке. Це державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, народні депутати, судді, прокурорсько-слідчі працівники, а також особи, постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Як і всі інші громадяни, вони є застрахованими в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування і за рахунок вказаних коштів отримують соціальне забезпечення. Та з огляду на особливість виконуваної ними роботи, держава запровадила додаткові заходи їхнього соціального забезпечення, але вже за рахунок бюджетних коштів. Тобто пенсійне забезпечення цих категорій громадян здійснюється як за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування в частині, що становить розмір страхової пенсії, так і за кошти Державного бюджету України – у решті суми пенсії, що передбачено відповідним законом.

У деяких випадках підвищення пенсій може фінансуватися не тільки за рахунок Державного бюджету, але й за рахунок інших джерел. Прикладом може бути пенсійне забезпечення наукових і науково-педагогічних працівників, що здійснюється згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Тут різниця між сумою страхової пенсії відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і сумою пенсії, передбаченої Законом «Про наукову і науково-технічну діяльність» для працівників небюджетних установ фінансується за рахунок коштів цих установ.

У сучасних умовах набувають розвитку також *локальні форми соціального забезпечення* за рахунок коштів самих роботодавців. Умови такого соціального забезпечення визначаються у колективних або трудових договорах.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, види та особливості організаційно-правових форм соціального забезпечення.
2. Поняття та значення соціального страхування в системі соціального забезпечення.
3. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Асигнування з бюджету як організаційно-правова форма соціального забезпечення.

2. Недержавні організаційно-правові форми соціального забезпечення.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Найпоширенішою в Україні організаційно-правовою формою соціального забезпечення є:
 - а) соціальне страхування;
 - б) недержавне пенсійне забезпечення;
 - в) адресна соціальна допомога;
 - г) утримання непрацездатних громадян у державних, комунальних та інших установах соціального призначення.
2. Поняття «система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом» відповідає терміну:
 - а) загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
 - б) соціальний захист;
 - в) соціальне забезпечення;
 - г) соціальне страхування.
3. Організаційно-правова форма соціального забезпечення, яка становить собою систему заходів щодо надання за рахунок державного та комунального (місцевого) бюджетів та інших програм матеріальної допомоги, здійснення соціального обслуговування, встановлення пільг, – це:
 - а) соціальний захист;
 - б) державна соціальна допомога;
 - в) соціальне забезпечення;
 - г) соціальне страхування.
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які визначають принципи та загальні правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні, прийняті:
 - а) у 1991 році;
 - б) у 1996 році;
 - в) у 1998 році;

- г) у 2004 році.
5. В основу надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, а також надання деяких інших видів допомоги покладено такий базовий державний соціальний стандарт:
- а) прожитковий мінімум;
 - б) мінімальна заробітна плата;
 - в) мінімальна пенсія;
 - г) мінімальна соціальна допомога.
6. Комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя, – це:
- а) соціальний захист;
 - б) соціальне страхування;
 - в) соціальна допомога;
 - г) соціальні послуги.
7. Складова системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка базується на засадах добровільної участі фізичних і юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат, це:
- а) система недержавного пенсійного забезпечення;
 - б) система солідарного пенсійного забезпечення;
 - в) система накопичувального пенсійного забезпечення;
 - г) немає правильної відповіді.
8. До видів загальнообов'язкового державного соціального страхування не належать:
- а) пенсійне страхування;
 - б) страхування у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням;
 - в) страхування на випадок безробіття;
 - г) страхування майна.
9. Змішане фінансування видів соціального забезпечення поєднує такі організаційно-правові форми соціального забезпечення:
- а) загальнообов'язкове державне соціальне страхування та асигнування з бюджету;
 - б) загальнообов'язкове державне та добровільне соціальне страхування;

- в) добровільне соціальне страхування та асигнування з бюджету;
- г) немає правильної відповіді.
10. Локальні форми соціального забезпечення фінансуються:
- а) за рахунок коштів працівників;
- б) за рахунок коштів державного бюджету;
- в) за рахунок коштів роботодавців;
- г) немає правильної відповіді.
11. Об'єднана спільними принципами та методами здійснення сукупність юридичних, фінансових, організаційних засобів соціального забезпечення окремих категорій населення, – це:
- а) соціальний захист;
- б) соціальне забезпечення;
- в) соціальне страхування;
- г) організаційно-правова форма соціального забезпечення.
12. Джерелами фінансування соціальних виплат у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування є:
- а) соціальні страхові фонди;
- б) кошти Державного бюджету;
- в) кошти місцевого бюджету;
- г) кошти Державного та місцевого бюджетів.
13. Державна соціальна допомога за законодавством України надається:
- а) у грошовій та натуральній формах, а також у формі соціального обслуговування;
- б) у грошовій формі та у формі соціального обслуговування;
- в) у грошовій та натуральній формах;
- г) у формі соціального обслуговування.
14. Основними формами соціальних послуг є:
- а) матеріальна допомога та соціальне обслуговування;
- б) соціальна допомога
- в) соціальний захист;
- г) немає правильної відповіді.
15. Основним законодавчим актом у системі соціального страхування в Україні є:
- а) «Основи загальнообов'язкового державного соціального страхування»;
- б) Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення»;
- в) Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»;

- г) Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням».
16. Визначення порядку і розмірів сплати страхових внесків при недержавному соціальному страхуванні визначається:
- а) у законі;
 - б) у договорі між застрахованою особою і страховиком;
 - в) у договорі між застрахованою особою і страхувальником;
 - г) у договорі між страхувальником і страховиком.
17. При характеристиці організаційно-правових форм соціального забезпечення використовують такі критерії:
- а) спосіб акумуляції грошових засобів, за рахунок яких здійснюється соціальне забезпечення;
 - б) вид страхування;
 - в) коло суб'єктів, які отримують соціальне забезпечення з відповідного фінансового джерела;
 - г) вид пенсійного забезпечення;
 - д) система органів, які надають соціальне забезпечення.
18. У системі соціального страхування в Україні діють такі види загальнообов'язкового державного соціального страхування:
- а) на випадок безробіття;
 - б) на випадок непередбачуваних обставин;
 - в) у зв'язку з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням;
 - г) на випадок втрати майна;
 - д) у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням.
19. Соціальне забезпечення за рахунок асигнувань з бюджету може фінансуватися такими шляхами:
- а) пряме асигнування з Державного або місцевих бюджетів;
 - б) непряме асигнування з бюджетів;
 - в) фінансування з відомчих бюджетів;
 - г) субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам;
 - д) виплати.
20. Згідно Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування до видів загальнообов'язкового державного соціального страхування належать:
- а) пенсійне страхування;
 - б) медичне страхування;
 - в) особисте страхування;

- г) страхування на випадок безробіття;
- д) страхування майна.

Завдання

1. Розробити структурно-логічну схему «Організаційно-правові форми та види соціального забезпечення».

2. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово обґрунтувати, якими об'єктивними причинами обумовлено існування різних організаційно-правових форм соціального забезпечення.

3. Користуючись джерелами зі списку літератури, з'ясувати, які види соціального забезпечення надаються за рахунок асигнувань з бюджету.

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Міське управління Фонду соціального страхування на випадок тимчасової непрацездатності відстрочило виплату допомог працівникам підприємства, оскільки підприємство має заборгованість по сплаті внесків на соціальне страхування перед Фондом.

Чи правомірні такі дії ?

Інформаційні джерела: 1, 15-18, 21, 25, 33, 46, 113-116, 126, 129, 137, 139, 145, 155, 164, 169, 196-198, 200, 210, 214, 223, 226, 258.

* * *

Тема 5. Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти

Основні терміни та поняття: правовідносини соціального забезпечення; соціально-забезпечувальні правовідносини; соціально-страхові правовідносини; процедурні правовідносини; об'єкт правовідносин соціального забезпечення; суб'єкти правовідносин соціального забезпечення; зміст правовідносин соціального забезпечення; юридичний факт.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

З'ясовуючи характер та багатоманіття правовідносин права соціального забезпечення важливо усвідомити, що загалом останні мають цілий ряд спільних ознак, що відображають їх природу, характер, склад та зміст і завдяки яким вони виступають самостійним різновидом правових відносин. Разом з тим правовідносини, що є результатом впливу норм права соціального забезпечення, досить різноманітні за своїми суб'єктами, об'єктами та підставами виникнення, у зв'язку з чим їх прийнято поділяти на окремі, відносно самостійні види. Вони утворюють певну структуру взаємопов'язаних суспільних відносин, урегульованих правовими нормами різного

функціонального призначення: соціально-забезпечувальними (матеріальними), соціально-страховими та процедурними.

Тому характеризуючи правовідносини у сфері соціального забезпечення та визначаючи їх як самостійний вид правових відносин, необхідно брати до уваги увесь комплекс суспільних відносин, які становлять предмет права соціального забезпечення. Тобто правовідносинами соціального забезпечення слід вважати не тільки соціально-забезпечувальні відносини, а й соціально-страхові відносини та відносини, пов'язані зі встановленням юридичних фактів, що є підставою для реалізації особою права на соціальне забезпечення (процедурні відносини).

Важливо підкреслити, що основою всієї системи правовідносин соціального забезпечення вважаються *соціально-забезпечувальні правовідносини*. Це правовідносини щодо матеріального забезпечення громадян, які зазнали впливу соціального ризику. Вони є визначальними для галузевих правовідносин. Саме завдяки їм відбувається реалізація права особи на отримання будь-якого з видів соціального забезпечення. Це типові правовідносини матеріального характеру, всі інші правовідносини цієї системи відіграють допоміжну роль.

Характерною рисою соціально-забезпечувальних правовідносин є їх так звана *персоніфікація (індивідуалізація)*. Вона виражається у тому, що обсяг права на соціальне забезпечення конкретної особи (наприклад, розмір пенсії) зумовлюється саме її періодом трудової діяльності та сплатою страхових внесків, розміром середнього заробітку, відсотком втрати працездатності, сімейним станом, кількістю утриманців тощо. Ознакою соціально-забезпечувальних відносин є також *аліментарність*, яка полягає у тому, що матеріальне забезпечення громадян здійснюється переважно на безеквівалентній основі, без попереднього та подальшого відшкодування сплачених коштів або наданих пільг чи послуг. Це істотно відрізняє соціально-забезпечувальні правовідносини від подібних правовідносин, характерних для інших галузей права.

Соціально-страховими правовідносинами як різновидом галузевих правовідносин соціального забезпечення є врегульовані нормами права соціального забезпечення відносини щодо набуття особою (працівником, самозайнятою особою чи прирівняними законодавством до них осіб) правового статусу соціально-застрахованої особи, перебування в ньому та формування страхового стажу чи соціального капіталу застрахованої особи як необхідної якісної та кількісної передумови реалізації права на соціальне забезпечення. Соціально-страхові правові відносини покликані забезпечити належний рівень фінансування та обліку соціальних

коштів, необхідних для матеріального забезпечення громадян. Соціально-страхові правовідносини мають властиве лише їм соціальне призначення – створюють можливість особі сформувати один із необхідних для реалізації права на соціальне забезпечення за програмами загальнообов'язкового державного соціального страхування юридичних фактів – страховий стаж особи. Страховий стаж (як сукупність періодів сплати страхових внесків) є своєрідним відображенням часткової участі особи у формуванні загальнообов'язкової державної системи соціального страхування та слугує підставою для обчислення її майбутніх виплат.

Основне функціональне призначення *процедурних правовідносин* полягає в організації практичної реалізації права громадян на матеріальне забезпечення. Основу змісту процедурних правовідносин становлять взаємні права і обов'язки учасників цих правових відносин. На уповноважений орган покладається обов'язок встановити юридичний факт та призначити за наявності всіх необхідних об'єктивних підстав і документів, що їх підтверджують, той чи інший вид забезпечення, на який претендує і має право громадянин. Особа ж має право звернутися із заявою до компетентного органу про встановлення відповідних юридичних фактів та призначення належного їй виду соціального забезпечення.

Соціально-страхові та процедурні правові відносини мають допоміжний характер стосовно матеріальних соціально-забезпечувальних правовідносин. При цьому вони або передують основним матеріальним правовідносинам (щодо встановлення юридичних фактів, сплати страхових внесків, реєстрації учасників відповідного соціального фонду тощо), або ж існують одночасно з ними, супроводжуючи їх впродовж усього строку існування таких правовідносин (щодо зміни групи інвалідності чи у зв'язку зі зміною виду соціального забезпечення).

Опрацьовуючи питання теми, студентам потрібно проаналізувати структуру правовідносин із соціального забезпечення, яка традиційно складається із суб'єктів, об'єкту та змісту. *Об'єктами* соціально-забезпечувальних правовідносин вважаються конкретні матеріальні блага, з приводу яких вони виникають. Такими, зазвичай, є визначені законодавством види соціального забезпечення. До них належать: пенсії, соціальні допомоги, соціальні пільги та соціальне обслуговування.

Суб'єктами правовідносин з соціального забезпечення є фізична особа та державний орган, які є носіями суб'єктивних прав та обов'язків. Існують також правовідносини, в яких суб'єктом виступає сім'я, а не фізична особа. Це пенсійні правовідносини у випадку втрати годувальника; правовідносини з приводу надання допомоги

малозабезпеченим сім'ям. Але представлення одним із членів сім'ї інтересів інших не позбавляє права останніх бути самостійними учасниками цих правовідносин

Необхідно звернути увагу на те, що суб'єктів права соціального забезпечення необхідно відмежовувати від суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин передусім тому, що не всі суб'єкти права соціального забезпечення можуть бути суб'єктами соціально-забезпечувальних правовідносин. Щоб бути учасником правовідносин з соціального забезпечення, громадянин повинен мати правосуб'єктність, зміст якої складають два структурні елементи – правоздатність та дієздатність.

Зміст правовідносин з соціального забезпечення становлять суб'єктивні юридичні права й обов'язки. Суб'єктивне право – це передбачена для управомоченої особи в цілях задоволення його інтересів міра можливої поведінки, яка забезпечена юридичними обов'язками інших осіб. Юридичний обов'язок – це міра необхідної поведінки, що приписана зобов'язаній особі і забезпечена можливістю державного примусу, якій вона повинна слідувати в інтересах управомоченої особи. У соціально-забезпечувальному правовідношенні суб'єктивними правами завжди наділена фізична особа, а юридичні обов'язки покладено на відповідний державний орган або інших уповноважених державою суб'єктів.

Продовжуючи вивчення теми, потрібно з'ясувати підстави виникнення, зміни та припинення соціально-забезпечувальних правовідносин. Наука права соціального забезпечення факти, які лежать в основі соціально-забезпечувальних правовідносин, називає *юридичними складами*, виділяючи при цьому три необхідні елементи юридичного фактичного складу (окремі юридичні факти). Це передусім об'єктивні обставини (факти), а також волевиявлення особи на отримання конкретного виду соціального забезпечення і рішення компетентного органу про призначення відповідного виду соціального забезпечення. Кожен із цих юридичних фактів, що у сукупності формують юридичний склад, є необхідним для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин. Відсутність хоча б одного з елементів цього ланцюжка виключає можливість становлення правових відносин.

Варто зазначити, що традиційна класифікація юридичних фактів за правовими наслідками на правовстановлюючі, правозмінюючі і правоприпиняючі у сфері соціального забезпечення є до певної міри умовною. Тут за певних обставин один і той самий юридичний факт може мати різні правові наслідки. Так, смерть пенсіонера припиняє правовідносини з матеріального забезпечення пенсією за віком і може

стати підставою для призначення виплати у зв'язку із втратою годувальника.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, ознаки та особливості правовідносин із соціального забезпечення.
2. Види правовідносин соціального забезпечення.
3. Структура правовідносин із соціального забезпечення.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення соціально-забезпечувальних правовідносин.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Фізичні особи як учасники соціально-забезпечувальних правовідносин.
2. Уповноважені державою органи та організації як суб'єкти соціально-забезпечувальних правовідносин.
3. Недержавні установи як суб'єкти правовідносин у сфері соціального забезпечення.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Передбачені юридичними нормами конкретні соціальні обставини, які є необхідними для виникнення в особи права на певний вид соціального забезпечення, – це:
 - а) юридичні факти;
 - б) юридичні обставини;
 - в) юридичні підстави;
 - г) юридичні умови.
2. Правовідносини соціального забезпечення за кількісним складом суб'єктів є:
 - а) простими;
 - б) складними;
 - в) змішаними;
 - г) особливими.
3. За характером дії зобов'язаного суб'єкта правовідносини соціального забезпечення є:
 - а) односторонньо активними;
 - б) двосторонньо активними;
 - в) тристоронньо активними;
 - г) пасивними.
4. Правовідносини щодо матеріального забезпечення громадян, які зазнали впливу соціального ризику, – це:

- a) соціально-страхові правовідносини;
 - б) соціально-забезпечувальні правовідносини;
 - в) процесуальні правовідносини;
 - г) процедурні правовідносини.
5. Правовідносини щодо забезпечення належного рівня фінансування та обліку соціальних коштів, необхідних для матеріального забезпечення громадян, – це:
- a) соціально-страхові правовідносини;
 - б) соціально-забезпечувальні правовідносини;
 - в) процесуальні правовідносини;
 - г) процедурні правовідносини.
6. Правовідносини щодо організації практичної реалізації права громадян на матеріальне забезпечення, – це:
- a) соціально-страхові правовідносини;
 - б) соціально-забезпечувальні правовідносини;
 - в) процесуальні правовідносини;
 - г) процедурні правовідносини.
7. Характерною рисою соціально-забезпечувальних правовідносин є:
- a) персоніфікація;
 - б) допоміжний характер;
 - в) другорядність;
 - г) однотипність.
8. Здійснення матеріального забезпечення громадян переважно на безеквівалентній основі, без попереднього та подальшого відшкодування сплачених коштів або наданих пільг чи послуг, – це прояв такої ознаки соціально-забезпечувальних правовідносин, як:
- a) персоніфікація;
 - б) аліментарність;
 - в) другорядність;
 - г) однотипність.
9. Основними групами, на які поділяються види правовідносин із соціального забезпечення, є:
- a) матеріальні та процесуальні;
 - б) процедурні та процесуальні;
 - в) матеріальні та процедурно-процесуальні;
 - г) соціально-страхові та процесуальні.
10. За тривалістю в часі соціально-забезпечувальні правовідносини можуть бути:
- a) постійними (регулярними) та одноразовими;
 - б) постійними та регулярними;
 - в) постійними та тимчасовими;

- г) тимчасовими та одноразовими.
11. Процедурні правовідносини – це:
- а) правовідносини, згідно з якими вирішуються спори щодо окремих юридичних фактів, щодо порядку призначення тих чи інших видів соціального забезпечення;
 - б) правовідносини, що виникають у зв'язку зі встановленням фактів та обставин, що мають юридичне значення для основних правовідносин;
 - в) правовідносини, що виникають у зв'язку з вирішенням питання про призначення того чи іншого забезпечення;
 - г) правовідносини, що виникають у зв'язку зі встановленням фактів та обставин, що мають юридичне значення для основних правовідносин, та правовідносини, що виникають у зв'язку з вирішенням питання про призначення того чи іншого забезпечення.
12. Юридичний зміст правовідносин соціального забезпечення утворюють:
- а) суб'єктивні права і юридичні обов'язки їх суб'єктів;
 - б) об'єктивні права і обов'язки їх суб'єктів;
 - в) основні права і обов'язки їх суб'єктів;
 - г) спеціальні права і обов'язки їх суб'єктів.
13. Структурними елементами правовідносин соціального забезпечення є:
- а) суб'єкти, об'єкти та зміст правовідносин;
 - б) суб'єкти та об'єкти правовідносин;
 - в) суб'єкти, об'єкти та форма правовідносин;
 - г) суб'єкти, об'єкти та характер правовідносин.
14. Основою всієї системи правовідносин соціального забезпечення вважаються:
- а) соціально-забезпечувальні правовідносини;
 - б) процесуальні правовідносини;
 - в) процедурні правовідносини;
 - г) соціально-страхові правовідносини.
15. Абсолютно об'єктивними фактами у сфері соціального забезпечення є:
- а) соціальні ризики та стать особи;
 - б) страховий стаж;
 - в) розмір заробітної плати особи;
 - г) немає правильної відповіді.
16. Відносно об'єктивними фактами у сфері соціального забезпечення є:
- а) соціальні ризики;
 - б) стать особи;

- в) страховий стаж;
 - г) немає правильної відповіді.
17. До видів соціально-забезпечувальних відносин належать:
- а) пенсійні;
 - б) допомогові;
 - в) страхові;
 - г) правовідносини щодо надання соціальних пільг і обслуговування;
 - д) процесуальні.
18. Необхідними елементами юридичного фактичного складу у сфері соціального забезпечення є:
- а) суб'єктивні факти;
 - б) об'єктивні обставини (факти);
 - в) суб'єктивні права і юридичні обов'язки;
 - г) волевиявлення особи на отримання конкретного виду соціального забезпечення;
 - д) рішення компетентного органу про призначення відповідного виду соціального забезпечення.
19. Об'єктами соціально-забезпечувальних правовідносин є:
- а) соціальні допомоги;
 - б) соціальне обслуговування;
 - в) страховий стаж;
 - г) соціальні пільги;
 - д) страховий період.
20. За строком дії правовідносини з соціального забезпечення поділяють на такі види:
- а) правовідносини, що припиняються з одноразовим виконанням обов'язків;
 - б) багатострокові;
 - в) правовідносини з абсолютно встановленим строком існування у часі;
 - г) дворазові;
 - д) правовідносини з відносно невизначеним строком існування у часі.

Завдання

1. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово навести приклади фактичних юридичних складів, що породжують соціально-забезпечувальні правовідносини.

2. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово навести приклади юридичних фактів, що припиняють соціально-забезпечувальні правовідносини.

3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Дідусь (пенсіонер за віком, 69 років) 10-ти річної дитини просить роз'яснити: до якого органу та за яким видом соціального забезпечення для онуки він може звернутись. Мати дитини виїхала на заробітки за кордон, і протягом 3-х років ніяких відомостей про неї родичі не отримували.

4. Розробити структурно-логічну схему «Структура соціально-забезпечувальних правовідносин».

Інформаційні джерела: 1, 15-18, 21, 113-116, 118, 126, 129, 137, 139, 167, 168, 169, 196-198, 200, 205, 210, 214, 221, 223, 224, 274.

* * *

Тема 6. Соціальні ризики як підстава виникнення права на соціальне забезпечення

Основні терміни та поняття: соціальний ризик, страховий ризик, нестраховий ризик, непрацездатність, безробіття (часткове безробіття), втрата годувальника, малозабезпеченість.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Поняття «соціальний ризик» розглядається у літературі в широкому (як такий, що властивий суспільству) та вузькому (пов'язаний з основними умовами життєдіяльності людини) значенні. І саме це, останнє, вузьке трактування соціального ризику застосовується правом соціального забезпечення для позначення обставин, які об'єктивно порушують життєдіяльність особи та пов'язані із соціально-економічними чинниками в державі.

Соціальний ризик – це закріплена законодавством і визначена суспільством соціально значимою обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадяни (та члени їх сімей) втратили тимчасово або назавжди засоби до існування, потребують додаткового соціального забезпечення, не можуть самостійно її уникнути.

Для з'ясування сутності соціального ризику необхідно проаналізувати ознаки, які відображають його природу як інституту права соціального забезпечення. Соціальні ризики являють собою зазвичай явища об'єктивного характеру. Їх настання не залежить від волі особи та не є наслідком дій останньої. Негативні наслідки соціальних ризиків не можуть бути усунуті нею самостійно через зовнішні чинники, а не з будь-яких суб'єктивних причин. Наслідками настання соціальних ризиків є обмеження чи порушення життєдіяльності людини, що зумовлює її соціальну та матеріальну незахищеність. Важливою ознакою соціальних ризиків є те, що вони потребують закріплення у законодавстві саме як обставини, внаслідок

настання яких особа може потребувати допомоги держави чи суспільства. Важливо розуміти, що настання соціального ризику є потенційно можливим для кожної людини. Вони обов'язково або як правило трапляються чи можуть трапитися за певних обставин.

Система соціальних ризиків не є сталою, вона динамічно змінюється із розвитком суспільства та проголошеними ним цінностями. Студентам потрібно розглянути класифікацію соціальних ризиків та проаналізувати особливості їх окремих видів, якими є: традиційні та нетрадиційні; загальносоціальні, професійні та державно-політичні; страхові та нестрахові.

Юридичне значення має поділ юридичних ризиків за їх змістом. При цьому виділяють такі ризики: непрацездатність, безробіття (часткове безробіття), втрата годувальника та малозабезпеченість.

Так, поняття «малозабезпеченість» вперше отримало законодавче закріплення у Законі України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р. *Малозабезпеченість* як соціальний ризик визначає неспроможність особи чи сім'ї з огляду на об'єктивні чинники забезпечити середньомісячний сукупний дохід на рівні прожиткового мінімуму в державі. Малозабезпеченість є нестраховим соціальним ризиком, оскільки фінансується за рахунок асигнувань, які враховані в розрахунках розміру коштів, передбачених з Державного бюджету України до бюджетів АРК, обласних, міст Києва і Севастополя у вигляді дотацій та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків та зборів.

Розглядаючи такий вид соціального ризику як непрацездатність, потрібно звернути увагу, на те що розрізняють об'єктивно-фізіологічну непрацездатність, тобто за станом здоров'я чи при неповнолітті, та об'єктивно-юридичну, коли на законодавчому рівні дозволяється не працювати з досягненням певного віку. Окрім того, важливе значення має поділ непрацездатності за тривалістю в часі на постійну, стійку та тимчасову. Юридичним фактом, що лежить в основі *постійної непрацездатності* особи, є досягнення нею пенсійного віку або, з огляду на його соціальну природу, – старість. Непрацездатність може бути і *стійкою*. Вона визначається медико-соціальними експертними комісіями на відповідний термін або безстроково.

Юридичними фактами, що визначають настання стійкої втрати працездатності особи, є: 1) встановлення групи інвалідності; 2) встановлення групи інвалідності та ступеня втрати професійної працездатності; 3) встановлення ступеня втрати професійної працездатності.

Ще одним соціальним ризиком є *тимчасова непрацездатність особи*. Вона передбачає неспроможність особи здійснювати трудову

діяльність внаслідок короткотривалих обставин об'єктивного характеру.

Розглядаючи такий соціальний ризик як безробіття, доцільно звернутися до норм Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р., який визначає *безробіття* як соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

Безробіття як соціальний ризик, що має самостійне правове значення, полягає у відсутності у працездатної особи працездатного віку роботи з об'єктивних причин. Факт безробіття констатується на підставі Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р.

Громадяни, що зареєстровані як безробітні, отримують допомогу як в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, так і в системі державної підтримки. Тому безробіття є страховим і нестраховим соціальним ризиком. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» вперше на законодавчому рівні закріпив *часткове безробіття* як один із видів соціальних ризиків. Таким вважається вимушене тимчасове скорочення нормальної або встановленої законодавством України тривалості робочого часу, перерва в одержанні заробітку або скорочення його розміру через тимчасове припинення виробництва без припинення трудових відносин з причин економічного, технологічного, структурного характеру.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види соціального ризику.
2. Непрацездатність як соціальний ризик. Види непрацездатності.
3. Поняття, групи інвалідності. Порядок встановлення інвалідності.
4. Поняття безробіття (часткового безробіття).

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Непрацездатність як соціальний ризик.
2. Поняття, критерії та порядок підтвердження малозабезпеченості.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Соціально-фізіологічний стан людини, що зумовлений втратою чи зменшенням природних функцій організму або зниженням професійної кваліфікації та неможливістю здійснення трудової діяльності відповідно до суспільно значимих вимог, – це:

- а) малозабезпеченість;
- б) не фаховість;
- в) непрацездатність;
- г) інвалідність.

2. Обставини, внаслідок яких громадянин та/або члени їх сімей можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування і потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг за загальнообов'язковим соціальним страхуванням, – це:

- а) соціальний випадок;
- б) соціальний ризик;
- в) форс-мажорні обставини;
- г) страховий випадок.

3. Основним документом, що засвідчує тимчасову непрацездатність особи, є:

- а) довідка про тимчасову непрацездатність;
- б) листок непрацездатності;
- в) виписка з лікарняного закладу;
- г) квиток непрацездатності.

4. Неспроможність особи чи сім'ї з огляду на об'єктивні чинники забезпечити середньомісячний сукупний дохід на рівні прожиткового мінімуму в державі, це:

- а) малозабезпеченість;
- б) непрацездатність;
- в) інвалідність;
- г) безробіття.

5. Виділяють такі групи інвалідності:

- а) I, II, III, IV групи;
- б) I, II (II-A і II-B), III групи;
- в) I (I-A і I-B), II, III групи;
- г) I, II, III, IV, V групи.

6. Стійкі, значно вираженої важкості функціональні порушення в організмі, зумовлені захворюванням, травмою або уродженою вадою, що призводять до значного обмеження життєдіяльності особи, неспроможності до самообслуговування і спричиняють до виникнення

потреби у постійному сторонньому нагляді, догляді або допомозі є підставами для встановлення:

- а) I групи інвалідності;
- б) II групи інвалідності;
- в) III групи інвалідності;
- г) IV групи інвалідності.

7. Стійкі, вираженої важкості функціональні порушення в організмі, зумовлені захворюванням, травмою або вродженою вадою, що призводять до значного обмеження життєдіяльності особи, при збереженій здатності до самообслуговування та не спричиняють потреби в постійному сторонньому нагляді, догляді або допомозі є підставами для встановлення:

- а) I групи інвалідності;
- б) II групи інвалідності;
- в) III групи інвалідності;
- г) IV групи інвалідності.

8. Стійкі, помірної важкості функціональні порушення в організмі, зумовлені захворюванням, наслідками травм або вродженими вадами, що призвели до помірно вираженого обмеження життєдіяльності особи, в тому числі її працездатності, але потребують соціальної допомоги і соціального захисту є підставами для встановлення:

- а) I групи інвалідності;
- б) II групи інвалідності;
- в) III групи інвалідності;
- г) IV групи інвалідності.

9. З огляду на організаційно-правову форму соціального забезпечення, соціальні ризики класифікують на такі види:

- а) страхові та нестрахові;
- б) страхові та додаткові;
- в) загальні та спеціальні;
- г) основні та додаткові.

10. До обставин, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом, не належить:

- а) виконання потерпілим трудових (посадових) обов'язків за режимом роботи підприємства, у тому числі у відрядженні;
- б) виконання завдань відповідно до розпорядження роботодавця в неробочий час, під час відпустки, у вихідні, святкові та неробочі дні;

в) використання власного транспортного засобу в інтересах підприємства з дозволу або за письмовим дорученням роботодавця;

г) заподіяння тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням трудових обов'язків при з'ясуванні потерпілим та іншою особою особистих стосунків невинного характеру, що підтверджено висновком компетентних органів.

11. Листок непрацездатності видається для догляду:

а) за хронічним хворим у період ремісії;

б) за хворою дитиною до 14 років;

в) за здоровою дитиною на період карантину;

г) за хворим старшим 14 років при стаціонарному лікуванні.

12. Ступінь втрати професійної працездатності потерпілому від нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання встановлюється:

а) медико-соціальною експертною комісією за участю Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України;

б) лікарсько-консультативною комісією;

в) консиліумом лікарів;

г) комісією по розслідуванню нещасного випадку.

13. Безробіття може бути:

а) і страховим, і нестраховим соціальним ризиком;

б) тільки страховим ризиком;

в) тільки нестраховим ризиком;

г) немає правильної відповіді.

14. Малозабезпеченість є:

а) і страховим, і нестраховим соціальним ризиком;

б) страховим соціальним ризиком;

в) нестраховим соціальним ризиком;

г) немає правильної відповіді.

15. Непрацездатними членами сім'ї померлого годувальника вважаються:

а) діти, які не досягли 16 років;

б) діти, які є учнями, студентами (курсантами, слухачами, стажистами) денної форми навчання – до закінчення навчання, але не більше як до досягнення ними 25 років;

в) особи, які досягли пенсійного віку, якщо вони не працюють;

г) інваліди – члени сім'ї потерпілого на час інвалідності.

16. Який з наведених фактів можна віднести до соціального ризику:

а) втрата працездатності внаслідок ДТП при виконанні трудових обов'язків;

б) обрання особи депутатом Верховної Ради України;

в) розірвання працівником трудового договору за власним бажанням;

г) проживання чоловіка та жінки спільно, але без реєстрації шлюбу.

17. За змістом соціальні ризики класифікують на такі види:

а) Непрацездатність;

б) страхові;

в) безробіття (часткове безробіття);

г) нестрахові;

д) малозабезпеченість.

18. За тривалістю в часі непрацездатність поділяють на такі види:

а) постійна;

б) систематична;

в) стійка;

г) регулярна;

д) тимчасова.

19. Юридичними фактами, що визначають настання стійкої втрати працездатності особи, є:

а) встановлення групи інвалідності;

б) тимчасова непрацездатність, засвідчена у встановленому законом порядку;

в) встановлення групи інвалідності та ступеня втрати професійної працездатності;

г) встановлення ступеня втрати професійної працездатності;

д) усі відповіді є правильними.

20. Не мають права видачі листків непрацездатності:

а) лікуючі лікарі туберкульозних санаторно-курортних закладів;

б) лікарі станцій (відділень) швидкої медичної допомоги;

в) лікарі туристичних баз;

г) лікуючі лікарі стаціонарів протезно-ортопедичних установ

д) лікарі зубопротезних поліклінік (відділень).

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Пасажиру – пенсіонеру по інвалідності водій маршрутного таксі відмовив у безоплатному перевезенні на тій підставі, що пенсіонер зовні виглядає як цілком здорова працездатна людина.

Наскільки правомірна така відмова? Як підтверджується факт інвалідності?

2. Розробити структурно-логічну схему «Види соціальних ризиків».

3. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово обґрунтуйте, які соціальні ризики є страховими та/або нестраховими. Наведіть приклади із посиланням на нормативно-правові акти.

4. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово сформулюйте ознаки поняття «соціальний ризик». Яке місце займає соціальний ризик у системі юридичних фактів права соціального забезпечення?

Інформаційні джерела: 1, 2, 16, 19, 28, 38, 51, 53, 55, 56, 86-88, 113-116, 126, 129, 137, 139, 169, 196-198, 200, 214, 223, 224, 236.

* * *

Тема 7. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття

Основні терміни та поняття: безробіття, часткове безробіття, безробітний, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, застрахована особа, страхувальник, страховик, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, страховий випадок.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Соціальний захист на випадок безробіття за світовою практикою переважно здійснюється через систему соціального страхування. В Україні така система була введена з 1 січня 2001 р. Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (далі – Закон). Згідно із Законом *загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття* – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Для з'ясування характеру загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття важливо проаналізувати зміст принципів, на яких ґрунтується цей інститут

права соціального забезпечення. До таких принципів належать: 1) надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав; 2) обов'язковість страхування на випадок безробіття всіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, за цивільно-правовим договором, військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб - підприємців, а також добровільність такого страхування громадянами України, які працюють за межами України, членами особистого селянського та фермерського господарства, якщо вони не є найманими працівниками; 3) цільове використання коштів страхування на випадок безробіття; 4) солідарність та субсидування; 5) обов'язковість фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг в обсягах, передбачених цим Законом; б) паритетність в управлінні страхуванням на випадок безробіття держави, представників застрахованих осіб та роботодавців; 7) диференціація розмірів виплати допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу та тривалості безробіття; 8) законодавче визначення умов і порядку здійснення страхування на випадок безробіття.

Опрацьовуючи тему, слід зупинитися на характеристиці *суб'єктів страхування* на випадок безробіття, якими є *застраховані особи*, у випадках, передбачених Законом, також члени їх сімей та інші особи, *страхувальники* та *страховик*.

Страховик – це Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Функції виконавчої дирекції Фонду виконує державна служба зайнятості. Усі застраховані особи є членами Фонду. Основним джерелом формування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття є внески роботодавців (з фонду оплати праці) і працівників (із заробітної плати), основними статтями видатків – матеріальне забезпечення безробітних і надання їм соціальних послуг. *Страхувальниками* є роботодавці та інші особи, які відповідно до цього Закону зобов'язані сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), цивільно-

правового договору, включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, а також тих, які працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень, та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби), особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи – підприємці. Особам, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів соціального страхування.

Важливо розмежовувати осіб, які мають право на матеріальне забезпечення та на соціальні послуги, передбачені Законом «Про зайнятість населення». Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття мають застраховані особи. Право на забезпечення та соціальні послуги відповідно до Закону має також молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і потребує сприяння у працевлаштуванні на перше робоче місце у разі реєстрації в установленому порядку відповідних осіб як безробітних.

Члени особистого селянського та фермерського господарства, якщо вони не є найманими працівниками, громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування країни на випадок безробіття, в якій вони перебувають, мають право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Пенсіонери, які працюють, у разі звернення до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні мають право на соціальні послуги щодо пошуку підходящої роботи, перенавчання та підвищення кваліфікації, а також на інформаційні та консультативні послуги, пов'язані з працевлаштуванням профілактичні заходи.

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» *видами забезпечення є*: 1) допомога по безробіттю, у тому числі її одноразова виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; 2) допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Видами соціальних послуг є: 1) професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, на підприємствах, в установах, організаціях; 2) профорієнтація; 3) пошук

підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; 4) надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян, компенсації відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»; 5) надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»; 6) надання громадянам віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років, ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності; 7) інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Опрацьовуючи тему, студентам потрібно розглянути правовий статус безробітного, а також з'ясувати види матеріального забезпечення на випадок безробіття, підстави та порядок надання допомоги по безробіттю. Окремо слід зупинитися на особливостях допомоги по частковому безробіттю.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та загальна характеристика соціального страхування на випадок безробіття.
2. Поняття безробітного та його правовий статус.
3. Види матеріального забезпечення на випадок безробіття.
4. Допомога по частковому безробіттю.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та загальна характеристика соціального страхування на випадок безробіття.
2. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
3. Допомога по безробіттю та умови її призначення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
2. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. До суб'єктів страхування на випадок безробіття не належать:
 - а) страхувальники;
 - б) страховики;
 - в) застраховані особи;
 - г) орган місцевого самоврядування.
2. Страхувик як суб'єкт страхування на випадок безробіття, – це:
 - а) роботодавець;
 - б) Державна служба зайнятості;
 - в) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
 - г) найманий працівник.
3. Подія, через яку застраховані особи втратили зарплату або інші доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин та зареєстровані в установленому порядку як безробітні, це:
 - а) страховий стаж;
 - б) страховий випадок;
 - в) страховий ризик;
 - г) немає правильної відповіді.
4. Період, протягом якого особа підлягає страхуванню на випадок безробіття, – це:
 - а) трудовий стаж;
 - б) страховий стаж;
 - в) безперервний стаж;
 - г) страховий період.
5. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, – це:
 - а) страхувальник;
 - б) страховик;
 - в) застрахована особа;
 - г) немає правильної відповіді.
6. Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття мають:
 - а) застраховані особи;
 - б) страховики;
 - в) страхувальники;
 - г) немає правильної відповіді.
7. Страховий стаж обчислюється:
 - а) у днях;
 - б) у тижнях;
 - в) у місяцях;

- г) у роках.
8. Виплата допомоги по безробіттю особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин починається:
- а) з 8-го календарного дня;
 - б) з 10-го календарного дня;
 - в) з 61-го календарного дня;
 - г) з 91-го календарного дня.
9. Мінімальний страховий внесок, – це:
- а) сума коштів, що визначається розрахунково як добуток розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом, на місяць, за який нараховується зарплата;
 - б) сума коштів, що визначається розрахунково як частка розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом, на місяць, за який нараховується зарплата;
 - в) сума коштів, що визначається розрахунково як сума розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом, на місяць, за який нараховується зарплата;
 - г) сума коштів, що визначається розрахунково як різниця розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, встановлених законом, на місяць, за який нараховується зарплата.
10. До осіб, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, не належать:
- а) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);
 - б) особи, які працюють на умовах цивільно-правового договору;
 - в) фізичні особи-підприємці;
 - г) військовослужбовці строкової служби.
11. Ваучер для підвищення кваліфікації надається:
- а) громадянам віком старше 40 років, страховий стаж яких становить не менше 10 років;
 - б) громадянам віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 10 років;
 - в) громадянам віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років;
 - г) громадянам віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 20 років.

12. Період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку:
- а) не включається до страхового стажу;
 - б) включається до страхового стажу частково;
 - в) включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески, виходячи з розміру мінімального страхового внеску;
 - г) включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески, виходячи з розміру заробітної плати за останнім місцем роботи.
13. Неповний місяць роботи, якщо застрахована особа підлягала страхуванню на випадок безробіття або добровільно брала участь у системі страхування на випадок безробіття:
- а) зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків є не меншою, ніж мінімальний страховий внесок;
 - б) до страхового стажу не зараховується;
 - в) зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови, що відпрацьовано не менше 10 днів у поточному місяці;
 - г) зараховується до страхового стажу як повний місяць за умови що відпрацьовано не менше 20 днів у поточному місяці.
14. Управління Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття здійснюється:
- а) державою;
 - б) на паритетній основі державою та профспілками;
 - в) на паритетній основі державою та роботодавцями;
 - г) на паритетній основі державою та представниками застрахованих осіб і роботодавців.
15. Допомога по безробіттю виплачується:
- а) з 6 дня після реєстрації застрахованої особи в Державній службі зайнятості;
 - б) з 7 дня після реєстрації застрахованої особи в Державній службі зайнятості;
 - в) з 8 дня після реєстрації застрахованої особи в Державній службі зайнятості;
 - г) з 10 дня після реєстрації застрахованої особи в Державній службі зайнятості.
16. Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати:
- а) 360 днів протягом 2 років;
 - б) 180 днів протягом року;
 - в) 260 днів протягом 2 років;
 - г) 120 днів протягом року.

17. Видами забезпечення за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» є:
- а) допомога по безробіттю;
 - б) послуги з профорієнтації безробітних;
 - в) одноразова виплата для організації підприємницької діяльності;
 - г) допомога на поховання;
 - д) пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні.
18. Видами соціальних послуг за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» є:
- а) допомога по безробіттю;
 - б) профорієнтація безробітних;
 - в) професійна підготовка (перепідготовка), підвищення кваліфікації безробітних;
 - г) одноразова виплата для організації підприємницької діяльності;
 - д) пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні.
19. Розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до середньої заробітної плати (доходу), а саме:
- а) до 2 років – 50%;
 - б) від 2 до 6 років – 55%;
 - в) від 6 до 10 років – 60%;
 - г) понад 10 років – 80%;
 - д) понад 10 років – 90%.
20. Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру, а саме:
- а) перші 60 днів – 100%;
 - б) протягом наступних 60 днів – 80%;
 - в) перші 90 днів – 100%;
 - г) протягом наступних 90 днів – 80%;
 - д) у подальшому – 70 відсотків.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання.

1.1. Клименко працював на заводі 26 років. У 2014 р. йому виповнилося 59 років. У зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників його було звільнено з роботи. Клименко звернувся до центру зайнятості із заявою про реєстрацію його безробітним і виплату допомоги по безробіттю. У Фонді загальнообов'язкового

державного соціального страхування на випадок безробіття йому було відмовлено із поясненням, що Клименко є особою передпенсійного віку і має право на пенсію.

Чи правомірна відмова Фонду? Куди можна оскаржити відмову Фонду?

1.2. Жовтяк був зареєстрований як безробітний і отримував допомогу по безробіттю. 21 травня 2014 р. йому видали направлення на роботу, а 4 червня Жовтяк прийшов на чергову перереєстрацію як безробітний і пояснив, що не зміг з'явитися на переговори щодо працевлаштування, оскільки погано себе почував. До лікаря він не звертався, тому що був впевнений, що скоро видужає. Державна служба зайнятості скоротила виплату допомоги по безробіттю на термін 60 днів.

Назвіть умови призначення допомоги по безробіттю. У яких випадках виплата допомоги по безробіттю скорочується? Чи законне рішення Державної служби зайнятості?

1.3. До Державної служби зайнятості звернувся безробітний Петренко із проханням надати йому одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності. Під час проведення реєстрації громадянина працівник центру зайнятості дізнався, що рік тому Петренко був зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності. В отриманні одноразової допомоги безробітному Петренку було відмовлено.

Чи правомірні дії працівників центру зайнятості?

4. Побудувати структурно-логічну схему «Порядок надання допомоги по безробіттю».

Інформаційні джерела: 1, 10, 12, 15, 17, 19, 22, 26, 37, 48, 62, 63, 70, 75, 90, 91, 109-112, 113-116, 122, 125, 126, 129, 147, 151, 169, 176, 180, 196-198, 214, 256.

Тема 8. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

Основні терміни та поняття: загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, застрахована особа, страховик, страхувальник, Фонд соціального страхування України, страховий стаж, об'єкт страхування, допомога по тимчасовій непрацездатності, допомога у

зв'язку з вагітністю та пологами, допомога на поховання, оздоровчі заходи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування України, що формується шляхом сплати страхових внесків роботодавцем, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 р. № 1105-XIV (в редакції Закону № 77-VIII від 28.12.2014 р.).

Для з'ясування характеру загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності важливо проаналізувати зміст принципів, на яких ґрунтується цей інститут права соціального забезпечення. До таких принципів належать: 1) законодавче визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; 2) обов'язковість страхування осіб відповідно до видів соціального страхування та можливість добровільності страхування у випадках, передбачених законом; 3) наявність державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав; 4) обов'язковість фінансування Фондом соціального страхування України витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг, в обсягах, передбачених Законом; 5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування; 6) диференціація розміру виплати допомоги залежно від страхового стажу; 7) диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві; 8) економічна заінтересованість суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці; 9) цільове використання коштів соціального страхування; 10) відповідальність роботодавців та Фонду соціального страхування України за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Матеріальне забезпечення та соціальні послуги, що надаються за Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне

страхування» (далі – Закон), є окремим видом загальнообов’язкового державного соціального страхування громадян, що здійснюється Фондом соціального страхування України. Звернувшись до положень Закону, студентам потрібно розглянути окремі види матеріального забезпечення та соціальних послуг, до яких належать: 1) допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною); 2) допомога по вагітності та пологах; 3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві); 4) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортного закладу після перенесених захворювань і травм.

Опрацьовуючи тему, слід зупинитися на характеристиці *суб’єктів страхування* у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності, якими є *застрахована особа*, члени її сім’ї або інша особа у випадках, передбачених Законом, *страхувальник* (роботодавець, а також застраховані особи) та *страховик* (Фонд соціального страхування України).

Важливим є з’ясування категорій громадян, які мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за страхуванням у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності. До них належать: 1) застраховані громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України. Це право виникає з настанням страхового випадку в період роботи (включаючи час випробування та день звільнення), якщо інше не передбачено законом; 2) громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду згідно із Законом, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України; 3) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов’язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України.

Потрібно звернути увагу, що Законом передбачено два способи набуття права на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням у зв’язку

з тимчасовою втратою працездатності, – *обов'язковий та добровільний порядок*.

Об'єктом страхування є страховий випадок, з настанням якого в застрахованої особи виникає право на певний вид матеріального забезпечення чи надання соціальних послуг.

Студентам слід з'ясувати *юридичні факти*, що зумовлюють тимчасову непрацездатність громадянина. Їх можна поділити на три групи. До першої групи входять обставини, що зумовлюють фізичну нездатність особи виконувати трудові обов'язки, а саме: 1) хвороба особи (загальне або професійне захворювання); 2) травма, що пов'язана або не пов'язана з нещасним випадком на виробництві; 3) вагітність та пологи. До другої групи належать обставини, що зумовлюють неможливість виконання роботи через необхідність догляду за іншим членом сім'ї, а саме: 1) за хворою дитиною; 2) за хворим членом сім'ї; 3) за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною; 4) за дитиною до трьох років. Останню групу складають обставини, викликані певними діями державних органів. Прикладом може бути тимчасова непрацездатність особи внаслідок карантину, що накладається органами санітарно-епідеміологічної служби.

Основним документом, що засвідчує тимчасову непрацездатність особи, є *листок непрацездатності*. Для з'ясування порядку видачі документів, які засвідчують тимчасову непрацездатність, студентам слід звернутися до Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, затвердженої Наказом МОЗ України від 13 листопада 2001 р.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
2. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
3. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
2. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Обставина, внаслідок якої застрахована особа або члени її сім'ї можуть втратити тимчасово засоби існування та потребувати матеріального забезпечення або надання соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, – це:
 - а) страховий випадок;
 - б) страховий ризик;
 - в) страхова обставина;
 - г) страхова подія.
2. Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворою дитиною віком до 14 років виплачується застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але:
 - а) не менш як за 14 календарних днів;
 - б) не більш як за 14 календарних днів;
 - в) не менш як за 15 календарних днів;
 - г) не більш як за 15 календарних днів.
3. Якщо тимчасова непрацездатність застрахованої особи викликана карантинном, накладеним органами санітарно-епідеміологічної служби, допомога по тимчасовій непрацездатності:
 - а) не надається;
 - б) надається з першого дня за весь час відсутності на роботі з цієї причини;
 - в) надається з першого дня, але не більше 5 днів;
 - г) надається з першого дня, але не більше 7 днів.
4. У разі тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу цій особі надається допомога по тимчасовій непрацездатності:
 - а) не більш як за два тижні;
 - б) не більш як за місяць;
 - в) не більш як за два місяці;
 - г) не більш як за три місяці.
5. Розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам, які мають страховий стаж до п'яти років, складає:
 - а) 60 % мінімальної заробітної плати;
 - б) 60 % прожиткового мінімуму;
 - в) 60 % середньої заробітної плати;
 - г) 70 % середньої заробітної плати.

6. Розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам, які мають страховий стаж до п'яти років, складає:
 - а) 60 % мінімальної заробітної плати;
 - б) 60 % прожиткового мінімуму;
 - в) 60 % середньої заробітної плати;
 - г) 70 % середньої заробітної плати.
7. Розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років, складає:
 - а) 70 % мінімальної заробітної плати;
 - б) 70 % прожиткового мінімуму;
 - в) 70 % середньої заробітної плати;
 - г) 80 % середньої заробітної плати.
8. Розмір допомоги по тимчасовій непрацездатності застрахованим особам, які мають страховий стаж від понад вісім років, складає:
 - а) 100 % мінімальної заробітної плати;
 - б) 100 % прожиткового мінімуму;
 - в) 90 % середньої заробітної плати;
 - г) 100 % середньої заробітної плати.
9. Допомога по тимчасовій непрацездатності по догляду за хворим членом сім'ї (крім догляду за хворою дитиною віком до 14 років) надається застрахованій особі:
 - а) не більш як за 3 календарні дні;
 - б) не більш як за 7 календарних днів;
 - в) не більш як за 3 календарні дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за 7 календарних днів;
 - г) не більш як за 7 календарних днів, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за 14 календарних днів.
10. Особи, які застраховані на добровільних засадах у Фонді соціального страхування України, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків упродовж:
 - а) не менше повних 6 календарних місяців протягом останніх 12 календарних місяців перед настанням страхового випадку;
 - б) не більше повних 6 календарних місяців протягом останніх 12 календарних місяців перед настанням страхового випадку;
 - в) не менше повних 8 календарних місяців протягом останніх 12 календарних місяців перед настанням страхового випадку;

- г) не менше повних 6 календарних місяців протягом останніх 10 календарних місяців перед настанням страхового випадку.
11. Застрахованим особам, які сплачують страхові внески менше повних 6 календарних місяців протягом останніх 12 календарних місяців перед настанням страхового випадку, допомога по тимчасовій непрацездатності, вагітності та пологах:
- а) не виплачується;
 - б) виплачується виходячи з середньомісячної заробітної плати;
 - в) виплачується виходячи з фактичної заробітної плати, з якої було сплачено страхові внески, але не вище розміру мінімальної заробітної плати;
 - г) виплачується виходячи з фактичної заробітної плати, з якої було сплачено страхові внески, але не вище розміру мінімального прожиткового рівня.
12. Управління Фондом соціального страхування України здійснюється:
- а) державою;
 - б) представниками профспілок і роботодавців;
 - в) на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців;
 - г) представниками застрахованих осіб і роботодавців.
13. Допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві та професійним захворюванням, виплачується Фондом застрахованим особам:
- а) перші 5 робочих днів непрацездатності;
 - б) починаючи з 6 дня непрацездатності, але не більше 14 днів;
 - в) починаючи з 6 дня непрацездатності, але не більше 30 днів;
 - г) починаючи з 6 дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності або до встановлення медико-соціальною експертною комісією інвалідності.
14. За рахунок коштів роботодавця:
- а) оплата непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, не здійснюється;
 - б) здійснюється оплата перших 3 днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;

- в) здійснюється оплата перших 5 днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
- г) здійснюється оплата перших 7 днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві.
15. Застрахованим особам, які працюють на сезонних і тимчасових роботах, допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві:
- а) взагалі не надається;
 - б) надається не більш як за 3 календарних дні протягом календарного місяця;
 - в) надається не більш як за 35 календарних днів протягом календарного року;
 - г) надається не більш як за 75 календарних днів протягом календарного року.
16. Допомога по вагітності та пологах надається застрахованій особі у розмірі:
- а) 90 відсотків середньої заробітної плати (доходу) і не залежить від страхового стажу;
 - б) 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу) і не залежить від страхового стажу;
 - в) 100 відсотків мінімальної заробітної плати (доходу) і не залежить від страхового стажу;
 - г) 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу), якщо страховий стаж більше восьми років.
17. Загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, підлягають:
- а) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);
 - б) самозайняті особи незалежно від сплати страхових внесків;
 - в) пенсіонери;
 - г) обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування;
 - д) члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів.
18. За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, надаються такі види матеріального забезпечення:
- а) допомога по тимчасовій непрацездатності;

- б) одноразова допомога на заняття підприємницькою діяльністю;
 - в) допомога по вагітності та пологах;
 - г) допомога на поховання;
 - д) усі вищеперераховані види допомог.
19. Допомога по тимчасовій непрацездатності надається застрахованій особі у разі настання в неї одного з таких страхових випадків:
- а) тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
 - б) тимчасової непрацездатності внаслідок професійного захворювання;
 - в) тимчасової непрацездатності внаслідок травми, пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
 - г) необхідності догляду за хворою дитиною;
 - д) необхідності догляду за хворим членом сім'ї.
20. Допомога по тимчасовій непрацездатності не надається:
- а) у разі одержання травм при вчиненні застрахованою особою злочину;
 - б) в разі здійснення протезування за медичними показаннями в стаціонарі протезно-ортопедичного підприємства;
 - в) у разі навмисного заподіяння шкоди своєму здоров'ю з метою ухилення від роботи;
 - г) у разі карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби,
 - д) за час проведення судово-медичної експертизи.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Бутко подав заяву про надання йому відпустки з наступним звільненням за власним бажанням. Через тиждень після початку відпустки Бутко захворів на грип і звернувся за медичною допомогою. Одужавши, Бутко попросив заклад медичної допомоги видати йому лікарняний листок, але отримав відмову. На підприємстві йому пояснили, що його звільнено з першого дня відпустки, а на його місце вже прийнято іншу особу. Після цього Бутко звернувся в юридичну консультацію з проханням пояснити, чи правомірно йому відмовляють в оформленні факту хвороби.

Чи має право Бутко на допомогу по тимчасовій втраті працездатності? Якими нормативно-правовими актами регулюється порядок призначення і виплати допомоги по тимчасовій непрацездатності?

1.2. Розв'язати ситуаційне завдання

У листопаді 2015 р. помер працівник комунального підприємства Воронцов. Оскільки він був самотнім, поховання Воронцова здійснило підприємство, де він працював.

Чи має це підприємство право на одержання допомоги на поховання? На підставі яких документів призначається допомога на поховання?

1.3. Русняка звільнено з роботи 15.09.2015 р. відповідно до п. 6 ст.40 КЗпП України. 26.09.2015 р. він захворів, і тимчасова непрацездатність тривала 3 місяці і 15 днів. Після одужання Русняк подав листок непрацездатності на підприємство, звідки він був вже звільнений, для одержання допомоги по тимчасовій непрацездатності.

Чи має право Русняк на допомогу по тимчасовій непрацездатності? У якому розмірі призначається допомога по тимчасовій непрацездатності? В яких випадках допомога з тимчасової втрати працездатності не надається?

4. Розробити структурно-логічну схему «Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності».

Інформаційні джерела: 1, 18, 26, 37, 53, 85, 96, 97, 107, 113-116, 125, 126, 129, 151, 169, 180, 196-198, 214.

* * *

Тема 9. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності

Основні терміни та поняття: соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, страховик, страхувальник, застрахована особа, Фонд соціального страхування України, нещасний випадок, професійне захворювання,

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання – самостійний вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюються соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності. Законодавство про страхування від нещасного випадку складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» Кодексу законів про працю України, Закону України «Про охорону праці» та

інших нормативно-правових актів.

Для з'ясування характеру загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності важливо проаналізувати зміст принципів, на яких ґрунтується цей інститут права соціального забезпечення. До таких принципів належать: 1) паритетність держави, представників застрахованих осіб та роботодавців в управлінні страхуванням від нещасного випадку; 2) своєчасне та повне відшкодування шкоди страховиком; 3) обов'язковість страхування від нещасного випадку осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, а також добровільність такого страхування для осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності; 4) надання державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав; 5) обов'язковість сплати страхувальником страхових внесків; 6) формування та витрачання страхових коштів на солідарній основі; 7) диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві; 8) економічна заінтересованість суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці; 9) цільове використання коштів страхування від нещасного випадку.

Опрацьовуючи тему, слід зупинитися на характеристиці *суб'єктів страхування* від нещасного випадку та професійного захворювання, якими є *застрахована особа, страхувальник та страховик*.

Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється страхування (далі – працівник). *Страхувальниками* є роботодавці, а в окремих випадках – застраховані особи. *Страховик* – Фонд соціального страхування України. *Об'єктом страхування* від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я та працездатність.

Студентам потрібно проаналізувати категорії осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню від нещасного випадку. До них належать: а) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), або на інших підставах, передбачених законодавством про працю; б) учні та студенти навчальних закладів, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять; під час занять, коли вони набувають професійних навичок; у період проходження виробничої практики (стажування), виконання робіт на підприємствах; 3) особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах закладах та залучаються до трудової діяльності на виробництві цих установ або на інших підприємствах за спеціальними договорами.

Потрібно враховувати, що для страхування від нещасного випадку на виробництві не потрібно згоди або заяви працівника. Страхування здійснюється в безособовій формі. Всі особи вважаються застрахованими з моменту набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі – Закон) незалежно від фактичного виконання страхувальниками своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків. Усі застраховані є членами Фонду соціального страхування від нещасних випадків.

Водночас добровільно, за письмовою заявою, можуть застрахуватися від нещасного випадку у Фонді соціального страхування України: 1) особи, які забезпечують себе роботою самостійно – займаються адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності, члени фермерського господарства, особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками; 2) громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

Особам, які підлягають страхуванню від нещасного випадку, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування. Порядок видачі та зразок свідоцтва про соціальне страхування затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Студентам варто більш детально зупинитися на характеристиці прав та обов'язків застрахованих осіб і страхувальників.

Опрацьовуючи тему потрібно розглянути страховий випадок, у разі якого особа матиме право на матеріальне забезпечення за даним видом соціального страхування. Таким страховим випадком є нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму за обставин, передбачених Законом.

Нещасний випадок – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть. Перелік обставин, за яких настає страховий випадок державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» від 30.11.2011 р. № 1232. В окремих випадках, за наявності підстав, Фонд соціального страхування від нещасних випадків може визнати страховим нещасний випадок, що стався за обставин, не визначених зазначеним переліком. Варто взяти до уваги, що нещасний випадок або професійне захворювання, яке сталося внаслідок порушення

нормативних актів про охорону праці застрахованим, також є страховим випадком і не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим.

До професійного захворювання належить захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою. Перелік професійних захворювань затверджений постановою Кабінету Міністрів від 8.11.2000 р. № 1662. В окремих випадках Фонд соціального страхування від нещасних випадків може визнати страховим випадком захворювання, не внесені до зазначеного переліку професійних захворювань, якщо на момент прийняття рішення медична наука має нові відомості, які дають підстави вважати це захворювання професійним. Потрібно враховувати, що професійне захворювання є страховим випадком також у разі його встановлення чи виявлення в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів.

Факт нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання розслідується у порядку, який студентам потрібно розглянути, звернувшись до положень «Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232.

Опрацьовуючи тему, слід зупинитися на порядку відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров'я, який регулюється ст. 9 Закону України «Про охорону праці» (в редакції Закону України від 21.11.2002 р. № 229-IV).

Відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням здоров'я, включає низку страхових виплат. *Страховими виплатами* є грошові суми, які згідно з Законом Фонд соціального страхування від нещасних випадків виплачує застрахованому чи особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку. Постановою правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 27.04.2007 р. № 24 затверджено Порядок призначення, перерахування та проведення страхових виплат.

Слід взяти до уваги, що у зв'язку із втратою працездатності на виробництві може постати питання про відшкодування моральної шкоди. Такий обов'язок покладається тільки на роботодавця, оскільки заподіяна шкода впливає з трудових правовідносин і має відшкодуватися роботодавцем, який не створив безпечних умов праці. При цьому слід керуватися статтею 237-1 КЗпП України, яка

передбачає, що відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя.

Якщо внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання потерпілий тимчасово втратив працездатність, Фонд соціального страхування від нещасних випадків фінансує всі витрати на його лікування. Студентам потрібно розглянути особливості надання допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, звернувшись до положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
2. Суб'єкти та об'єкти страхування від нещасного випадку та професійного захворювання.
3. Страховий ризик і страховий випадок у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.
4. Відшкодування шкоди, заподіяної застрахованому ушкодженням його здоров'я.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи страхування від нещасного випадку і гарантії забезпечення прав застрахованих осіб.
2. Порядок встановлення ступеня втрати працездатності потерпілим на виробництві.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Об'єктом страхування від нещасного випадку є:
 - а) життя застрахованого;
 - б) здоров'я застрахованого;
 - в) працездатність застрахованого;
 - г) усі відповіді правильні.
2. Страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання поділяється на такі види:
 - а) основне та додаткове;

- б) загальне та спеціальне;
 - в) обов'язкове та добровільне;
 - г) повне та неповне.
3. Обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть, – це:
- а) професійне захворювання;
 - б) нещасний випадок;
 - в) виробнича ситуація;
 - г) простій внаслідок виробничої ситуації.
4. Работодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок зобов'язаний утворити комісію з розслідування протягом:
- а) доби;
 - б) двох діб;
 - в) трьох діб;
 - г) не більше трьох діб.
5. Работодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок зобов'язаний утворити комісію у складі:
- а) трьох осіб;
 - б) чотирьох осіб;
 - в) не менш як три особи;
 - г) не менш як чотири особи.
6. Нещасний випадок, про який своєчасно не було повідомлено роботодавця потерпілого або внаслідок якого втрата працездатності настала не одразу:
- а) не розслідується;
 - б) розслідується протягом місяця надходження заяви потерпілого;
 - в) розслідується протягом 2 місяців після надходження заяви потерпілого;
 - г) розслідується протягом 3 місяців після надходження заяви потерпілого.
7. Спеціальне розслідування нещасного випадку проводиться протягом:
- а) 5 робочих днів;
 - б) 10 робочих днів;
 - в) 15 робочих днів;
 - г) 20 робочих днів.
8. У разі стійкої втрати професійної працездатності Фонд соціального страхування України проводить одноразову страхову виплату потерпілому, сума якої визначається із

розрахунку середньомісячного заробітку потерпілого за кожний відсоток втрати потерпілим професійної працездатності, але не вище:

- а) мінімальної заробітної плати;
- б) прожиткового мінімуму;
- в) середньої заробітної плати (доходу), з якої

справляються внески до Фонду;

г) 4-кратного розміру граничної суми заробітної плати (доходу), з якої справляються внески до Фонду.

9. Нещасний випадок, що стався з працівником, який виконував роботу за сумісництвом,:

а) розслідується підприємством, на якому працівник виконує основну роботу;

б) розслідується підприємством, на якому працівник виконував роботу за сумісництвом;

в) це питання вирішується Фондом соціального страхування України;

г) такий нещасний випадок із сумісником не розслідується.

10. Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок нещасного випадку на виробництві виплачується:

а) в розмірі 100 відсотків середнього заробітку;

б) в залежності від стажу: чим більший стаж, тим більші виплати;

в) не більше 80% середнього заробітку;

г) в залежності від стажу, але не більше 90 % середнього заробітку.

11. Видом загальнообов'язкового державного страхування, якому підлягають наймані працівники є:

а) медичне страхування працівника, здійснене роботодавцем за кошти підприємства;

б) соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві;

в) добровільне пенсійне страхування особи;

г) добровільне страхування життя особи від нещасного випадку.

12. Порушення правил охорони праці застрахованим, яке спричинило нещасний випадок або професійне захворювання:

а) не звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим;

б) звільняє страховика від виконання зобов'язань перед потерпілим;

в) це залежить від вини потерпілого;

- г) немає правильної відповіді.
13. Ступінь втрати працездатності потерпілим від нещасного випадку установлюється:
- а) медико-соціальною експертною комісією за участю Фонду соціального страхування від нещасних випадків;
 - б) лікарсько-консультативною комісією за участю Фонду соціального страхування України;
 - в) поліклінікою за місцем проживання потерпілого;
 - г) закладом охорони здоров'я, де проходив лікування потерпілий.
14. За потерпілим, тимчасово переведеним на легшу нижчеоплачувану роботу, зберігається його середньомісячний зарібок на строк:
- а) до встановлення стійкої втрати професійної працездатності, але не більше 1 місяця;
 - б) до встановлення стійкої втрати професійної працездатності, але не більше 2 місяців;
 - в) до встановлення стійкої втрати професійної працездатності, але не більше 4 місяців;
 - г) визначений лікарсько-консультативною комісією або до встановлення стійкої втрати професійної працездатності.
15. Якщо комісією з розслідування нещасного випадку встановлено, що ушкодження здоров'я настало не тільки з вини роботодавця, а й внаслідок порушення потерпілим нормативних актів про охорону праці, розмір одноразової допомоги:
- а) не зменшується;
 - б) зменшується залежно від вини потерпілого на підставі висновку комісії;
 - в) зменшується на підставі висновку цієї комісії, але не більш як на 30 відсотків;
 - г) зменшується на підставі висновку цієї комісії, але не більш як на 50 відсотків.
16. У разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання розмір одноразової допомоги його сім'ї повинен бути:
- а) не меншим за річну зарібтну плату потерпілого і, крім того, не меншим за однорічний зарібок потерпілого на кожную особу, яка перебувала на його утриманні;
 - б) не меншим за дворічну зарібтну плату потерпілого;
 - в) не меншим за трирічну зарібтну плату потерпілого;

г) не меншим за п'ятирічну заробітну плату потерпілого і, крім того, не меншим за однорічний заробіток потерпілого на кожну особу, яка перебувала на його утриманні.

17. Обов'язковому страхуванню від нещасного випадку підлягають:

а) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту);

б) учні та студенти навчальних закладів, залучені до будь-яких робіт під час, перед або після занять;

в) особи, які забезпечують себе роботою самостійно;

г) особи, які утримуються у виправних, лікувально-трудовах, виховно-трудовах закладах та залучаються до трудової діяльності;

д) громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності.

18. До непрацевдатних осіб, які разі смерті потерпілого право на одержання щомісячних страхових виплат, належать:

а) діти, які не досягли 16 років;

б) діти, які не досягли 18 років;

в) діти з 16 до 18 років, які не працюють, або старші за цей вік, але через вади фізичного або розумового розвитку самі не спроможні заробляти;

г) діти, які є учнями, студентами денної форми навчання – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ними 21 року;

д) діти, які є учнями, студентами денної форми навчання – до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ними 23 років.

19. Сума витрат на необхідний догляд за потерпілим залежить від характеру цього догляду, встановленого МСЕК, і не може бути меншою (на місяць) від:

а) розміру мінімальної заробітної плати – на спеціальний медичний догляд;

б) $1/2$ розміру мінімальної заробітної плати – на постійний сторонній догляд;

в) $1/3$ розміру мінімальної заробітної плати – на постійний сторонній догляд;

г) $1/4$ розміру мінімальної заробітної плати – на побутове обслуговування;

д) $1/5$ розміру мінімальної заробітної плати – на побутове обслуговування.

20. Обставинами, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом, і складається акт за формою Н-1, є:

- а) використання в особистих цілях без відома роботодавця транспортних засобів, які належать або використовуються підприємством;
- б) виконання потерпілим трудових обов'язків за режимом роботи підприємства;
- в) перебування за місцем постійного проживання на території польових і вахтових селищ;
- г) виконання потерпілим трудових обов'язків у відрядженні;
- д) підготовка до роботи та приведення в порядок після закінчення роботи знарядь виробництва.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Отримавши травму під час виконання трудових обов'язків біля 14-ої год. в останній день робочого тижня (у п'ятницю), Тимченко повідомив про це начальника дільниці, на якій працював. Начальник дільниці зателефонував керівникові підприємства, але у приймальні йому повідомили, що керівник проводить нараду, яка закінчиться не раніше 17-ої год. Повернувшись із відрядження у вівторок, керівник підприємства, порадившись з інженером з техніки безпеки, затвердив склад комісії щодо розслідування нещасного випадку із Тимченком, до якої увійшли заступник директора, головний інженер, інженер з техніки безпеки та керівник дільниці. Водночас про нещасний випадок було повідомлено профспілковий орган підприємства.

Що зобов'язаний зробити роботодавець, отримавши повідомлення про нещасний випадок на виробництві? Протягом якого часу і у якому складі має бути сформована комісія з розслідування нещасного випадку? Які документи має скласти комісія?

1.2. Прядко протягом 17 р. працював формувальником у ливарному виробництві на машинобудівному заводі. Відчувши погіршення стану здоров'я, він звернувся до заводської поліклініки, де отримав від лікаря-терапевта довідку про необхідність переведення на легшу роботу. Пов'язуючи своє захворювання із впливом шкідливих умов праці, Прядко поставив перед начальником цеху питання про надання йому легшої роботи і збереження за ним середнього заробітку.

Чи має право Прядко на переведення на легшу роботу? Який порядок надання легшої роботи? Які умови збереження середнього заробітку на новій роботі?

1.3. Після смерті годувальника-чоловіка від нещасного випадку на виробництві Третенко звернулася до Фонду соціального страхування України із заявою про страхові виплати, додавши до неї свій паспорт та свідоцтво про смерть чоловіка. Однак у Фонді їй пояснили, що цих

документів замало, і попросили надати акт розслідування нещасного випадку та довідки з місця проживання.

Третенко цікавиться, чи є обґрунтованими такі вимоги? Які документи необхідні для прийняття Фондом рішення про страхові виплати?

4. Розробити структурно-логічну схему «Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві».

Інформаційні джерела: 1, 16, 30, 51, 53, 60, 84, 85, 88, 98, 101, 102, 103, 113-116, 119, 125, 126, 129, 136, 151, 169, 180, 196-198, 214.

* * *

Тема 10. Правове регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Основні терміни та поняття: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, система недержавного пенсійного забезпечення, пенсія за віком, пенсія по інвалідності, пенсія у зв'язку з втратою годувальника, довічна пенсія, пенсія на визначений період, одноразова пенсійна виплата.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми студентам слід виходити із розуміння того, що в умовах значного збільшення коштів на пенсійне забезпечення з одночасним зменшенням працездатного населення традиційні солідарні пенсійні системи, які були найпоширенішими і застосовувалися донедавна у 139-ти країнах світу, повсюдно зазнали фінансової кризи. Тому наприкінці ХХ та на початку ХХІ ст. усі держави світу розпочали пенсійні реформи, у тому числі США та країни Європи. У країнах з перехідною економікою Центральної та Східної Європи пенсійна реформа стала важливою складовою усього процесу перетворень.

Ще 9 липня 2003 р. Верховна Рада прийняла два пенсійних закони – «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення», які докорінно змінили систему пенсійного забезпечення та мали за мету привести її у відповідність до міжнародних стандартів і досвіду розвинених країн з ринковою економікою. Якщо за попереднім законодавством пенсія надходила з одного джерела і становила державну пенсію у вигляді твердого відсотка заробітку залежно від стажу роботи, але, за загальним правилом, не більше 75 % від середнього заробітку особи, то нова пенсійна система складається з трьох рівнів.

Перший рівень – *солідарна система* загальнообов’язкового державного пенсійного страхування (далі – солідарна система), що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування». У світовій практиці такий варіант пенсійного забезпечення називають системою «сплачує на ходу». Пенсійні виплати при цьому здійснюються за рахунок страхових внесків, які обов’язково чи добровільно сплачуються працюючими громадянами (їх роботодавцями) та акумулюються у Пенсійному фонді України. Пенсійні кошти не є об’єктом приватної власності осіб, що їх сплачують, а тому в разі їх смерті використовуються іншими учасниками фонду.

Другий рівень – *накопичувальна система* загальнообов’язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом. Кошти Фонду інвестуються в економіку країни з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів. Безпосереднє зберігання пенсійних активів здійснює банківська установа-зберігач, яка несе відповідальність за цільове використання цих активів. Кошти, що обліковуються на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, є їх власністю і за умови досягнення пенсійного віку (чи будь-якого іншого пенсійного ризику) використовуються особою (чи її спадкоємцями) на власний розсуд. Пенсійні виплати з Накопичувального фонду здійснюються додатково до виплат із солідарної системи.

Третій рівень – *система недержавного пенсійного забезпечення*, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Система недержавного пенсійного забезпечення регулюється Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» і перебуває у стадії запровадження.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення.

Таблиця 10.1.

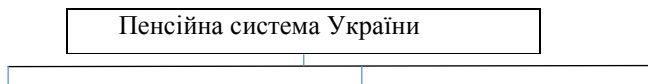
Характеристика трирівневої системи пенсійного забезпечення України*

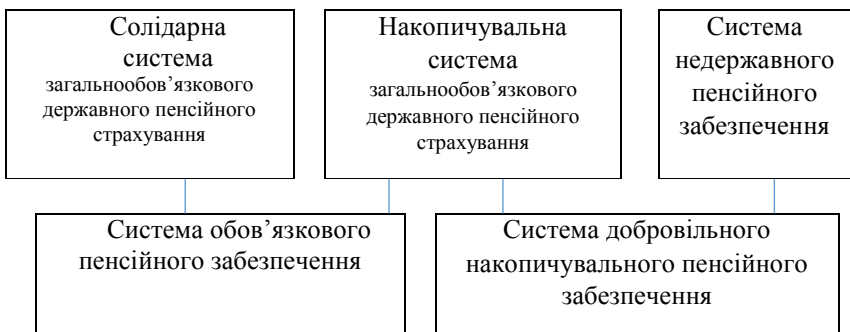
Рівень	Вид	Джерело коштів	Функції
Перший рівень (солідарний)	Державна система пенсійного забезпечення (універсальні, соціальні пенсії, що виплачуються нинішнім пенсіонерам)	Обов'язкові відрахування роботодавців та застрахованих осіб	Переважно відтворювальна (соціальна) функція
Другий рівень (накопичувальний)	Державна система пенсійного забезпечення на основі накопичувальних вкладів на персональних рахунках	Частина від обов'язкових відрахувань роботодавців та застрахованих осіб (до 7%)	Переважно стимулююча (економічна) функція
Третій рівень (накопичувальний)	Накопичувальні вклади в недержавних пенсійних фондах на добровільних засадах	Добровільні додаткові відрахування роботодавців та (або) працівників до недержавних пенсійних фондів	Посвідання відтворювальної (через вплив на економіку) та стимулюючої функцій

*Джерело: [186, с. 91]

Схематично пенсійне забезпечення після проведення пенсійної реформи можна зобразити наступним чином.

Схема 10.1.

Прийняттям 8 липня 2011 р. Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», який вступив в дію з 1 жовтня 2011 року, було започатковано новий етап реформування пенсійної системи, в результаті чого було змінено механізм пенсійного забезпечення.

Зміни в пенсійному забезпеченні можна відобразити у вигляді таблиці.

Таблиця 10.2

Зміни в пенсійному забезпеченні відповідно до Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи»*

До реформи 2011 р.	Після реформи 2011 р.
Жінки виходять на пенсію в 55 років.	Жінки, які народились після 1 березня 1961 року, виходять на пенсію в 60 років. Тим, хто народився в період з 1 вересня 1956 по 1 березня 1961 року, пенсійний вік буде підвищуватись на півроку. Тобто, жінки, які народились з 1 вересня 1956 по 28 лютого 1957 року вийдуть на пенсію у віці 55,5 років, з 1 березня 1957 року по 1 вересня 1957 року – в 56 років, і так далі.
Держслужбовці – чоловіки виходять на пенсію в 60 років.	З 1 січня 2013 року пенсійний вік для державних службовців – чоловіків підвищується до 62 років. Процес розтягнеться на чотири роки, по шість місяців щорічно.
Мінімальний страховий стаж,	Мінімальний страховий стаж,

необхідний для призначення мінімальної пенсії за віком, складає 20 років для жінок і 25 – для чоловіків.	необхідний для призначення мінімальної пенсії за віком, складає 30 років для жінок и 35 – для чоловіків.
Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення соціальної допомоги (50% мінімальної пенсії) при досягненні пенсійного віку, складає 5 років.	Мінімальний страховий стаж, необхідний для призначення соціальної допомоги (50% мінімальної пенсії) при досягненні пенсійного віку, складає 15 років.
Максимальний розмір пенсії законодавцем не обмежений.	Максимальний розмір пенсії обмежений 10 прожитковими мінімумами, встановленими для непрацездатного населення.
Держслужбовці отримують пенсії в розмірі 90 % заробітної плати.	Держслужбовці отримують пенсії в розмірі 80 % заробітної плати. Для бюджетників при виході на пенсію вводиться одноразова допомога в розмірі 10 нарахованих їх пенсій.
Для нарахування пенсії береться розмір середньої заробітної плати за один календарний рік, який передусе року звернення за призначенням пенсії.	Для нарахування пенсії береться розмір середньої заробітної плати за три календарні роки, які передують року звернення за призначенням пенсії.
Мінімальний строк служби для нарахування пенсії військовослужбовцям складає 20 років. Виходячи на пенсію через 20 років, військові в якості пенсійного забезпечення отримують 50% жалування.	Мінімальний строк служби для нарахування пенсії військовослужбовцям складає 25 років. Підвищення буде проходити поступово, протягом 10 років, аналогічно підвищенню пенсійного віку для жінок. Виходячи на пенсію через 25 років, військові в якості пенсійного забезпечення отримують 65% жалування. Зміни не розповсюджуються на льотчиків та підводників.

* Джерело: [213, с. 330].

Реформування пенсійних відносин продовжується. Так, 2 березня 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» № 213-VIII. Зазначеним Законом, зокрема, передбачено: 1) поступове (протягом 10 років – кожного року на 6

місяців) підвищення пенсійного віку на 5 років для жінок, яким призначаються пенсії за віком на пільгових умовах і пенсії за вислугу років; 2) поступове (упродовж 10 років на 6 місяців за рік) збільшення страхового стажу, необхідного для призначення таких пенсій і для чоловіків і для жінок на 5 років, при цьому необхідна тривалість пільгового стажу залишається без змін; 3) для окремих категорій (яким пенсії призначаються незалежно від віку, зокрема, для працівників льотного і льотно-випробного складу, працівників, які здійснюють управління повітряним рухом, а також працівників освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, спортсменів та артистів) на 5 років поступове збільшення необхідного стажу вислуги років (кожного року на 6 місяців); 4) тимчасове (з 1.04.2015 р. по 31.12.2015 р.) обмеження виплати пенсій працюючим пенсіонерам.

Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року №213-VIII Пенсійний фонд України з 1 червня 2015 року припинив призначення спеціальних пенсій депутатам, міністрам, суддям, прокурорам, митникам, податківцям та іншим чиновникам. Пенсії зазначеним категоріям призначаються відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Ця норма не стосується науковців та військовослужбовців.

Продовжуючи опрацьовувати тему студентам слід зупинитися на з'ясуванні поняття, ознак та видів пенсії, а також розглянути загальний порядок обчислення, призначення, перерахунку та виплати пенсій.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та структура системи пенсійного забезпечення.
2. Поняття, ознаки та види пенсій.
3. Загальний порядок обчислення, призначення, перерахунку та виплати пенсій.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Пенсійна система України: поняття та напрямки реформування.
2. Загальна характеристика законодавства, що регулює пенсійні відносини в Україні.
3. Структура системи пенсійного забезпечення.
4. Поняття та ознаки пенсій як виду соціального забезпечення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

2. Право на пенсійне забезпечення як складова конституційного права на соціальний захист.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Зазначте, в якому році був ухвалений Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»:
 - а) 1999р.;
 - б) 2000р.;
 - в) 2003 р.;
 - г) 2004 р.
2. Право на добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування мають особи, які досягли:
 - а) 15-річного віку;
 - б) 16-річного віку;
 - в) 17-річного віку;
 - г) 18-річного віку.
3. Величина, що визначається для обрахунку страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, – це:
 - а) коефіцієнт страхового стажу;
 - б) страховий стаж;
 - в) трудовий (страховий) стаж;
 - г) коефіцієнт трудового стажу.
4. Система пенсійного забезпечення України складається:
 - а) з двох рівнів;
 - б) з трьох рівнів;
 - в) з чотирьох рівнів;
 - г) з п'яти рівнів.
5. За рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування здійснюються такі пенсійні виплати:
 - а) пенсія за віком;
 - б) пенсія по інвалідності
 - в) довічна пенсія;
 - г) пенсія у зв'язку із втратою годувальника.
6. Особі, яка має одночасно право на різні види пенсії (за віком, по інвалідності, у зв'язку із втратою годувальника) призначається один із цих видів пенсій:
 - а) за вибором особи;
 - б) за рішенням роботодавця;
 - в) за рішенням Пенсійного фонду;

- г) за рішенням Накопичувального фонду.
7. За рахунок коштів Пенсійного фонду в солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати (вказати неправильну відповідь):
- а) пенсія за віком;
 - б) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у т.ч. каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
 - в) довічна пенсія;
 - г) пенсія у зв'язку із втратою годувальника.
8. Непрацевдатні громадяни, – це:
- а) особи, які не працюють;
 - б) особи, які навчаються;
 - в) самозайняті особи;
 - г) особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у т.ч. діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.
9. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування складає:
- а) перший рівень системи пенсійного забезпечення;
 - б) другий рівень системи пенсійного забезпечення;
 - в) третій рівень системи пенсійного забезпечення;
 - г) четвертий рівень системи пенсійного забезпечення.
10. Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування складає:
- а) перший рівень системи пенсійного забезпечення;
 - б) другий рівень системи пенсійного забезпечення;
 - в) третій рівень системи пенсійного забезпечення;
 - г) четвертий рівень системи пенсійного забезпечення.
11. Система недержавного пенсійного страхування складає:
- а) перший рівень системи пенсійного забезпечення;
 - б) другий рівень системи пенсійного забезпечення;
 - в) третій рівень системи пенсійного забезпечення;
 - г) четвертий рівень системи пенсійного забезпечення.
12. Систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування становлять:
- а) 1 та 2 рівні системи пенсійного забезпечення;
 - б) 1 та 3 рівні системи пенсійного забезпечення;
 - в) 1, 2 та 3 рівні системи пенсійного забезпечення;
 - г) 3 та 4 рівні системи пенсійного забезпечення.
13. Систему накопичувального пенсійного забезпечення становлять:
- а) 1 та 2 рівні системи пенсійного забезпечення;

- б) 2 та 3 рівні системи пенсійного забезпечення;
 - в) 1, 2 та 3 рівні системи пенсійного забезпечення;
 - г) 3 та 4 рівні системи пенсійного забезпечення.
14. Види пенсійного забезпечення визначаються:
- а) виключно законами;
 - б) законами та підзаконними нормативно-правовими актами;
 - в) підзаконними нормативно-правовими актами;
 - г) законами та локальними нормативними актами.
15. Умови, норми та порядок пенсійного забезпечення визначаються:
- а) законами та підзаконними нормативно-правовими актами;
 - б) виключно законами;
 - в) підзаконними нормативно-правовими актами;
 - г) законами та локальними нормативними актами.
16. Джерела формування коштів, що спрямовуються на пенсійне забезпечення, визначаються:
- а) законами та підзаконними нормативно-правовими актами;
 - б) підзаконними нормативно-правовими актами;
 - в) виключно законами;
 - г) законами та локальними нормативними актами.
17. До страхувальників відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» не належать:
- а) роботодавці;
 - б) підприємства, установи, організації, військові частини та органи, які виплачують заробітну плату;
 - в) Фонд соціального страхування на випадок безробіття;
 - г) Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.
18. Застрахована особа відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» має такі права (вказати неправильну відповідь):
- а) отримувати свідоцтво про професійну підготовку;
 - б) вимагати сплати страхових внесків;
 - в) вимагати направлення на роботу за контрактом;
 - г) обирати порядок здійснення виплати пенсії;
 - д) вимагати виплати соціальної допомоги.
19. Застрахована особа відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» має такі права:

- а) отримувати свідоцтво про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
 - б) вимагати сплати страхових внесків;
 - в) вимагати направлення на роботу за контрактом;
 - г) на отримання пенсійних виплат;
 - д) вимагати виплати соціальної допомоги.
20. До суб'єктів солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не належать:
- а) застраховані особи, а в окремих випадках, визначених Законом, – члени сімей та інші особи;
 - б) орган місцевого самоврядування;
 - в) страхувальники;
 - г) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
 - д) місцевий орган державної виконавчої влади.
21. До суб'єктів системи накопичувального пенсійного забезпечення не належать:
- а) особи, від імені та на користь яких здійснюється накопичення та інвестування коштів;
 - б) Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
 - в) недержавні пенсійні фонди;
 - г) Пенсійний фонд;
 - д) орган місцевого самоврядування.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Грицина цікавиться, чи має вона право на пенсію за особливі заслуги перед Україною, якщо протягом 5 скликань була депутатом міської ради. Її страховий стаж становить 32 р., середньомісячний заробіток – 4200 грн, ніколи не була державним службовцем.

В якому розмірі призначаються такі пенсії та з якого віку? Дайте обґрунтовану відповідь.

2.2. З 2009 р. по 2011 р. Кравченко працював столяром на фабриці за договором підяду. У зазначений період страхові внески до Пенсійного фонду України сплачувалися.

Чи зараховується вказана робота до страхового стажу і якими документами це можна підтвердити? Як можна підтвердити страховий стаж, якщо немає трудової книжки чи відповідних записів у ній?

3.3. Артист цирку Петров запитує, чи має він право на пенсію за вислугу років, якщо 3 роки працював на скульптурній фабриці, 2 роки

брав участь у військових діях в Афганістані та 16 років працював акробатом у цирку.

Дайте обґрунтовану відповідь.

4.3. Прибиральниця середньої школи Матяш пішла на пенсію за віком у лютому 2013 р. Її середній заробіток при визначенні розміру пенсії склав 1800 грн. У березні 2014 р. Матяш знову була прийнята на роботу прибиральницею середньої школи і пропрацювала 19 місяців, маючи середньомісячний заробіток 2200 грн.

Коли Матяш одержить право на перерахунок пенсії і з якого заробітку його буде здійснено?

Інформаційні джерела: 1, 15, 16, 20, 21, 33, 49, 51, 53, 60, 64, 69, 95, 98, 99, 102, 113-116, 119, 125, 126, 129, 136, 152, 169, 173, 178, 180, 181, 183, 185, 190, 195, 196-198, 213, 214.

* * *

Модуль 2

Тема 11. Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі

Основні терміни та поняття: пенсія за віком; пенсійний вік; страховий стаж; мінімальний розмір пенсії за віком; максимальний розмір пенсії за віком; відстрочка призначення пенсії за віком; пільгові підстави пенсії за віком.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчення теми доцільно розпочати із детального аналізу приписів норм ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яка визначає загальні умови призначення пенсії за віком. Насамперед ці умови стосуються віку та страхового стажу. Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років. При цьому необхідно враховувати, що до досягнення вказаного пенсійного віку, право на пенсію за віком мають жінки 1961 року народження і старші за умови поетапного (щороку по 6 місяців) підвищення пенсійного віку.

Варто звернути увагу на визначені законодавцем вимоги до максимального та мінімального розміру пенсії за віком. Відповідно до Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 р. максимальний розмір пенсії не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність, а мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність за наявності

страхового стажу відповідно 35 та 30 років для чоловіків і жінок. За наявності страхового стажу меншої тривалості, ніж передбачено Законом, пенсія за віком встановлюється в розмірі, пропорційному наявному страховому стажу, виходячи з мінімального розміру пенсії за віком.

Визначення розміру пенсії за віком можна прослідкувати за допомогою таблиці 11.1.

Таблиця 11.1

Розмір пенсії за віком		
Основний розмір пенсії за віком (ст. 27 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»)	$P = Z_p \times K_c$	P – розмір пенсії, у гривнях; Z _p – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 цього Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях; K _c – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до статті 25 цього Закону
Мінімальний розмір пенсії за віком (ст. 28 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»)	За наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу	в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом
	За наявності страхового стажу меншої тривалості	в пропорційному наявному страховому стажу, виходячи з мінімального розміру пенсії за віком
Доплата за понаднормовий стаж (ст. 28 Закону України)	За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років	пенсія за віком збільшується на 1 відсоток розміру

«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»)	чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком	пенсії, обчисленої відповідно до статті 27 цього Закону, але не більш як на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком
Максимальний розмір пенсії за віком	(з урахуванням надбавок, підвищень та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною).	не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

Порядок визначення заробітної плати для обчислення пенсії можна з'ясувати за допомогою нижче наведеної таблиці 11.2.

Таблиця 11.2.

Порядок визначення заробітної плати для обчислення пенсії	
Для обчислення пенсії враховується заробітна плата:	<p>заробітна плата за весь період страхового стажу починаючи з 01.07.2000 р.</p> <p>Заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу підряд до 1 липня 2000 року незалежно від перерв (за умови підтвердження довідки про заробітну плату первинними документами) та за весь період страхового стажу починаючи з 01.07.2000 (норма застосовується за бажанням пенсіонера до 1 січня 2016 року та або в разі, якщо страховий стаж починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців)</p>
Оптимізація заробітної плати	За вибором особи, яка звернулася за

	<p>призначенням пенсії, з періоду, за який враховується заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії, виключаються періоди до 60 календарних місяців страхового стажу, з урахуванням будь-яких періодів незалежно від перерв, що включаються до страхового стажу згідно з абзацом третім частини першої статті 24 цього Закону, та будь-якого періоду страхового стажу підряд за умови, що зазначені періоди в сумі складають не більш як 10 відсотків тривалості страхового стажу, врахованого в одинарному розмірі. Додатково за бажанням особи можуть бути виключені періоди строкової військової служби, навчання, догляду за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 16 років, за пенсіонером, який за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, за період з 1 липня 2000 року до 1 січня 2005 року, а також періоди, коли особа підлягала загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню відповідно до пунктів 8, 13 і 14 статті 11 цього Закону. У всіх випадках, крім випадку, передбаченого абзацом другим цієї частини, період, за який враховується заробітна плата, не може бути меншим, ніж 60 календарних місяців.</p>
<p>При визначенні заробітної плати для обчислення пенсії застосовується:</p>	<p>До 01.01.2012 – середня заробітна плата (дохід) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до цього</p>

	<p>Закону враховується для обчислення пенсії, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії.</p> <p>З 01.01.2012 – за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії.</p>
--	---

Продовжуючи опрацювання теми студентам потрібно розглянути пільгові підстави для отримання пенсії за віком, які передбачені для застрахованих осіб, які працювали на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці за списком № 1 та на інших роботах із шкідливими і важкими умовами праці за списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, затверджених Кабінетом Міністрів України. При цьому необхідно враховувати, що до запровадження пенсійного забезпечення через професійні та корпоративні фонди таким особам пенсії призначаються за нормами Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» в разі досягнення пенсійного віку та наявності трудового стажу, передбаченого Законом України «Про пенсійне забезпечення».

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та умови призначення пенсії за віком.
2. Обчислення розміру пенсій за віком. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.
3. Пільгові підстави на пенсію за віком.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Відмінності пенсії за віком від пенсій за вислугу років.
2. Мінімальний розмір пенсії за віком.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. З якого віку чоловік має право на пенсію за віком у солідарній системі за чинним законодавством:
 - а) 25 років;
 - б) 58 років;
 - в) 60 років;
 - г) 45 років.
2. Пенсійний фонд не може виплачувати пенсію за віком в розмірі менше:

- a) прожиткового мінімуму;
 - б) мінімальної заробітної плати;
 - в) неоподаткованого мінімуму доходів громадян;
 - г) податкової соціальної пільги.
3. Відповідальність за безпідставну затримку виплати пенсій та соціальних допомог передбачена:
- a) Кримінально-процесуальним кодексом України;
 - б) Цивільним кодексом України;
 - в) Бюджетним кодексом України ;
 - г) Кримінальним кодексом України.
4. Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення 60 років та наявності страхового стажу не менше:
- a) 15 років;
 - б) 20 років;
 - в) 25 років;
 - г) 30 років.
5. Мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму за наявності у чоловіків:
- a) 25 років стажу;
 - б) 30 років стажу;
 - в) 35 років стажу;
 - г) 40 років стажу.
6. Мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму за наявності у жінок:
- a) 25 років стажу;
 - б) 30 років стажу;
 - в) 35 років стажу;
 - г) 40 років стажу.
7. Особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення:
- a) 55 років;
 - б) 60 років;
 - в) 62 років;
 - г) 65 років.
8. Підвищення розміру пенсії за неповний місяць страхового стажу:
- a) здійснюється пропорційно відпрацьованому часу;
 - б) здійснюється на 0,5 %;
 - в) здійснюється на 1 %;
 - г) не здійснюється.
9. Особи мають право на призначення пенсії за віком:
- a) після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років;

- б) після досягнення віку 60 років для чоловіків і 55 років для жінок та наявності страхового стажу не менше 15 років;
- в) після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 10 років;
- г) після досягнення віку 60 років для чоловіків і 55 років для жінок та наявності страхового стажу не менше 10 років.
10. Окремих категоріям працівників залежно від умов праці за результатами атестації робочих місць можуть призначатися пенсії за рахунок коштів підприємств та організацій, але:
- а) не пізніше ніж за 3 роки до досягнення загального пенсійного віку;
- б) не пізніше ніж за 5 років до досягнення загального пенсійного віку;
- в) не раніше ніж за 3 роки до досягнення загального пенсійного віку;
- г) не раніше ніж за 5 років до досягнення загального пенсійного віку.
11. Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок) не може перевищувати:
- а) 10 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;
- б) 10 мінімальних зарплат;
- в) 15 прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;
- г) 15 мінімальних зарплат
12. Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 р., а у жінок 30 р. страхового стажу встановлюється у розмірі:
- а) прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- б) мінімальної зарплати;
- в) 2-х прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;
- г) 2-х мінімальних зарплат.
13. У разі виплати застрахованій особі довічної пенсії мінімальний розмір пенсії за віком у солідарній системі:
- а) зменшується на розмір прожиткового мінімуму;
- б) зменшується на розмір довічної пенсії;
- в) зменшується на розмір мінімальної зарплати;
- г) не зменшується.
14. За кожний повний рік страхового стажу понад 35 років чоловікам і 30 років жінкам пенсія за віком збільшується:
- а) на 0,5 %;

- б) на 1 % розміру пенсії, але не більш як на 1 відсоток мінімального розміру пенсії за віком;
 - в) на 1,5 %;
 - г) не збільшується.
15. У разі відстрочення виходу на пенсію на строк понад 60 місяців пенсія за віком призначається з підвищенням її розміру:
- а) на 0,5% за кожний повний місяць страхового стажу;
 - б) на 1% за кожний повний місяць страхового стажу;
 - в) на 1,5% за кожний повний місяць страхового стажу;
 - г) на 2 % за кожний повний місяць страхового стажу.
16. У разі відстрочення виходу на пенсію на строк до 60 місяців пенсія за віком призначається з підвищенням її розміру:
- а) на 0,5% за кожний повний місяць страхового стажу;
 - б) на 0,75% за кожний повний місяць страхового стажу;
 - в) на 1 % за кожний повний місяць страхового стажу;
 - г) на 1,5 % за кожний повний місяць страхового стажу.
17. Жінки мають право на призначення дострокової пенсії за віком за сукупності таких умов:
- а) народили п'ятеро або більше дітей і виховали їх до шестирічного віку;
 - б) досягли 45 років;
 - в) досягли 50 років;
 - г) мають не менше 10 років страхового стажу;
 - д) мають не менше 15 років страхового стажу.
18. Особи, хворі на гіпофізарний нанізм (ліліпути), диспропорційні карлики мають право на призначення дострокової пенсії за віком за таких умов:
- а) після досягнення чоловіками 45 років;
 - б) після досягнення чоловіками 50 років;
 - в) після досягнення жінками 40 років;
 - г) після досягнення жінками 45 років;
 - д) за наявності в чоловіків не менше 20 років страхового стажу, а в жінок не менше 15 років страхового стажу.
19. Військовослужбовці, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які брали участь у бойових діях, мають право на призначення дострокової пенсії за віком за таких умов:
- а) після досягнення чоловіками 55 років;
 - б) після досягнення чоловіками 50 років;
 - в) після досягнення жінками – 45 років;
 - г) після досягнення жінками – 50 років;

- д) за наявності страхового стажу не менше 25 років для чоловіків і не менше 20 років для жінок.
20. Інваліди по зору І групи та інваліди з дитинства І групи мають право на призначення дострокової пенсії за віком за таких умов:
- а) після досягнення чоловіками 50 років;
 - б) після досягнення чоловіками 55 років;
 - в) після досягнення жінками – 40 років;
 - г) після досягнення жінками – 45 років;
 - д) наявності не менше 15 років страхового стажу в чоловіків і не менше 10 років страхового стажу в жінок.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Івченко звернувся до управління Пенсійного фонду України за місцем проживання із заявою призначити йому пенсію на пільгових умовах, тобто при досягненні 55-річного віку. У заяві він повідомив, що працював 18 років трактористом у Менському районному виробничо-технічному пункті хімізації.

Управління відмовило йому у призначенні пільгової пенсії на тій підставі, що це підприємство не належить до підприємств сільського господарства і не виробляє сільськогосподарської продукції. Івченко вважав, що на підставі ст. 13 Закону України «Про пенсійне забезпечення» він має право на таку пенсію, адже його загальний стаж роботи – 35 років і 18 років – спеціальний стаж (трактористом).

Як вирішити спір?

1.2. Розв'язати ситуаційне завдання:

Вітренко народився у 1956 р. 3 14 листопада 1991 р. до 12 квітня 2015 р. працював на роботах, передбачених списком № 1.

Вітренко цікавиться, в якому віці він має право на пенсію і чи потрібні результати атестації робочого місця? Дайте відповіді на питання: 1) Що означає повний робочий день для призначення пільгових пенсій? 2) Яке правове значення має атестація робочих місць?

1.3. Розв'язати ситуаційне завдання:

Інженер Шевченко звернулася до управління Пенсійного фонду України з питанням, чи може вона отримати пенсію за віком у лютому 2015 р., коли їй виповниться 55 років?

Вона продовжує працювати і не має наміру в лютому звільнитися з роботи. Загальний стаж її роботи складає 28 років.

Дайте обґрунтовану відповідь із посиланням на законодавство.

4. Розв'язати ситуаційне завдання:

Сестра медичного кабінету інфекційних захворювань Іванченко працює у комунальному закладі «Міська поліклініка» повний робочий день (з 8:00 до 14:00 год.). За спостережним листком фотографії робочого часу в шкідливих умовах вона працює більше ніж 80% робочого дня і обслуговує інфекційних хворих.

Іванченко цікавиться, чи має вона право на отримання пенсії за віком на пільгових умовах за списком № 2?

Інформаційні джерела: 1, 15, 20, 21, 33, 66, 67, 72, 105, 113-116, 126, 129, 152, 169, 195, 196-198.

* * *

Тема 12. Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі

Основні терміни та поняття: пенсія по інвалідності, інвалід, інвалідність, медико-соціальна експертна комісія, пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання, пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності визначеного Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» страхового стажу. Слід звернути увагу, що пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи. При цьому особи, визнані інвалідами після досягнення пенсійного віку, мають право на пенсію по інвалідності за наявності 15 років страхового стажу. Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі незалежно від наявності страхового стажу.

Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р. визначається, що *інвалідом* є особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі й захисті. Залежно від ступеня втрати працездатності виділяють три групи інвалідності. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи згідно із законодавством.

Відносини щодо проведення експертизи, встановлення факту втрати працездатності та визначення групи інвалідності регулюються Положенням про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317, Інструкцією про встановлення груп інвалідності, затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15 вересня 2011 р. № 561, Порядком встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків, затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 5 червня 2012 р. № 420 (якщо особа отримала каліцтво при виконанні трудових обов'язків). Студентам слід ознайомитися із вказаними нормативно-правовими актами та з'ясувати підстави та порядок встановлення інвалідності.

Залежно від ступеня обмеження життєдіяльності встановлюють I (А і Б), II, III групи інвалідності, а також причини інвалідності: загальне захворювання; інвалідність з дитинства; трудове каліцтво; професійне захворювання; поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, пов'язані із захистом Батьківщини тощо. Інвалідність встановлюється на визначений строк або безстроково.

Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах:

- інвалідам I групи – 100 відсотків пенсії за віком;
- інвалідам II групи – 90 відсотків пенсії за віком;
- інвалідам III групи – 50 відсотків пенсії за віком, обчисленої відповідно до статей 27 і 28 Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Непрацюючі інваліди II групи, визнані інвалідами після досягнення загального пенсійного віку, та інваліди III групи за їх вибором мають право на призначення пенсії по інвалідності в розмірі пенсії за віком за наявності страхового стажу 30 років для жінок та 35 років для чоловіків.

Пенсія по інвалідності призначається на весь строк встановлення інвалідності. Інвалідам, які досягли загального пенсійного віку, пенсії по інвалідності призначаються довічно. Повторний огляд цих інвалідів провадиться тільки за їх заявою.

У разі зміни групи інвалідності пенсія в новому розмірі виплачується з дня зміни групи інвалідності. Якщо особа визнана інвалідом нижчої групи, пенсія виплачується за попередньою групою до кінця місяця, в якому змінено групу інвалідності. У разі визнання особи, яка пройшла повторний огляд, здоровою пенсія виплачується до кінця місяця, по який встановлено інвалідність.

У разі якщо особа не з'явилася в органи медико-соціальної експертизи на повторний огляд у визначений для цього строк, виплата пенсії по інвалідності зупиняється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому вона мала з'явитися на повторний огляд. У разі якщо строк повторного огляду медико-соціальної експертизи інвалідом пропущено з поважних причин або в разі визнання його знову інвалідом виплата пенсії по інвалідності відновлюється з дня, з якого припинено виплату, до дня повторного огляду, але не більш як за три роки, якщо орган медико-соціальної експертизи визнає її за цей період інвалідом. При цьому якщо під час повторного огляду інваліда переведено на іншу групу інвалідності (вищу або нижчу), пенсія за зазначений період виплачується за попередньою групою інвалідності.

Якщо виплату пенсії інвалідові було припинено у зв'язку з відновленням здоров'я або якщо він не отримував пенсії внаслідок нез'явлення на повторний огляд без поважних причин, то в разі наступного визнання його інвалідом виплата раніше призначеної пенсії поновлюється з дня встановлення інвалідності знову за умови, що після припинення виплати пенсії минуло не більше п'яти років. Якщо минуло більше п'яти років, пенсія призначається знову на загальних підставах.

Органи медико-соціальної експертизи зобов'язані повідомляти територіальні органи Пенсійного фонду в порядку, встановленому законодавством, про результати повторного огляду осіб, яким призначена пенсія по інвалідності, та про нез'явлення цих осіб на зазначений огляд.

Продовжуючи опрацювання теми потрібно зупинитися на особливостях призначення пенсії по інвалідності внаслідок нещасного випадку, інших випадків трудового каліцтва чи професійного захворювання. Така пенсія призначається відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності». Однак слід зазначити, що умови призначення таких пенсій встановлені саме Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Призначення таких пенсій здійснюється Пенсійним фондом України, й їх фінансування забезпечується за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України.

Інвалідність вважається такою, що настала внаслідок трудового каліцтва, якщо нещасний випадок, який зумовив втрату працездатності, стався за обставин та умов, які безпосередньо пов'язані з виконанням особою трудової діяльності. Трудовою діяльністю вважаються всі види роботи, які зараховуються до трудового (страхового) стажу особи відповідно до Закону України

«Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Студентам необхідно проаналізувати обставини, за яких нещасний випадок визнається таким, що пов'язаний з виробництвом.

Продовжуючи опрацювання теми, потрібно також з'ясувати особливості призначення пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та умови призначення пенсії по інвалідності.
2. Пенсії по інвалідності внаслідок нещасного випадку, інших випадків трудового каліцтва чи професійного захворювання.
3. Пенсії по інвалідності внаслідок загального захворювання.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності.
2. Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Повторний огляд інвалідів з нестійкими, оборотними змінами та порушеннями функцій організму з метою визначення ефективності реабілітаційних заходів, стану здоров'я і ступеня соціальної адаптації проводиться:
 - а) раз на один – два роки;
 - б) раз на один – три роки;
 - в) раз на один – чотири роки;
 - г) раз на один – п'ять років.
2. Довічно пенсії по інвалідності призначаються:
 - а) інвалідам, які досягли загального пенсійного віку;
 - б) інвалідам, які досягли 45 років;
 - в) інвалідам, які досягли 50 років;
 - г) інвалідам, які досягли 55 років.
3. Залежно від ступеня втрати працездатності визначається:
 - а) дві групи інвалідності;
 - б) три групи інвалідності;
 - в) чотири групи інвалідності;
 - г) п'ять груп інвалідності.
4. Причина, група, час настання інвалідності, строк, на який встановлена інвалідність, визначається:
 - а) органами медико-соціальної експертизи;

- б) лікувально-консультативною комісією;
 - в) Пенсійним фондом;
 - г) Фондом соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.
5. Пенсія по інвалідності призначається інвалідам I групи у розмірі:
- а) 80 % пенсії за віком;
 - б) 90 % пенсії за віком;
 - в) 100 % пенсії за віком;
 - г) 110 % пенсії за віком.
6. Пенсія по інвалідності призначається інвалідам II групи у розмірі:
- а) 80 % пенсії за віком;
 - б) 90 % пенсії за віком;
 - в) 100 % пенсії за віком;
 - г) 110 % пенсії за віком.
7. Пенсія по інвалідності призначається інвалідам III групи у розмірі:
- а) 50 % пенсії за віком;
 - б) 60 % пенсії за віком;
 - в) 90 % пенсії за віком;
 - г) 100 % пенсії за віком.
8. Особи, визнані інвалідами після досягнення пенсійного віку, мають право на пенсію по інвалідності за наявності страхового стажу:
- а) 10 років;
 - б) 15 років;
 - в) 20 років;
 - г) 25 років.
9. Якщо інвалідність настала в період проходження строкової військової служби, то пенсія по інвалідності призначається особі:
- а) незалежно від наявності страхового стажу;
 - б) за наявності страхового стажу не менше 2 років;
 - в) за наявності страхового стажу не менше 3 років;
 - г) за наявності страхового стажу не менше 5 років.
10. Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання призначається:
- а) відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»
 - б) відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення»;

в) відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності»;

г) відповідно до Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи».

11. Непрацюючі інваліди II групи за їх вибором мають право на призначення пенсії по інвалідності в розмірі пенсії за віком за наявності такого страхового стажу:

а) у жінок від 20 до 25 р. страхового стажу залежно від віку, а у чоловіків від 25 до 30 р.;

б) у жінок від 10 до 15 р. страхового стажу залежно від віку, а у чоловіків від 15 до 20 р.;

в) у жінок від 15 до 20 р. страхового стажу залежно від віку, а у чоловіків від 20 до 25 р.;

г) у жінок від 15 до 25 р. страхового стажу залежно від віку, а у чоловіків від 20 до 30 р.

12. У разі зміни групи інвалідності пенсія в новому розмірі виплачується:

а) з нового календарного тижня;

б) з нового календарного місяця;

в) з дня зміни групи інвалідності;

г) з наступного дня після зміни групи інвалідності.

13. Якщо особа визнана інвалідом нижчої групи, пенсія виплачується:

а) за нижчою групою з дня визнання;

б) за попередньою групою до кінця тижня, в якому змінено групу інвалідності;

в) за попередньою групою до кінця місяця, в якому змінено групу інвалідності;

г) за попередньою групою до кінця року, в якому змінено групу інвалідності.

14. У разі визнання особи, яка пройшла повторний огляд, здоровою, пенсія по інвалідності виплачується:

а) до кінця тижня, по який встановлено інвалідність;

б) до кінця місяця, по який встановлено інвалідність;

в) до кінця року, по який встановлено інвалідність;

г) довічно.

15. У разі, якщо особа не з'явилася в органи медико-соціальної експертизи на повторний огляд у визначений для цього строк:

а) виплата пенсії по інвалідності не зупиняється;

б) виплата пенсії по інвалідності зупиняється з 1 числа наступного тижня;

в) виплата пенсії по інвалідності зупиняється з 1 числа наступного місяця;

г) виплата пенсії по інвалідності зупиняється з 1 числа наступного року.

16. Непрацюючі інваліди II групи, визнані інвалідами після досягнення загального пенсійного віку, за їх вибором мають право на призначення пенсії по інвалідності в розмірі пенсії за віком, за наявності страхового стажу:

а) 30 років для чоловіків та 30 років для жінок;

б) 30 років для чоловіків та 25 років для жінок;

в) 35 років для чоловіків та 25 років для жінок;

г) 35 років для чоловіків та 30 років для жінок.

17. Пенсія по інвалідності призначається (вказати неправильну відповідь):

а) на 5 років;

б) на 10 років;

в) на весь строк встановлення інвалідності;

г) інвалідам, які досягли пенсійного віку призначається довічно;

д) на 15 років.

18. Законом встановлені такі строки виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності:

а) у разі зміни групи інвалідності пенсія в новому розмірі виплачується з дня зміни групи інвалідності;

б) у разі зміни групи інвалідності пенсія в новому розмірі виплачується з дня звернення за пенсією у зв'язку зі зміною групи інвалідності;

в) якщо особа визнана інвалідом нижчої групи, пенсія виплачується за попередньою групою до кінця місяця, в якому змінено групу інвалідності;

г) у разі визнання особи, яка пройшла повторний огляд, здоровою пенсія виплачується до кінця місяця, по який встановлено інвалідність;

д) у разі визнання особи, яка пройшла повторний огляд, здоровою пенсія виплачується до кінця року, по який встановлено інвалідність.

19. У разі якщо особа не з'явилася в органи медико-соціальної експертизи на повторний огляд у визначений для цього строк:

а) виплата пенсії по інвалідності зупиняється з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому вона мала з'явитися на повторний огляд;

б) виплата пенсії по інвалідності зупиняється з першого числа тижня, наступного за тижнем, у якому вона мала з'явитися на повторний огляд;

в) у разі якщо строк повторного огляду пропущено з поважних причин, виплата пенсії по інвалідності відновлюється з дня, з якого припинено виплату, до дня повторного огляду, але не більш як за 3 роки;

г) у разі якщо строк повторного огляду пропущено з поважних причин, виплата пенсії по інвалідності відновлюється з дня, з якого припинено виплату, до дня повторного огляду, але не більш як за 5 років;

д) якщо особа не отримувала пенсії внаслідок нез'явлення на повторний огляд без поважних причин, то в разі наступного визнання її інвалідом виплата раніше призначеної пенсії поновлюється з дня встановлення інвалідності за умови, що після припинення виплати пенсії минуло не більше 5 років.

20. Пенсія по інвалідності залежно від групи інвалідності призначається в таких розмірах:

а) інвалідам I групи – 100 відсотків пенсії за віком;

б) інвалідам I групи – 90 відсотків пенсії за віком;

в) інвалідам II групи – 90 відсотків пенсії за віком;

г) інвалідам II групи – 80 відсотків пенсії за віком;

д) інвалідам III групи – 50 відсотків пенсії за віком.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Павлов, 1972 р. народження; Любимцев, 1992 р. народження; Сивий, 1977 р. народження, звернулися 15.09.2015 р. до районного управління Пенсійного фонду України за призначенням пенсії по інвалідності. Медико-соціальна експертна комісія (МСЕК) визнала Павлова інвалідом III групи внаслідок загального захворювання з 20.08.2015 р. Його страховий стаж – 12 р. 4 міс., середньомісячний заробіток – 4200 грн. Сивого МСЕК визнала інвалідом II групи внаслідок загального захворювання з 16.08.2015 р. Його страховий стаж – 4 р. 2 міс., середньомісячний заробіток – 3600 грн. Любимцева МСЕК визнала інвалідом I групи внаслідок загального захворювання з 23.08.2015 р. Його страховий стаж – 7 міс., середньомісячний заробіток – 4000 грн.

Розрахуйте розмір пенсії по інвалідності Павлову, Сивому та Любимцеву.

1.2. Інвалід по зору II групи з дитинства Петров з 18 років почав працювати. Через рік він звернувся із заявою про призначення йому пенсії по інвалідності.

Чи має Петров право на пенсію по інвалідності? На яких умовах йому може бути призначена пенсія?

1.3. Громадянин Козаков 1972 року народження до грудня 2015 р. як інвалід III групи отримував пенсію по інвалідності внаслідок загального захворювання, нараховану з середньомісячної заробітку 1800 грн., і працював на фабриці. У грудні 2015 р. він зазнав травми на виробництві, і його було визнано інвалідом III групи внаслідок трудового каліцтва. Середньомісячний заробіток за останні 2 роки складав 2400 грн. Страховий стаж – 15 років.

Як має бути нарахована пенсія по інвалідності внаслідок трудового каліцтва Козакову?

2. Скласти структурно-логічну схему «Умови призначення пенсій по інвалідності».

Інформаційні джерела: 1, 28, 33, 55, 56, 83, 87, 92, 93, 113-116, 126, 129, 161, 169, 186, 196-198, 254.

* * *

Тема 13. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі

Основні терміни та поняття: пенсія у зв'язку з втратою годувальника, особа, визнана безвісно відсутньою, особа, визнана померлою, непрацездатні члени сім'ї, сім'я, виділення частки пенсії.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника – це щомісячна грошова виплата з Пенсійного фонду України, яка призначається у разі смерті особи непрацездатним членам сім'ї, які знаходились на його утриманні. Важливо звернути увагу на те, що головною відмінною рисою даного різновиду пенсії від усіх інших є те, що пенсійне забезпечення членів сім'ї померлого носить похідний характер від права на пенсію померлого годувальника та залежить від тривалості його суспільно корисної діяльності. Сутність пенсії у зв'язку з втратою годувальника полягає в утриманні суспільством непрацездатних осіб, які пов'язані з померлим рідними або шлюбно-сімейними відносинами й перебували на його утриманні.

Розглядаючи особливості даного виду пенсійного забезпечення слід виходити з того, що під терміном «втрата годувальника» чинне пенсійне законодавство розуміє настання одного з трьох юридичних фактів: смерть годувальника, визнання його безвісти відсутнім або оголошення померлим у встановленому законом порядку.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на

його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності. Слід зазначити, що у разі смерті пенсіонера або смерті громадянина в період проходження строкової військової служби пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається з дня, що настає за днем смерті годувальника, якщо звернення за призначенням такого виду пенсії надійшло протягом 12 місяців з дня смерті годувальника.

Потрібно звернути увагу, що на всіх членів сім'ї, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, призначається одна, спільна пенсія. Водночас на вимогу члена сім'ї із загальної суми пенсії може бути виділена його частка, яка виплачуватиметься окремо.

Опрацьовуючи матеріал теми студентам потрібно з'ясувати коло осіб, що мають право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Оскільки пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, важливо з'ясувати, хто належить до цієї категорії осіб. *Непрацездатними членами сім'ї* вважаються: 1) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є інвалідами або досягли загального пенсійного віку; 2) діти (у тому числі діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника) померлого годувальника, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років. При цьому діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх навчальних закладах системи загальної середньої освіти, а також професійно-технічних, вищих навчальних закладах (у тому числі у період між завершенням навчання в одному із зазначених навчальних закладів та вступом до іншого навчального закладу або у період між завершенням навчання за одним освітньо-кваліфікаційним рівнем та продовженням навчання за іншим за умови, що такий період не перевищує чотирьох місяців), – до закінчення такими дітьми навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, та діти-сироти – до досягнення ними 23 років незалежно від того, навчаються вони чи ні; 3) чоловік (дружина), а в разі їх відсутності – один з батьків або брат чи сестра, дідусь чи бабуся померлого годувальника незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною (дітьми) померлого годувальника до досягнення нею (ними) 8 років.

До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника, відносяться зазначені особи, якщо вони: 1) були на повному утриманні померлого годувальника; 2) одержували від померлого годувальника допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування. Для встановлення факту утримання необхідно з'ясувати різні обставини, зокрема: характер матеріальної допомоги – наскільки постійною вона була; значущість такої допомоги серед інших засобів до існування, якщо вони були, тощо. Матеріальна допомога відповідно до чинного законодавства повинна мати постійний характер. Це означає, що допомога, яка надавалася деколи, несистематично або одноразово, до уваги під час встановлення факту утримання не береться. Вона повинна була займати основне місце серед інших можливих джерел засобів до існування. В свою чергу, основне джерело не означає єдине, однак воно повинно бути першочерговим серед усіх інших, які мають відігравати допоміжну роль.

Варто звернути увагу, що у пенсійному законодавстві, на відміну, наприклад, від спадкового права, в якому встановлюється мінімальна тривалість утримання (не менш ніж рік до смерті померлого), жодних термінів і строків утримання не встановлюється. Також не має значення, у які періоди життя годувальника надавалася допомога: чи це відбувалося безпосередньо перед смертю годувальника, чи протягом тривалого часу. Факт спільного проживання утриманця разом із померлим годувальником не є підставою для автоматичного визнання факту утримання. Адже під час спільного проживання утримання може й не мати місця.

Члени сім'ї померлого годувальника, для яких його допомога була постійним і основним джерелом засобів до існування, але які й самі одержували пенсію, мають право, за бажанням, перейти на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

Слід взяти до уваги, що усиновлені діти мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми. Водночас слід враховувати, що відповідно до п.1 ст.239 Сімейного кодексу України скасування усиновлення тягне за собою такі правові наслідки, як припинення на майбутнє прав та обов'язків, що виникли у зв'язку з усиновленням між дитиною та усиновлювачем та його родичами. А це означає, що ці особи щодо одного позбавляються права на пенсійне забезпечення у випадку втрати годувальника.

Пасинок і падчерка мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми, якщо вони не одержували аліментів від батьків.

Неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, зберігають це право і в разі їх усиновлення.

Важливо засвоїти, що положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», які стосуються сім'ї померлого, відповідно поширюються і на сім'ю особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеною померлою у встановленому законом порядку.

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, призначаються відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Відповідно до ст. 46 Закону України «Про пенсійне забезпечення» сім'я, яка має право на пенсію в разі втрати годувальника, може звертатися за призначенням пенсії в будь-який час після смерті або встановлення безвісної відсутності годувальника без обмеження будь-яким строком.

Продовжуючи опрацьовувати тему, студентам потрібно з'ясувати розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Цьому допоможе наведена нижче таблиця 13.1.

Таблиця 13.1.

Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника	
На всіх членів сім'ї, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, призначається одна спільна пенсія, що розподіляється між ними рівними частками. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається:	
на одного непрацездатного члена сім'ї	50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника
на двох та більше непрацездатних членів сім'ї	100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника
дітям-сиротам	в указаних вище розмірах, виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків
Зміна розміру пенсії або припинення її виплати членам сім'ї здійснюється з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому склалися обставини, що спричинили зміну розміру або припинення виплати пенсії.	
Виділення частки пенсії провадиться з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому надійшла заява про виділення частки пенсії.	
Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 р. №265 мінімальний розмір пенсійної виплати у зв'язку з втратою годувальника з урахуванням щомісячної державної допомоги становить:	

на одного непрацевдатного члена сім'ї	100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевдатність
на двох непрацевдатних членів сім'ї	120 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевдатність
на трьох і більше непрацевдатних членів сім'ї	150 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працевдатність

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Порядок призначення пенсії в разі втрати годувальника.
2. Особи, що мають право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.
3. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Виділення частки пенсії.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Члени сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого годувальника.
2. Період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацевдатним членам сім'ї, які були на його утриманні за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії:
 - а) по I групі інвалідності;
 - б) по II групі інвалідності;
 - в) по III групі інвалідності;
 - г) немає правильної відповіді.
2. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається на одного непрацевдатного члена сім'ї в такому розмірі:
 - а) 45 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - б) 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - в) 55 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - г) 60 відсотків пенсії за віком померлого годувальника.
3. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається на двох та більше непрацевдатних членів сім'ї в такому розмірі:

- а) 70 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - б) 80 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - в) 90 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - г) 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника.
4. На одну дитину-сироту пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається у розмірі:
- а) 45 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - б) 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - в) 55 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - г) 60 відсотків пенсії за віком померлого годувальника.
5. На двох та більше дітей-сиріт пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається у розмірі:
- а) 70 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - б) 80 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - в) 90 відсотків пенсії за віком померлого годувальника;
 - г) 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника.
6. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається членам сім'ї годувальника – пенсіонерам:
- а) не більше, ніж 5 років;
 - б) не більше, ніж 10 років;
 - в) не більше, ніж 15 років;
 - г) довічно.
7. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається членам сім'ї померлого годувальника:
- а) не більше, ніж 5 років;
 - б) не більше, ніж 10 років;
 - в) не більше, ніж 15 років;
 - г) на весь період, протягом якого член сім'ї померлого годувальника вважається непрацездатним.
8. У разі усиновлення неповнолітні діти, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника:
- а) зберігають право на пенсію;
 - б) не зберігають права на пенсію;
 - в) це залежить від доходів усиновлювачів;
 - г) це питання вирішується органом опіки і піклування.
9. Пасинок і падчерка:
- а) мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми, якщо вони не одержували аліментів від батьків;
 - б) не мають права на пенсію у зв'язку з втратою годувальника;

в) мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника нарівні з рідними дітьми незалежно від того, чи отримують аліменти;

г) немає правильної відповіді.

10. Виділення частки пенсії у зв'язку з втратою годувальника провадиться:

а) з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому надійшла заява про виділення частки пенсії;

б) з першого числа тижня, що настає за тижнем, у якому надійшла заява про виділення частки пенсії;

в) з першого числа року, що настає за роком, у якому надійшла заява про виділення частки пенсії;

г) з дня винесення рішення судом про виділення частки пенсії.

11. Зміна розміру пенсії у зв'язку з втратою годувальника здійснюється:

а) з першого числа тижня, що настає за тижнем, у якому склалися обставини, що спричинили її зміну;

б) з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому склалися обставини, що спричинили її зміну;

в) з першого числа року, що настає за роком, у якому склалися обставини, що спричинили її зміну;

г) з дня винесення рішення судом про зміну розміру пенсії.

12. Припинення виплати пенсії у зв'язку з втратою годувальника здійснюється:

а) з першого числа місяця, що настає за місяцем, у якому склалися обставини, що спричинили її припинення;

б) з першого числа тижня, що настає за тижнем, у якому склалися обставини, що спричинили її припинення;

в) з першого числа року, що настає за роком, у якому склалися обставини що спричинили її припинення;

г) з дня винесення рішення судом про зміну розміру пенсії.

13. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, призначається:

а) відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

б) відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення»;

в) відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;

г) відповідно до Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи».

14. Батьки і чоловік (дружина) померлого, які не були на його утриманні:

а) не мають права на пенсію у зв'язку з втратою годувальника;

б) мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо втратили джерело засобів до існування;

в) мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо ніде не працюють;

г) мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо отримують допомогу по безробіттю.

15. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірі:

а) 40 % пенсії за віком померлого годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 100 % на двох і більше непрацездатних членів сім'ї;

б) 50 % пенсії за віком померлого годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 90 % на двох і більше непрацездатних членів сім'ї;

в) 50 % пенсії за віком померлого годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 100 % на двох і більше непрацездатних членів сім'ї;

г) 60 % пенсії за віком померлого годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 100 % на двох і більше непрацездатних членів сім'ї.

16. До непрацездатних членів сім'ї не належать:

а) діти, які не досягли 18 років;

б) діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника;

в) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 21-річного віку;

г) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 23-річного віку.

17. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї, які були на його утриманні:

а) за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по I групі інвалідності;

б) за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по II групі інвалідності;

в) за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності;

г) у разі смерті пенсіонера пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від тривалості страхового стажу;

д) у разі смерті громадянина в період проходження строкової військової служби пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від тривалості страхового стажу.

18. Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

а) діти, які не досягли 18 років;

б) діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника;

в) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 21-річного віку;

г) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 23-річного віку;

д) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 25-річного віку.

19. Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

а) чоловік (дружина), батько, мати, якщо вони є інвалідами або досягли загального пенсійного віку;

б) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 21-річного віку;

в) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 23-річного віку;

г) чоловік (дружина), якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною померлого годувальника до досягнення нею 6 років.

д) чоловік (дружина), якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною померлого годувальника до досягнення нею 8 років.

20. Непрацездатними членами сім'ї вважаються:

а. діти, які не досягли 18 років;

а) діти, які навчаються за денною формою навчання, але не довше ніж до досягнення 21-річного віку;

б) діти, які народилися до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника;

в) чоловік (дружина), якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною померлого годувальника до досягнення нею 3 років.

г) чоловік (дружина), якщо він (вона) не працюють і зайняті доглядом за дитиною померлого годувальника до досягнення нею 8 років.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Жінка 50 років, працює на підприємстві. Діти 20, 17, 10 та 2 років. Чоловік працював слюсарем ЖЕК. Під час прибирання снігу з даху приміщення ЖЕК за вказівкою начальника в робочий час послизнувся і впав, внаслідок чого загинув.

Які види пенсійних виплат можуть бути призначені сім'ї ?

1.2. Народний депутат України загинув внаслідок ДТП. Дружина займається підприємницькою діяльністю. Діти 15 та 10 років. Батьки-пенсіонери за віком, проживають в іншому місті.

Хто з вказаних осіб може отримати пенсію у зв'язку з втратою годувальника?

1.3. Сержант строкової служби Коляренко загинув під час виконання службових обов'язків. До призову до армії він працював водієм автотранспорту і мав середній заробіток 2100 грн. На його утриманні перебувала 7-річна дочка, непрацююча дружина і стара мати віком 63 роки.

Хто з членів сім'ї має право на пенсію в разі втрати годувальника?

За яким нормативним актом визначатиметься право сім'ї на пенсію в разі втрати годувальника?

У якому розмірі буде призначено пенсію сім'ї загиблого?

2. Скласти структурно-логічну схему «Умови призначення пенсії в разі втрати годувальника».

Інформаційні джерела: 1, 4, 7-9, 13, 24, 32, 33, 113-116, 126, 129, 163, 169, 196-198.

* * *

Тема 14. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування

Основні терміни та поняття: накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, Накопичувальний пенсійний фонд, довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя; одноразова виплата, договір страхування довічної пенсії.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, студентам потрібно взяти до уваги, що накопичувальна система як другий рівень пенсійної системи була

запроваджена Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», прийнятого 9 липня 2003 р. Однак відповідно до Прикінцевих положень цього Закону його норми стосовно Накопичувального фонду почнуть діяти з дня набрання чинності законом про запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду. Тобто про це має бути ухвалено спеціальний закон.

Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Накопичувальний пенсійний фонд – це цільовий позабюджетний фонд, який створюється відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, а у випадках, передбачених Законом, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі, передбачені Законом.

Слід звернути увагу, що ця ланка пенсійної системи включена в систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Водночас не всі громадяни зобов'язані скористатися нею. Страхові внески до Накопичувального фонду сплачуватимуться застрахованими особами, яким на день запровадження перерахування таких внесків виповниться не більше 35-ти років. При цьому особи, які на день перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду, не досягли 35-річного віку, можуть за власним бажанням сплачувати такі внески за договором про добровільну участь у накопичувальній системі пенсійного страхування. Особи, які досягли пенсійного віку, крім випадків відстрочення часу призначення пенсії за віком, не зможуть бути платниками страхових внесків до Накопичувального фонду.

Особи, які братимуть участь у накопичувальній пенсійній системі, сплачуватимуть страхові внески до Накопичувального фонду. Законом встановлено, що *максимальний розмір внеску* до Накопичувального фонду не може перевищувати 7 % суми заробітку (доходу).

Водночас особи, які не сплачуватимуть внески до Накопичувального фонду, повинні сплачувати їх до Пенсійного фонду. Розміри внесків мають встановлюватися Верховною Радою

України щорічно.

Слід звернути увагу, що перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду здійснюватиметься в разі одночасного підвищення заробітної плати застрахованій особі та лише після виконання таких умов: 1) забезпечення виплати пенсій у солідарній системі в розмірі, передбаченому частиною третьою ст. 46 Конституції України (ця вимога вже виконана Законом України від 23 грудня 2004 р. № 2291); 2) збалансованості бюджету Пенсійного фонду відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; 3) створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, у тому числі: повного впровадження системи персоналізованого обліку та створення системи автоматизованого звітування щодо стану накопичувальних пенсійних рахунків застрахованих осіб з урахуванням стану пенсійних активів; 4) створення програмно-технічного комплексу для системи збирання страхових внесків до Накопичувального фонду, сумісного із системою електронних переказів банків; 5) прийняття законодавчих актів, необхідних для функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування; 6) призначення всіх членів Ради Накопичувального фонду; 7) проведення тендерів та укладання договорів з компаніями з управління активами, зберігачем та аудитором Накопичувального фонду; 8) набуття досвіду роботи системи недержавного пенсійного забезпечення; 9) забезпечення фінансування з державного бюджету втраченої частини страхових коштів у солідарній системі у зв'язку з перерахуванням частини страхових внесків до Накопичувального фонду. Запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування передбачається із 2017 р.

Опрацьовуючи тему, потрібно розглянути види пенсійних виплат за рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках. До таких виплат належать: 1) довічні пенсії (довічна пенсія з установленим періодом; довічна обумовлена пенсія; довічна пенсія подружжя); 2) одноразова виплата.

Право на отримання довічної пенсії або одноразової виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду, облікованих на накопичувальному пенсійному рахунку особи, виникає в неї з досягненням пенсійного віку, а в разі відстрочення часу призначення пенсії за віком – з дня закінчення строку відстрочення дати призначення пенсії за віком у солідарній системі.

Розмір довічної пенсії розраховується страховою організацією актуарно, виходячи з суми оплати договору страхування довічної пенсії, з урахуванням майбутнього інвестиційного доходу, забезпечуваного страховою організацією, видатків, пов'язаних з

подальшим інвестуванням зазначених сум, та з урахуванням середньої для чоловіків і жінок величини тривалості життя. Виплата довічної пенсії здійснюється у строки і в порядку, що визначені договором страхування довічної пенсії.

Договір страхування довічної пенсії укладається між учасником накопичувальної системи пенсійного страхування та страховою організацією відповідно до законодавства про страхову діяльність з урахуванням вимог, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», після досягнення учасником накопичувальної системи пенсійного віку. У разі якщо договір страхування довічної пенсії не укладено внаслідок смерті застрахованої особи чи визнання її безвісно відсутньою або оголошення померлою, територіальний орган Пенсійного фонду або адміністратор недержавного пенсійного фонду вживають заходів до виплати спадкоємцям належних застрахованій особі коштів.

У разі якщо сума належних учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування на момент набуття права на пенсію пенсійних активів не досягає мінімальної суми коштів, необхідної для оплати договору страхування довічної пенсії, визначеної Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг, то ця особа (а в разі її смерті – члени її сім'ї чи спадкоємці) має *право на отримання одноразової виплати*. На вимогу застрахованої особи одноразова виплата здійснюється також в разі виїзду цієї особи за кордон на постійне місце проживання.

Окремо слід розглянути види довічних пенсій, до яких належать: довічна пенсія з установленим періодом, довічна обумовлена пенсія та довічна пенсія подружжя. *Довічна пенсія з установленим періодом* – це щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, але не менше ніж протягом десяти років з дня її призначення. У разі смерті пенсіонера право на отримання призначеної довічної пенсії протягом установленого періоду мають спадкоємці, зазначені в договорі страхування довічної пенсії або визначені відповідно до Цивільного кодексу України.

Довічна обумовлена пенсія – це щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера. У разі якщо загальна сума довічної обумовленої пенсії, виплачена пенсіонеру на момент смерті, є меншою, ніж сума, обумовлена в договорі страхування довічної пенсії на час його укладення, різниця коштів між зазначеними сумами виплачується спадкоємцям, зазначеним у договорі страхування довічної пенсії або визначеним відповідно до Цивільного кодексу України.

Довічна пенсія подружжя – щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, а після його смерті – його чоловіку

(дружині), який (яка) досяг пенсійного віку, протягом його життя.

Застрахована особа має право вільного вибору одного із зазначених видів довічних пенсій.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Суб'єкти системи накопичувального пенсійного забезпечення.
2. Види пенсійних виплат з коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.
3. Поняття та види довічних пенсій.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Одноразова пенсійна виплата.
2. Договір страхування довічної пенсії.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, а після його смерті – його чоловіку (дружині), який (яка) досяг пенсійного віку, протягом його життя, – це:
 - а) аліменти подружжя;
 - б) соціальна допомога подружжя;
 - в) довічна пенсія подружжя;
 - г) немає правильної відповіді.
2. Щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, але не менше ніж протягом десяти років з дня її призначення, – це:
 - а) довічна пенсія подружжя;
 - б) довічна обумовлена пенсія;
 - в) довічна пенсія з установленим періодом;
 - г) немає правильної відповіді.
3. Щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, – це:
 - а) довічна пенсія подружжя;
 - б) довічна обумовлена пенсія;
 - в) довічна пенсія з установленим періодом;
 - г) немає правильної відповіді.
4. Розрізняють такі види довічних пенсій:
 - а) довічна пенсія з установленим періодом;
 - б) довічна обумовлена пенсія;
 - в) довічна пенсія подружжя;
 - г) усі відповіді правильні.
5. Страхові внески до Накопичувального фонду сплачуються

застрахованими особами, яким на день запровадження перерахування таких внесків виповнилося:

- а) не більш як 35 років;
- б) 30 років для жінок та 35 років для чоловіків;
- в) 35 років для жінок та 40 років для чоловіків;
- г) 40 років для жінок та 45 років для чоловіків.

6. Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» передбачено, що у разі запровадження накопичувальної системи максимальний розмір внеску до Накопичувального фонду не може перевищувати:

- а) 5 % суми заробітку (доходу);
- б) 6 % суми заробітку (доходу);
- в) 7 % суми заробітку (доходу);
- г) 8 % суми заробітку (доходу).

7. У разі відстрочення дати призначення пенсії за віком учасник накопичувальної системи пенсійного страхування має право укласти договір страхування довічної пенсії з більш пізнього строку, але не пізніш як із:

- а) 62 років;
- б) 65 років;
- в) 70 років;
- г) 72 років.

8. Одноразова виплата із Накопичувального фонду здійснюється з дня надходження заяви та відповідних документів протягом:

- а) 10 робочих днів;
- б) 15 робочих днів;
- в) 20 робочих днів;
- г) 30 робочих днів.

9. У разі якщо сума пенсійних активів, які належать учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування не досягає мінімальної суми коштів, необхідної для оплати договору страхування довічної пенсії, то ця особа:

- а) має право на отримання одноразової виплати;
- б) має право на отримання багаторазових виплат;
- в) не має права на виплати із Накопичувального фонду;
- г) має право на отримання довічної обумовленої пенсії.

10. Страхова організація розраховує розмір довічної пенсії:

- а) протягом 3 робочих днів з дня отримання коштів;
- б) протягом 5 робочих днів з дня отримання коштів;
- в) протягом 7 робочих днів з дня отримання коштів;
- г) протягом 10 робочих днів з дня отримання коштів.

11. Якщо учасник накопичувальної системи пенсійного страхування визнаний інвалідом I або II групи і набуває право на

пенсію по інвалідності у солідарній системі, належні йому пенсійні кошти накопичувальної системи пенсійного страхування використовуються: за його вибором для:

- а) за його вибором для здійснення одноразової виплати або оплати договору страхування довічної пенсії;
- б) для здійснення одноразової виплати;
- в) для оплати договору страхування довічної пенсії;
- г) немає правильної відповіді.

12. У разі смерті учасника накопичувальної системи пенсійного страхування до досягнення ним пенсійного віку:

- а) належні йому пенсійні активи успадковуються спадкоємцями;
- б) належні йому пенсійні активи анулюються;
- в) належні йому пенсійні активи переходять до держави;
- г) немає правильної відповіді.

13. Договір страхування довічної пенсії укладається:

- а) між учасником накопичувальної системи пенсійного страхування та страховою організацією;
- б) між працівником і Накопичувальним фондом;
- в) між роботодавцем і Накопичувальним фондом;
- г) між працівником і Пенсійним фондом.

14. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати (вказати неправильну відповідь):

- а) пенсія за віком;
- б) довічна обумовлена пенсія;
- в) довічна пенсія подружжя;
- г) одноразова виплата.

15. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати (вказати неправильну відповідь):

- а) довічна пенсія з установленим періодом;
- б) довічна пенсія подружжя;
- в) багаторазові виплати;
- г) одноразова виплата.

16. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати (вказати неправильну відповідь):

- а) довічна пенсія з установленим періодом;
- б) соціальна пенсія;

- в) довічна пенсія подружжя;
 - г) одноразова виплата.
17. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:
- а) довічна пенсія з установленим періодом;
 - б) довічна обумовлена пенсія;
 - в) соціальна пенсія;
 - г) одноразова виплата;
 - д) усі відповіді правильні.
18. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:
- а) пенсія за віком;
 - б) довічна обумовлена пенсія;
 - в) пенсія по інвалідності.
 - г) довічна пенсія подружжя;
 - д) одноразова виплата.
19. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:
- а) довічна пенсія з установленим періодом;
 - б) довічна пенсія подружжя;
 - в) багаторазові виплати;
 - г) одноразова виплата;
 - д) немає правильної відповіді.
20. За рахунок коштів Накопичувального фонду, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснюються такі пенсійні виплати:
- а) довічна пенсія з установленим періодом;
 - б) соціальна пенсія;
 - в) довічна пенсія подружжя;
 - г) одноразова виплата;
 - д) пенсія у разі втрати годувальника.

Завдання

1. Побудувати структурно-логічну схему «Порядок укладання договору страхування довічної пенсії».
2. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово обґрунтувати зміст і призначення накопичувальної системи пенсійного страхування та з'ясувати за яких умов буде упроваджено таке страхування.
3. Користуючись джерелами зі списку літератури, письмово

обґрунтувати, які особи та на яких підставах братимуть участь у накопичувальному пенсійному страхуванні.

Інформаційні джерела: 1, 15, 113-116, 126, 129, 169, 196-198, 210.

* * *

Тема 15. Недержавне пенсійне забезпечення

Основні терміни та поняття: система недержавного пенсійного забезпечення, відкритий пенсійний фонд, професійний пенсійний фонд, корпоративний пенсійний фонд, пенсійний контракт, пенсійна схема, довічний ануїтет, пенсія на визначений строк, одноразова пенсійна виплата.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Вивчення теми слід розпочати із з'ясування основних законів та інших нормативно-правових актів, які на сьогодні регулюють недержавне пенсійне забезпечення. До них належать Закони України «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

Система недержавного пенсійного забезпечення становить третій рівень пенсійної системи. Її розбудова здійснюється з 2004 року після набрання чинності Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Для розуміння характерних ознак недержавного пенсійного забезпечення слід проаналізувати зміст принципів, на яких воно ґрунтується. До таких принципів належать: 1) законодавче визначення умов недержавного пенсійного забезпечення; 2) заінтересованість фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні; 3) добровільність створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб; 4) добровільна участь фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибір виду пенсійної виплати, крім випадків, передбачених Законом; 5) добровільність прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення; 6) економічна заінтересованість роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на

користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення; 7) неможливість необґрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх працівників, якщо роботодавець розпочав здійснення таких пенсійних внесків; 8) рівноправність усіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі; 9) розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів інших суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та накопичувального пенсійного страхування з метою захисту майнових прав учасників пенсійного фонду та унеможливлення банкрутства пенсійного фонду; 10) визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи; 11) гарантування фізичним особам реалізації прав, наданих їм Законом; 12) цільове та ефективне використання пенсійних коштів; 13) державне регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення; 14) відповідальність суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм, передбачених законодавством; 15) державне регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляд за його здійсненням.

Студентам потрібно з'ясувати особливості правового статусу суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення. При цьому, виходячи з функцій, які виконують суб'єкти в системі добровільного пенсійного забезпечення, їх можна поділити на шість груп: 1) органи, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення – недержавні пенсійні фонди, страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті, а також банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків; 2) засновники недержавних пенсійних фондів – юридичні та фізичні особи; 3) учасники недержавного пенсійного забезпечення і особи, які приймають участь в недержавному пенсійному забезпеченні в інтересах інших осіб, до яких слід віднести: учасників та вкладників пенсійних фондів, страхувальників, які уклали договори страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті, у тому числі і в інтересах третіх осіб, вкладники пенсійних депозитних рахунків, а також роботодавці - платники пенсійних фондів; 4) органи забезпечення діяльності недержавних пенсійних фондів: адміністратори пенсійних фондів, компанії з управління активами, зберігачі; 5) органи контролю за здійсненням недержавного пенсійного забезпечення: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з

цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет України, Національний банк України, а також аудитори; 6) особи, які здійснюють допоміжну діяльність у сфері недержаного пенсійного забезпечення: саморегульвні організації та особи, які надають консультативні та агентські послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

Окремо слід зупинитися на правовому статусі *недержавного пенсійного фонду* (далі – Н ПФ). Н ПФ – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку.

Єдиним критерієм, за яким можна провести розподіл Н ПФ за законодавством України, є природа участі в Н ПФ. Відповідно до цього критерію та відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» в Україні можуть створюватися недержавні пенсійні фонди трьох типів: відкриті, корпоративні та професійні, з'ясувати особливості яких допоможе таблиця 16.1.

Таблиця 16.1

Характеристика типів Н ПФ*

Тип фонду	Учасники фонду	Засновники фонду
Відкритий пенсійний фонд	Будь-які фізичні та юридичні особи (крім бюджетних установ та організацій)	Громадяни України, іноземці та особи без громадянства незалежно від місця та характеру їх роботи
Корпоративний пенсійний фонд	Юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб роботодавців	Виключно громадяни, які перебувають у трудових відносинах з засновниками фонду
Професійний пенсійний фонд	Об'єднання громадян або юридичних осіб, які утворюються за професійною ознакою	Виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності, визначеної статутом фонду

*Джерело: [120].

Продовжуючи вивчення теми потрібно розглянути підстави та умови призначення пенсій у недержавній системі пенсійного

забезпечення. Для цього, в першу чергу, слід з'ясувати види пенсійних виплат, які здійснюються за рахунок коштів недержавних пенсійних фондів. До таких належать *довічні пенсії, пенсії на визначений строк та одноразові пенсійні виплати.*

Варто враховувати, що розміри пенсійних виплат визначаються виходячи з сум пенсійних коштів, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду. Крім того, до уваги береться тривалість виплати та провадиться розрахунок величини пенсії на визначений строк за формулою та методикою, затвердженою Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Важливо також з'ясувати способи, за допомогою яких здійснюється недержавне пенсійне страхування, а саме: 1) укладення *пенсійних контрактів* між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів»; 2) укладення *договорів страхування довічної пенсії*, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду; 3) укладення *договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків* для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законом.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Законодавство про недержавне пенсійне забезпечення.
2. Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення та їх правовий статус.
3. Умови призначення пенсій у недержавній системі пенсійного забезпечення.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи недержавного пенсійного забезпечення.
2. Порядок ведення персоналізованого обліку учасників недержавних пенсійних фондів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Періодичні пенсійні виплати, які здійснюються з установленими інтервалами часу до того моменту, поки не настане певна подія, визначена у відповідному договорі, – це:
 - а) ануїтет;
 - б) акорд;
 - в) збереження;
 - г) акцепт.

2. Документ, який визначає інвестиційну політику недержавного пенсійного фонду, – це:
 - а) інвестиційна декларація;
 - б) інвестиційний договір;
 - в) інвестиційна контракт;
 - г) інвестиційна накладна.
3. Недержавний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців та до якого можуть приєднуватися роботодавці-платники, – це:
 - а) кооперативний пенсійний фонд;
 - б) корпоративний пенсійний фонд;
 - в) пенсійний фонд роботодавців;
 - г) пенсійний фонд працівників.
4. Договір між пенсійним фондом та його вкладником, згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначеною пенсійною схемою, – це:
 - а) пенсійний договір;
 - б) пенсійний контракт;
 - в) пенсійна схема;
 - г) пенсійна декларація.
5. Органами управління пенсійного фонду є:
 - а) збори засновників та рада пенсійного фонду;
 - б) рада пенсійного фонду;
 - в) збори учасників;
 - г) правління фонду.
6. Недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи, – це:
 - а) закритий пенсійний фонд;
 - б) відкритий пенсійний фонд;
 - в) Пенсійний фонд;
 - г) Фонд пенсіонерів.
7. Особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту та закону, – це:
 - а) акціонер;
 - б) вкладник недержавного пенсійного фонду;
 - в) довіритель;
 - г) довірена особа.
8. Учасниками недержавного пенсійного фонду можуть бути:
 - а) громадяни України;
 - б) іноземці;

- в) особи без громадянства;
 - г) усі відповіді є правильними.
9. Пенсійний фонд, засновником (засновниками) якого можуть бути організації роботодавців, їх об'єднання, об'єднання громадян, професійні спілки, їх об'єднання або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду, – це:
- а) професійний пенсійний фонд;
 - б) кооперативний пенсійний фонд;
 - в) корпоративний пенсійний фонд;
 - г) пенсійний фонд роботодавців.
10. Недержавний пенсійний фонд є суб'єктом:
- а) першого рівня системи пенсійного забезпечення;
 - б) другого рівня системи пенсійного забезпечення;
 - в) третього рівня системи пенсійного забезпечення;
 - г) четвертого рівня системи пенсійного забезпечення.
11. Пенсійні виплати, які здійснюються страховою організацією на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування, – це:
- а) довічний акцепт;
 - б) довічний договір;
 - в) довічний контракт;
 - г) довічна пенсія (довічний ануйтет).
12. Вкладники недержавного пенсійного фонду:
- а) мають право вільного вибору пенсійної схеми та її зміни, але не частіше одного разу на 6 місяців;
 - б) мають право вільного вибору пенсійної схеми та її зміни, але не частіше одного разу на 9 місяців;
 - в) мають право вільного вибору пенсійної схеми та її зміни, але не частіше одного разу на 1 рік;
 - г) не мають права вільного вибору пенсійної схеми.
13. Документ, який визначає умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення учасників фонду, це:
- а) пенсійний договір;
 - б) пенсійний контракт;
 - в) пенсійна схема;
 - г) пенсійна декларація.
14. Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:
- а) пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;

б) страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду;

в) банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень;

г) усі відповіді є правильними.

15. Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється на таких принципах (вказати неправильну відповідь):

а) законодавчого визначення умов недержавного пенсійного забезпечення;

б) заінтересованості фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;

в) примусовості створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб;

г) рівноправності всіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі.

16. Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється на таких принципах (вказати неправильну відповідь):

а) цільового та ефективного використання пенсійних коштів;

б) державного регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення;

в) державного регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляду за його здійсненням;

г) не залежності розміру пенсійної виплати від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи.

17. До суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення належать:

а) Пенсійний фонд;

б) недержавні пенсійні фонди;

в) страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії;

г) організації роботодавців;

д) банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків.

18. Видами недержавних пенсійних фондів є:

а) кооперативні пенсійні фонди;

б) відкриті пенсійні фонди;

в) закриті пенсійні фонди;

г) корпоративні пенсійні фонди;

д) професійні пенсійні фонди.

19. За рахунок коштів недержавних пенсійних фондів здійснюються такі види виплат:

- а) довічна пенсія;
- б) пенсія за віком;
- в) пенсія на визначений строк;
- г) пенсія по інвалідності;
- д) одноразова пенсійна виплата.

20. Одноразові пенсійні виплати учасникам здійснюються адміністратором недержавного пенсійного фонду у таких випадках:

- а) настання інвалідності учасника фонду;
- б) достатньо виявленого бажання учасника фонду на отримання одноразової виплати;
- в) заняття учасником фонду підприємницькою діяльністю;
- г) коли сума належних учасникові фонду пенсійних коштів на дату настання у нього пенсійного віку не досягає мінімального розміру суми пенсійних накопичень;
- д) виїзду учасника фонду на постійне проживання за межі України.

Завдання

1. Користуючись джерелами зі списку літератури підготувати повідомлення на тему «Недержавні пенсійні фонди: національна і зарубіжна практика».

2. Побудувати структурно-логічну схему «Умови пенсійного забезпечення недержавними пенсійними фондами в Україні».

3. Користуючись джерелами зі списку літератури письмово окреслити способи здійснення недержавного пенсійного забезпечення за законодавством України.

Інформаційні джерела: 1, 25, 113-116, 120, 124, 126, 129, 142, 143, 162, 169, 196-198, 208, 211, 234, 239, 252.

* * *

Тема 16. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб

Основні терміни та поняття: спеціальна пенсія, спеціальний стаж роботи, пенсія за вислугу років.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

У системі пенсійного забезпечення України, крім страхових пенсій, існує ще один вид пенсійних виплат, які здійснюються щодо окремих категорій громадян. Їх прийнято називати *спеціальними пенсіями*,

оскільки право на них, а також порядок призначення і виплати визначаються спеціальним законодавством, що ухвалене стосовно певних осіб, які виконують державні чи інші суспільно значимі функції. Спеціальному правовому регулюванню підлягає і пенсійне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок техногенних та екологічних катастроф.

Опрацьовуючи тему студентам потрібно розглянути категорії осіб, на яких цей захист поширюється. До першої категорії належать особи, які виконують певний вид державної діяльності, протягом якої вони не підлягають обов'язковому державному соціальному страхуванню, але держава бере на себе обов'язок щодо їх підвищеного соціального забезпечення (військовослужбовці, особи начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ, кримінально-виконавчої системи України та деякі інші категорії осіб, для яких законодавством передбачено надання пенсійного забезпечення на спеціальних умовах). Другу категорію складають особи, які підлягають соціальному страхуванню, але держава бере на себе обов'язок щодо їх підвищеного соціального забезпечення або покладає такий обов'язок на конкретних суб'єктів (державні службовці, народні депутати, судді, прокурори, науково-педагогічні працівники та ін.).

Характерною ознакою спеціальних пенсій є те, що вони виплачуються за рахунок коштів різних джерел. Це можуть бути надходження Пенсійного фонду, бюджетні та інші джерела. Пенсії, наприклад, військовослужбовцям, особам начальницького і рядового складу внутрішніх справ та деяким іншим особам виплачуються як безпосередньо з державного бюджету, так і за рахунок коштів, які бюджет спрямовує на утримання відповідних державних органів. В інших випадках застосовується змішаний порядок фінансування виплати цих пенсій. Зокрема, основна частина пенсії, у розмірі, що визначений законодавством про страхові пенсії, виплачується за рахунок коштів Пенсійного фонду України, а решта – за рахунок коштів Державного бюджету України.

Ще однією ознакою спеціальних пенсій є те, що, крім загальних підстав, право на них виникає за наявності *спеціального стажу роботи* на відповідних посадах. Переважно до стажу, який дає право на таку пенсію зараховуються виконання обов'язків державної служби, а також деякі інші види діяльності. Порядок обчислення спеціального стажу та види діяльності, що зараховуються до цього стажу визначаються законами, які регулюють ці окремі види пенсійного забезпечення. У деяких випадках передбачено взаємне зарахування періодів різних видів діяльності, які дають право на отримання спеціальної пенсії. До стажу державної служби, наприклад, зараховується військова служба, а також служба в органах місцевого

самоврядування, та деякі інші види діяльності. У деяких випадках призначення спеціальної пенсії пов'язане з фактом заподіяння шкоди здоров'ю особи внаслідок екологічної катастрофи чи з фактом наявності у неї особливих заслуг перед Україною.

Варто враховувати, що за своїм цільовим спрямуванням спеціальні пенсії виплачуються як додаток до страхової пенсії, яку особа може мати у солідарній пенсійній системі. А тому існують спеціальні пенсії за віком, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника. Пенсія за віком у системі спеціальних пенсій має назву *пенсія за вислугу років*. Основною особливістю пенсії за вислугу років є те, що вона призначається за умови припинення особою виконання трудової діяльності, яка зумовила право на такий вид пенсії. Вважається, що це щомісячні грошові виплати з Державного бюджету чи Пенсійного фонду, що призначаються пожиттєво, з метою компенсації втраченого заробітку у зв'язку з припиненням роботи чи служби, особам, які мають встановлену законом тривалість вислуги років. Окрім того, спеціальні пенсії виплачуються як правило в підвищеному розмірі порівняно зі страховими пенсіями, за винятком пенсій, які призначаються військовослужбовцям та прокурорсько-слідчим працівникам. Тому нерідко такі пенсії називають привілейованими або пільговими.

Умови призначення спеціальних пенсій, а також їх розміри й категорії осіб, які мають на них право, регулюються спеціальними законами: «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про державну службу», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про дипломатичну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про прокуратуру», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Водночас потрібно враховувати, що в останні роки в Україні здійснюється реформування пенсійного забезпечення та реалізуються спроби відійти від такого порядку призначення спеціальних пенсій і перейти на єдині умови пенсійного забезпечення. Перший крок у цьому напрямку був здійснений шляхом прийняття Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи». Зокрема, для всіх категорій осіб, які отримували спеціальні пенсії, Законом були передбачені зміни. Відбулося зменшення розміру спеціальних пенсій з 90% до 80% від заробітної плати для держслужбовців, науковців, народних депутатів тощо. Крім того, дострокові пенсії повинні були призначатися народним

депутатам не за два роки до досягнення пенсійного віку, як це було раніше, а за півтора. Також підвищувався пенсійний вік для всіх категорій осіб, які отримували пенсії цього виду: для чоловіків, які працювали на державній службі, – до 62 років (поступово по півроку за рік), починаючи з 2013 року. Водночас було передбачено зростання граничного віку перебування на державній та дипломатичній службах, в органах місцевого самоврядування до 60 років для жінок і 62 років для чоловіків. Збільшений також страховий стаж, необхідний для призначення спеціальних пенсій: жінкам – із 20 до 30 років, чоловікам – із 25 до 35 років. Отже, серед новацій Закону було підвищення пенсійного віку, збільшення тривалості нормативного стажу і мінімального страхового стажу для призначення пенсії за віком, обмеження спеціальних пенсій та зменшення максимального розміру пенсії.

7 березня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні», відповідно до якого з 1 травня 2014 р. пенсії за «спеціальними» законами стали призначатися у розмірі 70% від суми заробітної плати, з якої було сплачено внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 р. №213-VIII Пенсійний фонд України з 1 червня 2015 р. припинив призначення спеціальних пенсій депутатам, міністрам, суддям, прокурорам, митникам, податківцям та іншим чиновникам. Таким чином, починаючи з червня 2015 р. пенсії народним депутатам, міністрам, суддям, прокурорам, митникам, податківцям та іншим чиновникам стали призначатися відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Ця норма не стосується науковців та військовослужбовців.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Загальна характеристика пенсії за вислугу років.
2. Пенсійне забезпечення державних службовців.
3. Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників.
4. Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та суддів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.

2. Правове регулювання пенсій за особливі заслуги перед Україною.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Вкажіть особу, якій не може бути призначено спеціальну пенсію:
 - а) науковий працівник;
 - б) підприємець;
 - в) державний службовець;
 - г) суддя.
2. Вкажіть особу, якій не може бути призначено спеціальну пенсію:
 - а) науково-педагогічний працівник;
 - б) фермер;
 - в) прокурор;
 - г) суддя.
3. Спеціальний страховий стаж для отримання пенсії державного службовця повинен становити:
 - а) не менше 10 років;
 - б) не менше 15 років;
 - в) не менше 20 років;
 - г) не менше 25 років.
4. Спеціальний страховий стаж для отримання пенсії суддею повинен становити:
 - а) не менше 10 років;
 - б) не менше 15 років;
 - в) не менше 20 років;
 - г) не менше 25 років.
5. Пенсія державним службовцям призначається в розмірі:
 - а) 60 відсотків заробітної плати;
 - б) 70 відсотків заробітної плати;
 - в) 80 відсотків заробітної плати;
 - г) 90 відсотків заробітної плати.
6. Пенсія науковим (науково-педагогічним) працівникам призначається в розмірі:
 - а) 60 відсотків заробітної плати;
 - б) 70 відсотків заробітної плати;
 - в) 80 відсотків заробітної плати;
 - г) 90 відсотків заробітної плати.
7. Пенсія суддям призначається в розмірі:
 - а) 60 відсотків заробітної плати;

- б) 70 відсотків заробітної плати;
 - в) 80 відсотків заробітної плати;
 - г) 90 відсотків заробітної плати.
8. Державному службовцю в разі виходу на пенсію виплачується одноразова грошова допомога в розмірі:
- а) 3 посадових окладів;
 - б) 5 посадових окладів;
 - в) 10 посадових окладів;
 - г) 12 посадових окладів.
9. Загальний страховий стаж для отримання пенсії державного службовця повинен становити:
- а) 30 років для чоловіків та 20 років для жінок;
 - б) 30 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - в) 35 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - г) 35 років для чоловіків та 30 років для жінок.
10. Загальний страховий стаж для отримання пенсії суддею повинен становити:
- а) 30 років для чоловіків та 20 років для жінок;
 - б) 30 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - в) 35 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - г) 35 років для чоловіків та 30 років для жінок.
11. Максимальний розмір пенсії державного службовця:
- а) не може перевищувати 10 прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність;
 - б) не може перевищувати 10 мінімальних зарплат;
 - в) не може перевищувати 10-кратного розміру середньомісячної зарплати;
 - г) не може перевищувати 12 прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.
12. Загальний страховий стаж для отримання пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника повинен становити:
- а) 30 років для чоловіків та 20 років для жінок;
 - б) 30 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - в) 35 років для чоловіків та 25 років для жінок;
 - г) 35 років для чоловіків та 30 років для жінок.
13. Спеціальний страховий стаж для отримання пенсії наукового (науково-педагогічного) працівника повинен становити:
- а) не менше 10 років;
 - б) не менше 20 років;
 - в) 20 років для чоловіків та 15 років для жінок;
 - г) 25 років для чоловіків та 20 років для жінок.
14. У разі смерті особи у період проходження державної служби пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається у розмірі:

- а) 50 % розміру зарплати на одного непрацевдатного члена сім'ї та 70 % на двох і більше членів сім'ї;
- б) 60 % розміру зарплати на одного непрацевдатного члена сім'ї та 70 % на двох і більше членів сім'ї;
- в) 60 % розміру зарплати на одного непрацевдатного члена сім'ї та 80 % на двох і більше членів сім'ї;
- г) 70 % розміру зарплати на одного непрацевдатного члена сім'ї та 90 % на двох і більше членів сім'ї.

15. Умовами отримання пенсії державного службовця є:

- а) досягнення загального пенсійного віку, наявність загального страхового стажу та наявність не менше 10 років спеціального стажу;
- б) наявність загального страхового стажу та наявність не менше 10 років спеціального стажу незалежно від віку;
- в) досягнення загального пенсійного віку та наявність не менше 10 років спеціального стажу не залежно від загального страхового стажу;
- г) досягнення загального пенсійного віку, наявність загального страхового стажу та наявність не менше 15 років спеціального стажу.

16. Умовами отримання пенсії науково-педагогічного працівника є:

- а) досягнення загального пенсійного віку, наявність загального страхового стажу та наявність спеціального стажу 20 років для чоловіків та 15 років для жінок;
- б) наявність загального страхового стажу та наявність не менше 15 років спеціального стажу незалежно від віку;
- в) досягнення загального пенсійного віку та наявність не менше 20 років спеціального стажу не залежно від загального страхового стажу;
- г) досягнення загального пенсійного віку, наявність загального страхового стажу та наявність не менше 15 років спеціального стажу.

17. До суб'єктів одержання спеціальних пенсій належать:

- а) військовослужбовці, особи начальницького та рядового складу внутрішніх справ;
- б) інженери;
- в) наукові (науково-педагогічні) працівники;
- г) особи, як мають особливі заслуги перед Україною;
- д) будівельники.

18. До суб'єктів одержання спеціальних пенсій належать:

- а) архітектори;
- б) державні службовці;

- в) судді;
 - г) підприємці;
 - д) особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
19. До умов отримання пенсії державними службовцями належать:
- а) досягнення загального пенсійного віку;
 - б) спеціальний пенсійний вік;
 - в) наявність загального стажу 35 р. для чоловіків та 30 р. для жінок;
 - г) наявність спеціального стажу державної служби не менше 10 років;
 - д) наявність спеціального стажу державної служби не менше 20 років.
20. До умов отримання пенсії науковими (науково-педагогічними) працівниками належать:
- а) досягнення загального пенсійного віку;
 - б) спеціальний пенсійний вік;
 - в) наявність загального стажу 35 р. для чоловіків та 30 р. для жінок;
 - г) наявність спеціального стажу 20 р. для чоловіків та 15 р. для жінок;
 - д) наявність спеціального стажу не менше 20 років.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Кириленко, яка працювала у державному ВНЗ на посаді доцента 40 років, досягла 60-річного віку у січні 2013 р. і звернулася із заявою до управління Пенсійного фонду України про призначення їй наукової пенсії. ВНЗ мав IV рівень акредитації. У Кириленко 21 рік науково-педагогічного стажу. При визначенні розміру пенсії виник спір щодо можливості включення до заробітної плати для обчислення пенсії грошової допомоги, яку їй виплатили на підставі ст. 37 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у розмірі 6-ти місячних посадових окладів із врахуванням надбавок і доплат, передбачених законодавством. Управління Пенсійного фонду України відмовилося включити до заробітної плати вказану грошову допомогу, адже ст. 37 згаданого Закону не включає вихідну допомогу до складу заробітної плати науково-педагогічних працівників. Кириленко звернулася до суду з позовом зобов'язати управління Пенсійного фонду України включити вихідну грошову допомогу до заробітної плати при обчисленні пенсії.

Яке рішення має винести суд?

1.2. Вік Коновалової – 45 років, її страховий стаж становить 26 р. та 8 міс., із яких 14 років – служба в органах внутрішніх справ. Середньомісячний заробіток складає 4000 грн.

Чи має вона право на пенсію за вислугу років? Якщо так, то в якій розмірі?

1.3. За призначенням пенсії за віком звернувся до управління Пенсійного фонду України професор, доктор наук Семенюк, якому виповнилося 60 років. Він подав документи про наявність 35-річного загального і 18-річного науково-педагогічного стажу. Семенюк продовжує працювати.

Чи буде йому призначено пенсію за віком на підставі ст. 37 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»?

Інформаційні джерела: 1, 7-9, 13, 24, 31, 32, 35, 36, 39, 43, 45-47, 57, 66, 100, 104, 106, 113-116, 126, 129, 131, 132, 148, 159, 169, 196-198, 235, 255.

* * *

Тема 17. Соціальні допомоги

Основні терміни та поняття: державна соціальна допомога, малозабезпечена сім'я, соціальний ризик, субвенція,

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Державні соціальні допомоги порівняно новий вид соціального забезпечення. Їх поява зумовлена необхідністю подолання ряду негативних наслідків переходу економіки до ринкових відносин. Важливо усвідомити, що практична цінність соціальної допомоги полягає у тому, що кожний громадянин України тим самим отримує право на матеріальне забезпечення на рівні не нижчому від прожиткового мінімуму у разі, якщо з незалежних від нього причин його середньомісячний дохід не відповідає встановленому законодавством рівню, і якщо такий громадянин в силу різних обставин не застрахований в системі загальнообов'язкового соціального страхування або якщо тривалість його страхового стажу не дає йому право на отримання соціальних страхових виплат.

Студентам слід проаналізувати ознаки соціальних допомог, які відрізняють їх від інших форм соціального забезпечення. Серед характерних рис соціальних допомог виділяють такі: 1) вони мають аліментарний характер, оскільки призначаються безоплатно і не пов'язані з трудовою діяльністю особи чи сплатою нею страхових внесків; 2) основним джерелом їх виплати є кошти Державного чи місцевого бюджетів. Переважно для виплати цих допомог кошти надходять у вигляді субвенцій до місцевих бюджетів; 3) перелік

категорій осіб, які мають право на такі допомоги, визначається законами України; 4) вони надаються з метою матеріальної підтримки малозабезпечених або для компенсації (часткової чи повної) витрат, які понесені у зв'язку з настанням соціального ризику; 5) розмір допомоги, як правило, співвідноситься з величиною прожиткового мінімуму або з гарантованим рівнем забезпечення такого мінімуму; 6) їх призначення має так званий адресний характер.

Вважається, що державні допомоги надаються лише з метою підтримки малозабезпечених. Однак це не зовсім правильно, оскільки такі допомоги можуть призначатися, крім малозабезпечених, також особам, які не належать до цієї категорії. Суб'єктом їх отримання може бути, наприклад, сім'я з дітьми, якщо мати або батько не застраховані у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Варто звернути увагу, що у навчальній літературі до державних допомог іноді зараховують ще й грошові виплати, а також послуги і натуральну допомогу. Такий підхід видається не зовсім логічним, оскільки допомога може бути як натуральною, так і грошовою. Пенсії, наприклад, теж є грошовими виплатами, але не вважаються допомогамі. Послуги та пільги належать до інших видів соціального забезпечення. Вони мають зовсім іншу юридичну природу і самостійне правове регулювання.

Державні соціальні допомоги можна визначити як грошові одноразові або періодичні соціальні виплати, що не залежать від попередньої трудової діяльності і надаються у випадках та на умовах, передбачених чинним законодавством з метою підтримки малозабезпечених осіб, а також компенсації додаткових витрат, які були понесені ними при настанні соціального ризику за рахунок коштів Державного чи місцевих бюджетів.

При характеристиці державних соціальних допомог найчастіше використовується їх поділ залежно від *соціальних ризиків*, що лежать в основі виникнення права на них. Тому найбільш поширеними *видами* є: 1) державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам; 2) допомоги малозабезпеченим; 3) допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства; 4) допомоги на догляд за інвалідами внаслідок психічного захворювання; 5) державні допомоги сім'ям з дітьми; 6) субсидії на оплату житлово-комунальних послуг; 7) державна допомога на поховання; 8) інші види допомог.

Продовжуючи опрацьовувати тему, потрібно розглянути підстави та порядок надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Остання являє собою щомісячну виплату, що надається малозабезпеченим сім'ям, у яких з поважних або незалежних від них причин середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового

мінімуму, встановленого законодавством для сім'ї. Її розмір визначається як різниця між прожитковим мінімумом для сім'ї, встановленим на відповідний період, та її середньомісячним сукупним доходом, але не може бути більшим ніж 75 % прожиткового мінімуму для сім'ї. Покриття витрат на виплату державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям здійснюється за рахунок субвенцій з державного до місцевих бюджетів.

Право на допомогу, а також її розміри визначаються з урахуванням гарантованого рівня забезпечення прожиткового мінімуму, який визначений Законом України «Про Державний бюджет на відповідний рік». При цьому сукупний дохід сім'ї визначається відповідно до Методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги, що затверджена наказом Мінпраці та соціальної політики, Мінекономіки, Мінфіну, Держкомстату, Державного комітету молодіжної політики спорту і туризму України від 15 листопада 2001 р.

Призначення цієї допомоги регулюється Законом України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р.

Вивчаючи тему, студентам потрібно також розглянути державні соціальні допомоги, що надаються особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам. Важливо звернути увагу на те, що раніше Законом України «Про пенсійне забезпечення» передбачалося призначення соціальних пенсій непрацюючим непрацевдатним громадянам, які не мали права на трудову пенсію. Розмір соціальних пенсій не ставився в залежність від рівня забезпеченості особи і залежав від причини, з якої не було набуто трудового стажу. Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким упроваджено нову пенсійну систему, призначення соціальних пенсій не передбачається. Для їх урегулювання прийнято спеціальний Закон «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18 травня 2004 р. № 1727-IV, яким наразі регламентується порядок надання соціальної допомоги замість соціальної пенсії. Відповідно до цього Закону призначаються такі види державної соціальної допомоги: 1) державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам; 2) державна соціальна допомога на догляд.

Право на державну соціальну допомогу у випадках та на умовах, передбачених законами України, мають громадяни України, які досягли віку 63 років (до досягнення зазначеного віку до осіб, які не мають права на пенсію, належать жінки 1958 року народження і старші), або є інвалідами і не одержують пенсію та постійно проживають на території України.

Серед видів державних соціальних допомог вагоме місце займають також *державні допомоги сім'ям з дітьми*. Право на їх отримання мають громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні і не застраховані у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти.

Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 р. громадянам призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми: 1) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; 2) допомога при народженні дитини; 3) допомога при усиновленні дитини; 4) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; 5) допомога на дітей самотнім матерям. При цьому місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та об'єднання громадян за рахунок власних коштів можуть запроваджувати додаткові види допомоги та встановлювати доплати до державної допомоги сім'ям з дітьми.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог.
2. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.
3. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.
4. Державні допомоги сім'ям з дітьми.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Загальна характеристика законодавства про державні соціальні допомоги.
2. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог.
3. Загальні правила призначення та виплати державних соціальних допомог.
4. Органи, що призначають державні допомоги.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи, за якими виплачуються державні соціальні допомоги.
2. Загальні правила призначення та виплати державних соціальних допомог.
3. Органи, що призначають державні допомоги.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Рішення про призначення соціальної допомоги або про відмову в її наданні приймається органом праці та соціального захисту:
 - а) протягом тижня;
 - б) протягом 5 календарних днів;
 - в) протягом 10 календарних днів;
 - г) протягом місяця.
2. Розмір соціальної допомоги малозабезпеченій сім'ї не може бути більшим:
 - а) 70 % прожиткового мінімуму для сім'ї;
 - б) 75 % прожиткового мінімуму для сім'ї;
 - в) 80 % прожиткового мінімуму для сім'ї;
 - г) 90 % прожиткового мінімуму для сім'ї.
3. Державна соціальна допомога дітям-інвалідам віком до 18 років призначається у розмірі:
 - а) 70 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
 - б) 80 % мінімальної зарплати;
 - в) 90 % прожиткового мінімуму для сім'ї;
 - г) 100 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.
4. Допомога при народженні дитини призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше:
 - а) місяця з дня народження дитини;
 - б) 2 місяців з дня народження дитини;
 - в) 6 місяців з дня народження дитини;
 - г) 12 місяців з дня народження дитини.
5. Допомога жінці у зв'язку з вагітністю та пологами призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше:
 - а) не пізніше ніж через 6 місяців з дня закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами;
 - б) місяця з дня народження дитини;
 - в) 6 місяців з дня народження дитини;
 - г) 12 місяців з дня народження дитини.
6. Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, надається у розмірі:
 - а) прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку;
 - б) 2 прожиткових мінімумів для дитини відповідного віку;
 - в) мінімальної зарплати;
 - г) прожиткового мінімуму для сім'ї.

7. Допомога у зв'язку з вагітністю і пологами виплачується жінці за весь період відповідної відпустки, яка триває за загальним правилом:
 - а) 90 календарних днів;
 - б) 100 календарних днів;
 - в) 110 календарних днів;
 - г) 126 календарних днів.
8. Студенткам, аспіранткам, докторанткам допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі:
 - а) мінімальної зарплати;
 - б) середньої зарплати;
 - в) мінімального прожиткового рівня.
 - г) стипендії.
9. У разі невикористання малозабезпеченою сім'єю можливостей знаходження додаткових джерел для існування:
 - а) призначена соціальна допомога не зменшується;
 - б) призначена соціальна допомога може бути зменшена до 50 % її розміру;
 - в) призначена соціальна допомога може бути зменшена до 60 % її розміру;
 - г) призначена соціальна допомога може бути зменшена до 70 % її розміру.
10. Тривалість виплати страхової допомоги по догляду за дитиною становить:
 - а) не менше 1 року з дня народження дитини;
 - б) не більше 6 років;
 - в) 3 роки з дня призначення допомоги;
 - г) до досягнення дитиною 3-річного віку.
11. Виплата соціальних допомог за чинним законодавством України має здійснюватись:
 - а) у грошових одиницях, що перебувають у законному обігу на території України;
 - б) у валюті іншої держави;
 - в) у формі боргових зобов'язань;
 - г) у натуральній формі.
12. До державних соціальних допомог сім'ям з дітьми відноситься:
 - а) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
 - б) допомога по догляду за хворою дитиною;
 - в) допомога по тимчасовій непрацездатності;
 - г) допомога по безробіттю.

13. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі:
- а) 90 % середньомісячної зарплати;
 - б) 90 % прожиткового мінімуму для працездатної особи;
 - в) 100 % прожиткового мінімуму для працездатної особи;
 - г) 100 % середньомісячного доходу жінки, але не менше 25 % прожиткового мінімуму для працездатної особи.
14. Допомога на дітей одиницям матерям виплачується у розмірі:
- а) різниці між 50 % прожиткового мінімуму для дитини та середньомісячним сукупним доходом сім'ї, але не менше 30 відсотків прожиткового мінімуму;
 - б) 50 % прожиткового мінімуму для дитини;
 - в) середньомісячного сукупного доходу сім'ї;
 - г) мінімальної зарплати.
15. Жінкам, зареєстрованим у центрі зайнятості як безробітні, допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі:
- а) 100 відсотків мінімальної зарплати;
 - б) 100 відсотків середньої зарплати;
 - в) 100 відсотків мінімального прожиткового рівня;
 - г) 100 відсотків мінімального розміру допомоги по безробіттю.
16. Непрацюючим жінкам та жінкам, зареєстрованим як суб'єкти підприємницької діяльності допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається у розмірі:
- а) 25 відсотків розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи;
 - б) мінімальної зарплати;
 - в) середньої зарплати;
 - г) мінімального прожиткового рівня.
17. Виділяють такі строки призначення державної соціальної допомоги:
- а) державна соціальна допомога призначається без зазначення строку;
 - б) державна соціальна допомога призначається на 6 місяців;
 - в) державна соціальна допомога призначається довічно;
 - г) одиницям особам, визнаним непрацездатними, які не мають інших джерел до існування, державна соціальна допомога може бути призначена на строк визнання особи непрацездатною;
 - д) одиницям особам, які досягли 65-річного віку і не мають інших джерел до існування, державна соціальна допомога може бути призначена довічно.
18. Державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам призначається у таких розмірах:

- а) інвалідам з дитинства I групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- б) інвалідам з дитинства II групи – 80 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- в) інвалідам з дитинства III групи – 60 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- г) інвалідам з дитинства IV групи – 50 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;
- д) інвалідам з дитинства V групи – 40 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність/

19. До видів державної допомоги сім'ям з дітьми належать:

- а) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- б) допомога по безробіттю;
- в) допомога при народженні дитини;
- г) допомога по тимчасовій непрацездатності;
- д) допомога при усиновленні дитини.

20. До видів державної допомоги сім'ям з дітьми належать:

- а) допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- б) допомога по малозабезпеченню;
- в) допомога на дітей одиноким матерям;
- г) допомога по тимчасовій непрацездатності;
- д) допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Інспектор відділу кадрів державного підприємства Іваненко, яка пропрацювала 6 років на підприємстві, надала до бухгалтерії 15.01.2015 р. лікарняний листок, який вона отримала у зв'язку з вагітністю та пологами на 126 календарних днів.

Бухгалтер отримала лікарняний листок і пообіцяла здійснити виплату допомоги через 10 днів. Іваненко наполягала на оплаті лікарняного листка 17.01.2014 р. у день, коли усі працівники отримують зарплату. Головна бухгалтер пояснила їй, що існує новий порядок, відповідно до якого лікарняний листок оплачується через Фонд соціального страхування, і що докорінно змінився підхід до розрахунку допомоги по вагітності та пологах.

Чи є правильною відповідь головного бухгалтера?

1.2. Старшому науковому співробітнику НДІ «Феросплав» Артамоновій у жовтні 2015 р. для написання довідника надано творчу відпустку тривалістю 3 міс. У період перебування у творчій відпустці їй була надана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами.

Артамонова цікавиться, з якого часу їй буде призначена допомога по вагітності та пологах і на який період. Яка тривалість відпустки по вагітності та пологах?

1.3. Жінка 30-ти років останній рік працювала за договором підряду з підприємством. Внески до фондів соціального страхування не сплачувала. На даний час не працює. Одружена, знаходиться на утриманні чоловіка. Загальний страховий стаж 6 років. Вагітна.

Чи має вона право на страхову допомогу по вагітності?

1.4. Жінці, яка усиновила дитину з пологового будинку, в районному управлінні праці та соціального захисту відмовили у призначенні допомоги у зв'язку з народженням дитини на тій підставі, що серед поданих жінкою документів медична довідка про взяття її на облік по вагітності відсутня.

Чи правомірна відмова? Чи можна оскаржити таку відмову? Якщо відмова неправомірна, хто і до якого виду відповідальності може бути притягнутий?

Інформаційні джерела: 1, 4-6, 10, 11, 12, 27-29, 34, 58, 68, 82, 86, 89, 90, 113-116, 117, 126, 129, 166, 169, 194, 196-198, 227, 228, 241, 242, 248.

* * *

Тема 18. Соціальне обслуговування

Основні терміни та поняття: соціальне обслуговування, соціальна послуга, державний стандарт соціальної послуги, соціальні служби, соціальна робота, соціальний робітник, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід, супервізія, житловий фонд соціального призначення, соціальне житло, соціальний гуртожиток, соціальний квартирний облік.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Важливою складовою соціального забезпечення є соціальне обслуговування. Воно охоплює всі види діяльності державних органів, що спрямовані на підтримку осіб похилого віку, непрацездатних, сімей, які мають дітей, а також деяких інших категорій громадян. *Соціальне обслуговування* має комплексний характер і виражається у наданні різного виду соціальних послуг, спрямованих на задоволення тих потреб громадян, що зумовлені хворобою, інвалідністю, старістю, вихованням дітей та іншими соціальними ризиками.

З'ясовуючи сутність соціального обслуговування, слід звернути увагу, що у навчальній літературі існує чимало варіантів визначення соціального обслуговування як виду соціального забезпечення. Переважно всі вони виходять із того, що це є діяльність соціальних

служб, яка спрямована на соціальну підтримку та надання різного виду послуг і матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації і реабілітації громадян, які перебувають у важких життєвих обставинах. У Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 р. міститься визначення соціального обслуговування. Це – робота, спрямована на задоволення потреб, які виникають у процесі життєдіяльності, що забезпечує гармонійність та різнобічний розвиток особи шляхом надання соціальної допомоги і різноманітних соціальних послуг. Щоправда, у цьому визначенні відсутня вказівка на те, хто має здійснювати соціальне обслуговування, а також на підставу його надання. Вже у Законі України «Про соціальні послуги» *соціальне обслуговування* розглядається як система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Розглядаючи порядок здійснення соціального обслуговування, потрібно насамперед з'ясувати суб'єктів, яким воно надається. До таких суб'єктів належать: 1) особи похилого віку, які не можуть себе самостійно обслуговувати; 2) діти; 3) інваліди або інші особи, які втратили працездатність; 4) малозабезпечені сім'ї; 5) безробітні; 6) особи, які постраждали від техногенних катастроф.

Продовжуючи вивчення теми, важливо з'ясувати зміст поняття *складна життєва обставина*, яка виступає основною підставою для надання соціального обслуговування. Саме з таким поняттям чинне законодавство пов'язує право на отримання соціальних послуг. Соціальні ризики, які зазвичай виступають підставою права на соціальне забезпечення, не використовуються для призначення соціальних послуг. Для їх надання необхідно, щоб особа потребувала таких послуг за станом здоров'я або ж з інших причин. Якщо рівень доходів у інваліда виявиться вищим за встановлений державою прожитковий мінімум, то, очевидно, що йому не потрібні соціальна реабілітація й адаптація, тобто він не матиме права на надання соціальних послуг. Отже, «складна життєва обставина» як підстава для отримання соціальних послуг становитиме юридичний факт, що матиме значення лише за наявності відповідних причин, які нерідко виникають під впливом соціального ризику. Причинами виникнення складних життєвих обставин можуть бути: інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку зі старістю або станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, стихійне

лихо, катастрофа тощо. Закон України «Про соціальні послуги» визначає складні життєві обставини як обставини, що об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самотійно.

За чинним законодавством органами, що надають відповідні види соціального обслуговування, є державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи та заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, юридичні особи, які утворені відповідно до законодавства і не ставлять за мету одержання прибутку. Соціальне обслуговування може також надаватися фізичними особами.

Соціальне обслуговування застрахованим громадянам надається органами відповідних фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Що ж до незастрахованих громадян, а також тих випадків, коли соціальне обслуговування надається не у зв'язку із соціальним страхуванням, то його здійснюють відповідні державні та уповноважені державою органи. Це – територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацевдатних громадян; відділення соціальної допомоги вдома; спеціальні будинки-інтернати для престарілих та інвалідів; дитячі будинки-інтернати; будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; геріатричні пансіонати; пансіонати для ветеранів війни і праці; психоневрологічні інтернати, тимчасові притулки для дорослих та тимчасові притулки для неповнолітніх та тощо.

Для з'ясування характеру соціального обслуговування необхідно з'ясувати зміст принципів, на яких ґрунтується цей інститут права соціального забезпечення. До таких принципів належать: адресність; орієнтація соціального обслуговування на індивідуальні потреби осіб, які його потребують; пріоритет заходів по соціальній адаптації осіб, які потребують соціального обслуговування; добровільність; пріоритетність надання соціальних послуг неповнолітнім, а також особам, які не можуть себе обслуговувати за станом здоров'я, при відсутності інших осіб, які повинні їх доглядати або утримувати; конфіденційність; гуманність; комплексність; максимальна ефективність використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; законність; соціальна справедливість.

Окремо слід зупинитися на формах соціального обслуговування. Останнє зазвичай здійснюється у формі надання соціальних послуг, а подекуди й у формі матеріальної підтримки. *Соціальні послуги* можуть бути різноманітними за своїм характером. Найчастіше їх розглядають як комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх,

медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» можуть надаватися такі види соціальних послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні, послуги з працевлаштування та інші.

Рідше соціальне обслуговування здійснюється у вигляді *матеріальної підтримки*. Вона полягає у наданні особі, яка перебуває у складних життєвих обставинах, матеріальних благ: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття, та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації. Ще рідше соціальне обслуговування здійснюється як надання *грошової допомоги* чи *грошової компенсації*.

Студентам також потрібно з'ясувати види соціального обслуговування, найпоширенішими із яких та такими, що мають самостійне юридичне значення і встановлені чинним законодавством, є: 1) соціальне обслуговування громадян похилого віку (стаціонарне або вдома); 2) соціальне обслуговування дітей (стаціонарне, за місцем навчання або проживання); 3) соціальна реабілітація інвалідів (працевлаштування, освіта); 4) санаторно-курортне лікування; 5) забезпечення протезно-ортопедичними виробами; 6) забезпечення засобами пересування.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, види та принципи соціального обслуговування.
2. Організація діяльності з надання соціальних послуг.
3. Соціальні послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Загальна характеристика законодавства про соціальне обслуговування.
2. Організація діяльності з надання соціальних послуг.
3. Соціальні послуги для бездомних громадян та безпритульних дітей.
4. Соціальне обслуговування осіб похилого віку та інвалідів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Принципи надання соціальних послуг.

2. Права і обов'язки надавачів та отримувачів соціальних послуг.
3. Волонтерська діяльність в сфері соціальних послуг.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, – це:
 - а) соціальні установи;
 - б) соціальні підприємства;
 - в) соціальні організації;
 - г) соціальні служби.
2. Система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності, – це:
 - а) соціальна діяльність;
 - б) соціальні заходи;
 - в) організація соціальної роботи;
 - г) соціальне обслуговування.
3. Вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу, – це:
 - а) організація соціальної роботи;
 - б) соціальна діяльність;
 - в) соціальний супровід;
 - г) соціальна допомога.
4. Соціальні послуги можуть надаватися:
 - а) як за плату, так і безоплатно;
 - б) лише на платній основі;
 - в) тільки безоплатно;
 - г) при частковій оплаті.
5. Фізичним особам, які надають соціальні послуги, призначаються і виплачуються:
 - а) гарантійні виплати;
 - б) доплати;
 - в) надбавки;

- г) компенсаційні виплати.
- 6. Видами соціальних послуг є:
 - а) соціально-побутові;
 - б) соціально-педагогічні;
 - в) психологічні;
 - г) усі вищезазначені.
- 7. Соціальне житло, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання, це:
 - а) соціальна квартира;
 - б) соціальний будинок;
 - в) соціальний гуртожиток;
 - г) соціальне помешкання.
- 8. Соціальне житло не підлягає:
 - а) приватизації;
 - б) продажу;
 - в) даруванню;
 - г) усі відповіді правильні.
- 9. При одержанні соціальних послуг громадяни мають такі права:
 - а) на поважливе і гуманне ставлення з боку суб'єктів, що надають соціальні послуги;
 - б) на вибір установи та закладу, а також форми соціального обслуговування;
 - в) на відмову від соціальних послуг;
 - г) усі вищезазначені.
- 10. Соціальне обслуговування не здійснюється:
 - а) за місцем проживання особи (вдома);
 - б) у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
 - в) у реабілітаційних установах та закладах;
 - г) за місцем роботи.
- 11. Соціальне обслуговування здійснюється:
 - а) у територіальних центрах надання соціальних послуг;
 - б) у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
 - в) у реабілітаційних установах та закладах;
 - г) усі відповіді є правильними.
- 12. Основними принципами надання соціальних послуг є:
 - а) адресність та індивідуальний підхід;
 - б) добровільність вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг;
 - в) доступність та відкритість;
 - г) усі відповіді є правильними.
- 13. Суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є:

- а) уповноважені органи, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю;
 - б) фахівці з соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю;
 - в) об'єднання громадян, благодійні, релігійні організації;
 - г) усі відповіді є правильними.
14. До соціально-побутових належать такі послуги:
- а) забезпечення продуктами харчування;
 - б) здійснення соціально-побутового патронажу;
 - в) придбання та доставка медикаментів;
 - г) усі відповіді є правильними.
15. До соціально-побутових послуг не належать:
- а) забезпечення продуктами харчування;
 - б) здійснення соціально-побутового патронажу;
 - в) придбання та доставка медикаментів;
 - г) застосування психодіагностики.
16. До соціально-медичних послуг не належать:
- а) придбання та доставка медикаментів;
 - б) працетерапія;
 - в) здійснення лікувально-оздоровчих заходів;
 - г) консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи.
17. Об'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є:
- а) сім'ї, діти, молодь;
 - б) підприємства, установи, організації;
 - в) соціальні служби;
 - г) професійні та інші колективи;
 - д) соціальні групи, щодо яких здійснюється соціальна робота.
18. До соціально-побутових послуг належать:
- а) забезпечення продуктами харчування;
 - б) застосування психодіагностики;
 - в) здійснення соціально-побутового патронажу;
 - г) працетерапія;
 - д) придбання та доставка медикаментів.
19. До соціально-медичних послуг належать:
- а) працетерапія;
 - б) придбання та доставка медикаментів;
 - в) надання натуральної чи грошової допомоги;
 - г) здійснення лікувально-оздоровчих заходів;
 - д) консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи.
20. Видами соціальних послуг згідно Закону України «Про соціальні послуги» є:
- а) соціально-побутові;

- б) соціально-медичні;
- в) рекомендаційні;
- г) психологічні;
- д) дотаційні.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційне завдання:

Інваліду відмовили у безкоштовному наданні автомобіля з ручним управлінням посилаючись на те, що його сім'я не є малозабезпеченою.

Чи порушено його право? Обґрунтуйте відповідь з посиланнями на чинне законодавство.

2. Побудувати структурно-логічну схему «Види соціальних послуг».

Інформаційні джерела: 1, 4-6, 14, 27-29, 38, 40, 41, 42, 43, 45, 52, 54, 59, 61, 68, 71, 74, 76, 77-81, 92, 108, 113-116, 126, 129, 144, 150, 154, 169, 174, 196-198, 217, 222, 226, 249, 250.

* * *

Тема 19. Пільги в системі соціального забезпечення

Основні терміни та поняття: соціальна пільга, житлово-комунальні пільги, медико-реабілітаційні пільги, транспортні пільги, соціально-побутові пільги, пенсійні пільги, соціально-трудова пільга.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Починаючи вивчення теми, варто виходити з того, що чинне законодавство не містить визначення соціальних пільг, хоча сам термін вживається і в літературі, і в правових актах доволі часто. Загалом правова база, якою регулюються відносини забезпечення громадян державними пільгами, налічує понад 25 законів Верховної Ради України та актів Кабінету Міністрів України.

Спроба обґрунтувати юридичну природу пільг, визначити їх була зроблена науковцями різних галузевих дисциплін – трудового, цивільного, адміністративного, фінансового та інших правничих наук. Майже всі вони виходять з того, що державними пільгами є повне або часткове звільнення громадян від виконання обов'язку чи надання їм додаткових прав.

Для характеристики соціальних пільг важливо виділити їх основні *ознаки*. По-перше, пільги спрямовуються на більш повне задоволення інтересів суб'єктів, полегшення умов їх життєдіяльності. Метою встановлення пільг є соціальний захист, поліпшення становища окремих категорій громадян. По-друге, вони є своєрідним

відхиленням від єдиних положень нормативного характеру та виступають способом юридичної диференціації прав громадян, елементом їх спеціального правового статусу. Так, для певних категорій громадян встановлені правила, які полегшують вступ до навчальних закладів, гарантують безплатний проїзд у громадському транспорті, зменшують розмір оплати житлово-комунальних послуг тощо. По-третє, соціальні пільги виступають правомірними винятками виконання особою обов'язків, передбачених законодавством. І по-четверте, вони закріплюються переважно у законах, якими визначаються особливості спеціального правового статусу певних категорій громадян.

Водночас важливо враховувати, що незважаючи навіть на ці єдині для всіх соціальних пільг ознаки, система їх є доволі неоднорідною. Зазвичай пільги виділяють за їх галузевою належністю. Провідну роль за таким поділом відіграють пільги у сфері соціального захисту населення. Одні з них надаються громадянам, які з огляду на життєві обставини потребують особливої уваги до себе. За своєю природою ці пільги є частиною державної системи соціального забезпечення. Інший вид пільг пов'язаний із службовим статусом особи чи видом її трудової діяльності. З урахуванням цих двох спрямувань державних пільг можна виділити *соціальні та професійні пільги*.

Необхідність такого розмежування зумовлена науковою та законодавчою дискусією щодо доцільності збереження чи скасування державних пільг та визначення політики держави щодо їх забезпечення. Проблема полягає у тому, аби визначитись: збереження державних пільг є обов'язком чи правом держави щодо певних суб'єктів, яким такі пільги призначені? З цього приводу навіть було порушено справу, яку розглядав Конституційний Суд України про визнання неконституційними положення законів України «Про Державний бюджет на 2001 рік» та «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів». Вказаними законами призупинялась дія всіх пільг громадян. Можливо, саме розмежування пільг на соціальні та професійні дозволить обґрунтувати природу цих пільг та визначити роль держави щодо їх забезпечення.

Соціальними пільгами є ті, що надаються для життєзабезпечення громадян у зв'язку із зниженням рівня їх доходів нижче прожиткового мінімуму або втратою (зниженням) працездатності. Ці пільги належать до видів соціального забезпечення. Правовою підставою надання громадянам соціальних пільг є: 1) настання соціального ризику за обставин, передбачених у законодавстві; 2) наявність у особи особливих заслуг перед державою, пов'язаних з такими публічними подіями державного чи міжнародного значення, як воєнні дії, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо.

Соціальні пільги є додатковим видом соціального забезпечення; вони надаються незалежно від того, одержує особа пенсію, допомоги чи заробітну плату. Їх роль полягає у забезпеченні додаткової підтримки особам, у яких пенсія та заробітна плата є меншими від прожиткового мінімуму. Соціальні пільги спрямовані на реалізацію конституційного права кожного громадянина на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Збереження соціальних пільг є обов'язком держави. Вона повинна забезпечити громадянам доходи не нижче від базового державного соціального стандарту – прожиткового мінімуму. Якщо ж сукупний дохід громадян перевищує вартісну величину прожиткового мінімуму, держава звільняється від такого обов'язку.

На відміну від соціальних, *професійними* вважаються пільги, які не залежать від настання соціального ризику і пов'язані з професійною діяльністю їх одержувачів. Вони надаються державою з метою матеріально-побутового забезпечення працівників окремих професій (наприклад, пільги військовослужбовцям, суддям, службовим особам органів внутрішніх справ, медичним працівникам тощо) та є додатковим стимулом, заохоченням таких працівників до належного виконання ними своїх трудових обов'язків або компенсацією за відповідні умови праці. Варто звернути увагу на те, що професійні пільги не є видом соціального забезпечення, тому їх збереження – це лише право держави, а не її обов'язок.

Наявність пільг за професійним статусом за міжнародною практикою вважається нонсенсом, оскільки презюмується, що заробітна плата працівника будь-якої категорії має забезпечувати гідний рівень життя йому та членам його сім'ї і надавати можливість самостійно оплачувати усі необхідні житлові, побутові, медичні та інші послуги. Щодо пільг за соціальним статусом, то такі пільги передбачаються у законодавстві зарубіжних країн. Водночас такі пільги, по-перше, існують, як державна соціальна допомога, що надається після перевірки ступеня нужденності особи, по-друге, надаються у формі грошової допомоги (житлова допомога, допомога на оплату освітніх послуг, гранти на навчання, допомога на батьків-одинаків тощо), натуральної допомоги (забезпечення молоком та вітамінами дітей до п'яти років і вагітних жінок, забезпечення необхідними предметами домашнього вжитку і паливом), субсидії (на проїзд у громадському транспорті, на житло) або відшкодування необхідних витрат (на медичне обслуговування, опалення житла для пенсіонерів) тощо. З огляду на це останніми роками уряд України зробив кілька спроб перевести пільги у систему державної соціальної допомоги.

Студентам потрібно розглянути класифікацію соціальних пільг та визначити особливості їх окремих видів. Усі соціальні пільги, передбачені чинним законодавством, поділяються на окремі *види*. Враховуючи, що критерії такого поділу є найрізноманітнішими, особливу увагу слід приділити поділу пільг на види за змістом. Такими пільгами є житлово-комунальні, медико-реабілітаційні, транспортні, соціально-побутові, пенсійні та соціально-трудова.

ПЛАН ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття, ознаки та види соціальних пільг.
2. Соціально-трудова та соціально-побутова пільги
3. Соціальні пільги інвалідам, ветеранам праці та особам похилого віку.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та ознаки соціальних пільг.
2. Види соціальних пільг.
3. Соціальні пільги інвалідам, ветеранам праці та особам похилого віку, ветеранам війни, особам, які постраждали внаслідок нацистських переслідувань.
4. Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Поняття соціального статусу особи.
2. Соціальний захист біженців.
3. Соціальний захист жертв політичних репресій.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Законодавче звільнення (повне чи часткове) особи від виконання нею свого обов'язку або надання їй додаткових прав при настанні соціального ризику чи за наявності у такої особи значних заслуг перед державою, пов'язаних з певними публічними подіями, це:
 - а) соціальна пільга;
 - б) соціальна допомога;
 - в) соціальне обслуговування;
 - г) соціальна послуга.
2. За сферою суспільного життя пільги поділяють на такі види (вказати неправильну відповідь):
 - а) трудові;

- б) податкові;
 - в) транспортні;
 - г) постійні.
3. За змістом соціальні пільги поділяють на такі види (вказати неправильну відповідь):
- а) житлово-комунальні;
 - б) медико-реабілітаційні;
 - в) соціально-побутові;
 - г) одноразові.
4. Залежно від характеру підстави надання певним категоріям осіб соціальні пільги поділяють на такі види:
- а) професійні та соціальні;
 - б) податкові та фінансові;
 - в) транспортні та житлові;
 - г) постійні та тимчасові.
5. За терміном надання соціальні пільги поділяють на такі види:
- а) професійні та соціальні;
 - б) податкові та фінансові;
 - в) транспортні та житлові;
 - г) постійні та тимчасові.
6. За ступенем персоніфікації соціальні пільги поділяють на такі види:
- а) професійні та соціальні;
 - б) податкові та фінансові;
 - в) транспортні та житлові;
 - г) одноособові та сімейні.
7. Залежно від періодичності виплати соціальні пільги поділяють на такі види:
- а) професійні та соціальні;
 - б) одноразові та щомісячні;
 - в) постійні та тимчасові;
 - г) одноособові та сімейні.
8. Пільги, які не залежать від настання соціального ризику і пов'язані з професійною діяльністю їх одержувачів, називають:
- а) професійні;
 - б) спеціальні;
 - в) трудові;
 - г) громадянські.
9. Ветеранам праці надаються такі пільги:
- а) щорічне медичне обстеження і диспансеризація;
 - б) використання щорічної відпустки у зручний час;

- в) звільнення від сплати за землю;
 - г) усі відповіді є правильними.
10. Ветеранам праці не надаються такі пільги:
- а) щорічне медичне обстеження і диспансеризація;
 - б) першочергове одержання позики на індивідуальне (кооперативне) житлове будівництво з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва;
 - в) першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах;
 - г) першочергове працевлаштування на роботу.
11. Ветеранам праці не надаються такі пільги:
- а) переважне право на встановлення домашніх телефонів;
 - б) переважне право на вступ до садівницьких товариств (кооперативів), кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів;
 - в) звільнення від сплати за землю;
 - г) переважне право на вступ до політичних партій та громадських об'єднань.
12. Особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, надаються такі пільги:
- а) отримання надбавки до пенсії у розмірі 200% мінімальної пенсії за віком;
 - б) безоплатне першочергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням;
 - в) звільнення від квартирної плати та оплати житлово-комунальних послуг у межах встановлених законодавством норм;
 - г) усі відповіді є правильними.
13. Особам, які мають особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, не надаються такі пільги:
- а) переважне право на вступ до політичних партій та громадських об'єднань.
 - б) переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності чи штату працівників;
 - в) звільнення від оплати послуг за оформлення документів на право власності на квартиру при її приватизації;
 - г) першочергове поліпшення житлових умов з наданням додаткової жилої площі до 20 квадратних метрів.
14. Учасникам бойових дій надаються такі пільги:
- а) безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів;
 - б) 75-процентна знижка за користування житлом в межах норм, визначених законодавством;

- в) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої зарплати незалежно від стажу роботи;
г) усі відповіді є правильними.
15. Інвалідам війни надаються такі пільги:
а) безплатне одержання ліків за рецептами лікарів;
б) позачергове безплатне зубопротезування;
в) позачергове безплатне щорічне забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду;
г) усі відповіді є правильними.
16. Учасникам війни надаються такі пільги:
а) безплатне одержання ліків за рецептами лікарів;
б) позачергове безплатне зубопротезування;
в) 50-процентна знижка за користування житлом в межах норм, визначених законодавством;
г) усі відповіді є правильними.
17. Ветеранам праці надаються такі пільги:
а) щорічне медичне обстеження і диспансеризація;
б) вступ поза конкурсом до вищого навчального закладу;
в) переважне право на забезпечення санаторно-курортним лікуванням;
г) звільнення від сплати за землю;
д) першочергове працевлаштування на роботу.
18. Різновидами соціально-трудових пільг вважаються:
а) право позачергового працевлаштування за спеціальністю;
б) пільгове встановлення телефону;
в) переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників;
г) пільгове користування телефоном;
д) використання щорічної відпустки у зручний для працівника час.
19. За сферою суспільного життя пільги поділяють на такі види:
а) трудові;
б) податкові;
в) загальні;
г) транспортні;
д) спеціальні.

Завдання

1. Розв'язати ситуаційні завдання:

1.1. Дружині учасника бойових дій ЖЕК відмовив у пільговому нарахуванні плати за комунальні послуги, посилаючись на те, що пільга має персональний характер, і, після смерті чоловіка вона втрачена.

Чи правомірні такі дії? Обґрунтуйте відповідь з посиланнями на чинне законодавство.

1.2. Розв'язати ситуаційне завдання:

Громадянин Назаренко звернувся до відділу соціального захисту населення з проханням визнати його ветераном війни і збільшити розмір пенсії. На підтвердження цього він подав документи про те, що з 20.09.1943 р. по 01.01.1946 р. працював у колгоспі. Однак, йому було відмовлено на підставі того, що він народився 18 травня 1933 р.

Чи правильно вчинив відділ соціального захисту населення?

Яким нормативним актом встановлено статус ветеранів війни?

Інформаційні джерела: 1, 4-6, 14, 27-29, 34, 45, 94, 113-116, 126, 129, 172, 196-198.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Ця група завдань носить науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим з них, хто опанував базовий зміст навчальної програми і має здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання складають варіативну частину модуля і їх виконання заохочується додатковою сумою балів.

Перелік індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів:

1. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми.
2. Підготовка презентацій з визначених питань.
3. Підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції.
4. Участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).
5. Участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре» (підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні гуртка).
6. Підготовка публікації в наукових виданнях.
7. Оформлення сценарного плану дидактичної гри.

Методичні рекомендації до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань

Рекомендована тематика презентацій:

Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2
1. Право людини на соціальний захист як суб'єктивне право особи.	1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
2. Конституційні гарантії здійснення права на соціальний захист в Україні.	2. Поняття «пенсії» та її ознаки.
	3. Види пенсій та умови їх призначення.
	4. Пенсії за віком у солідарній

<ol style="list-style-type: none"> 3. Співвідношення понять соціального забезпечення та соціальний захист. 4. Загальна характеристика суспільних відносин, які складають предмет права соціального забезпечення. 5. Місце права соціального забезпечення в національній системі права України. 6. Тенденції розвитку права соціального забезпечення у сучасних умовах. 7. Адаптація соціального законодавства України до принципів міжнародного та європейського права. 8. Організаційно-правові форми і види соціального забезпечення. 9. Поняття й види джерел права соціального забезпечення. 10. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення. 11. Значення актів Конституційного Суду України та судової практики в правовому регулюванні відносин у сфері соціального забезпечення. 12. Акти соціального партнерства як джерела права соціального забезпечення. 13. Проблеми та перспективи розвитку законодавства України про соціальне забезпечення. 14. Поняття «принципи права соціального забезпечення» та їх класифікація. 15. Галузеві принципи соціального забезпечення та їх зміст. 16. Принципи окремих інститутів права соціального забезпечення. 	<ol style="list-style-type: none"> системі. 5. Пенсії по інвалідності в солідарній системі. 6. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі. 7. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування. 8. Пенсії за вислугу років. 9. Пенсійне забезпечення державних службовців. 10. Пенсії за особливі заслуги перед Україною. 11. Недержавне пенсійне забезпечення. 12. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. 13. Державні допомоги сім'ям з дітьми. 14. Поняття та види соціальних допомог. 15. Відповідальність за недотримання законодавства про державні соціальні допомоги. 16. Організація діяльності з надання соціальних послуг. 17. Соціальні послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. 18. Поняття і види соціальних послуг та форми їх надання. 19. Соціальні пільги як правовий засіб додаткового соціального захисту. 20. Пільги за професійним та соціальним статусом особи. 21. Реформування системи соціальних пільг в Україні.
--	--

<p>17. Загальна характеристика та види матеріально-забезпечувальних правовідносин із соціального забезпечення.</p> <p>18. Загальна характеристика та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення.</p> <p>19. Поняття та види «страхового стажу».</p> <p>20. Загальна характеристика видів соціального ризику.</p> <p>21. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.</p>	
---	--

Однією із форм індивідуальної творчої роботи є написання та захист реферату.

Робота над рефератом складається із наступних етапів: вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою; накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Реферат повинен мати наступну структуру:

- план;
- короткий вступ;
- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план з 2-3 пунктів. План не слід занадто деталізувати – в ньому даються основні, центральні питання теми у логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації із викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні із бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, систематичний, предметний), довідкова література (енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передує вступ. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно ув'язати теоретичні положення із практикою, розкрити матеріал у відповідності зі складеним планом.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульному аркуші необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище наукового керівника. На наступному аркуші наводиться план реферату із наведенням сторінок відповідних розділів.

Зазначені у тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені та оформлені таким чином: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга вказує на номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраний на комп'ютері з одного боку аркушу формату А4, шрифт Times New Roman, розмір 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, 1,5 інтервал. Кожний розділ плану розпочинається з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані у правому верхньому куті. Обсяг реферату 12-15 сторінок .

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8-10 джерел), розташованої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок по кожному літературному джерелу.

Підготовлений реферат захищається на семінарському або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому випадку його необхідно доопрацювати відповідно до наданих в ній

рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо текст реферату є компіляцією тексту підручника; основні питання не розкрито або викладено фрагментарно; текст містить помилки; реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату включає усунення недоліків та помилок, вказаних у рецензії та складання короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті і вільному його викладу під час захисту .

Рекомендована тематика наукових рефератів:

Модуль 1	Модуль 2
1. Поняття, предмет та метод права соціального забезпечення.	1. Система та принципи недержавного пенсійного забезпечення за законодавством України.
2. Джерела права соціального забезпечення.	2. Недержавні пенсійні фонди: національна і зарубіжна практика.
3. Соціальні ризики за міжнародними правовими актами.	3. Правові способи здійснення недержавного пенсійного забезпечення за законодавством України.
4. Організаційно-правові форми та види соціального забезпечення в Україні.	4. Умови пенсійного забезпечення недержавними пенсійними фондами в Україні.
5. Досвід зарубіжних країн у створенні систем соціального забезпечення.	5. Загальна характеристика солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
6. Конституційні гарантії здійснення права людини на соціальний захист.	6. Поняття та ознаки пенсій як виду соціального забезпечення.
7. Поняття і класифікація принципів права соціального забезпечення.	7. Види пенсій та умови їх призначення.
8. Принцип незменшуваності змісту та обсягу прав у сфері соціального забезпечення.	8. Пенсії за віком у солідарній системі.
9. Поняття та особливості правовідносин з соціального забезпечення.	9. Пенсії по інвалідності в солідарній системі.
10. Європейський кодекс соціального забезпечення: загальна характеристика.	
11. Загальнообов'язкове державне	

соціальне страхування як організаційно-правова форма соціального забезпечення.	10. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі.
12. Загальна характеристика основних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.	11. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.
13. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.	12. Пенсії за вислугу років.
14. Недержавні організаційно-правові форми соціального забезпечення.	13. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог.
15. Поняття та види правовідносин із соціального забезпечення.	14. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.
16. Загальна характеристика та види матеріально-забезпечувальних правовідносин із соціального забезпечення.	15. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.
17. Загальна характеристика та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення.	16. Державні допомоги сім'ям з дітьми.
18. Структура правовідносин із соціального забезпечення.	17. Допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства.
19. Поняття і види страхового стажу.	18. Поняття і види соціальних послуг та форми їх надання.
20. Поняття та види соціального ризику.	19. Організація діяльності з надання соціальних послуг.
	20. Соціальні служби та соціальні установи в Україні.

Поширеною формою індивідуальної роботи є участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда» (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами :

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми і структури доповіді;
- підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку і повідомити про це викладача, обраного в якості консультанта (керівника). Тема роботи визначається

в межах загальної проблеми дискусії, запропонованої Радою клубу «Феміда» і затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути цілком юридичною за змістом, але містити певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, становила інтерес під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі і, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також при визначенні теми слід враховувати доступність (насамперед, наявність у бібліотеці) необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел. Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом з викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями у збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості і якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки і записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для використання під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

При оформленні матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен включати титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи і повинен включати: «Вступ» (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії і мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; «Висновок» (у ньому підводиться підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); «Список літератури».

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи і починаються із заголовків. Сторінки необхідно

пронумерувати і скріпити. Обсяг тексту доповіді –10-12 сторінок на папері формату А-4 (210x297). При цьому обсяг вступу повинен складати не більше 1 сторінки, а висновку – 2 сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи, прізвище, ім'я, по-батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел необхідно брати в лапки і давати точні і повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді зносок (в нижній частині сторінки). Зноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце і рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. В кінці роботи з додержанням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури у такій послідовності: 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою і датою прийняття); 2) література (подається в алфавітному порядку); 3) інші матеріали.

Оцінка рівня знань при перевірці виконання індивідуальних завдань:

– написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми

5 балів – у рефераті містяться елементи наукової творчості, виклад матеріалу характеризуються ґрунтовністю аналізу матеріалу на основі глибоких знань правих джерел і наукової літератури, вільного володіння матеріалом теми, наявністю власних суджень та самостійністю висновків, робота має логічну та оригінальну структуру, її оформлення повністю відповідає встановленим вимогам.

4 бали – у рефераті повно розкриті питання теми, студент продемонстрував розуміння та вільне володіння матеріалом, але відсутні елементи наукової творчості.

3 бали – питання теми розкриті на достатньому рівні, але студент не володіє вільно матеріалом, не розуміє або не може пояснити окремі теоретичні положення.

– підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції; підготовка доповіді для участі у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда», підготовка та захист матеріалів наукового реферату на засіданні наукового гуртка «Ін Юре».

15 балів – відповідь студента є теоретично правильною, обґрунтованою, вичерпною; студент демонструє знання основної літератури та апелює до основних нормативно-правових актів, ознайомлення з додатковими інформаційними джерелами; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки; наводить приклади вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу.

10 балів – відповідь студента є загалом правильною; студент демонструє знання навчального матеріалу та основної літератури; викладає матеріал у логічній послідовності, робить узагальнення і висновки, але не наводить прикладів вирішення типових практичних ситуацій у контексті тематичного теоретичного матеріалу, припускається незначних помилок у формулюванні термінів, вирішенні практичних завдань.

0 балів – відповідь студента є неправильною або відсутня, або допущені грубі помилки, які свідчать, що студент не засвоїв навчальний матеріал, не вміє розв'язати елементарних практичних ситуацій.

Студентам, які беруть участь в поза навчальній науковій роботі – в роботі наукової конференції, підготовці наукових публікацій та ін. – нараховуються додаткові бали за результатами поточного контролю. При цьому загальна кількість балів, що вноситься до відомості за поточну роботу не перевищуватиме 100 балів.

Виконання цих завдань розраховано на встигаючого студента і рекомендовано студентам, які опанували базовий зміст навчальної програми і мають здібності та інтерес до наукової роботи. Враховуючи рівень складності цих завдань, студент не може виконати більше двох з них протягом семестру.

ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

Поточне оцінювання знань студентів

Оцінювання (визначення рейтингу) навчальної діяльності студента з навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання змістових модулів, а оцінювання якості його роботи та рівня здобутих знань, умінь і навичок здійснюється за рейтинговою системою.

Рейтингове оцінювання знань студента – це система, яка передбачає перехід від констатуючого до накопичувального статусу балів. Необхідною умовою рейтингової системи є її багатобальність.

Студентом накопичуються бали за різні форми і види роботи.

20 б. – за усі відвідані лекційні та семінарські заняття (за умови наявності конспекту),

0-2 б. – захист виконаного домашнього завдання,

0-3 б. – обговорення теоретичного питання на семінарському занятті,

0-2 б. – постановка та розкриття проблемного питання,

0-2 б. – виконання навчальних завдань

0-5 б. – доповіді з рефератами, есе та їх обговорення,

1-15 б. – участь у конкурсах наукових робіт, наукових конференціях, публікація тез та статей (залежно від досягнень, зайняття призових місць, рівня конкурсу тощо) (додаткові бали).

Середня оцінка за семінарське заняття – 5 балів. Вона може не обмежуватися у разі виконання студентом творчих додаткових завдань. Обмеження вводяться з метою рівномірного розподілу балів між усіма студентами, які прагнуть отримати максимальний бал. Обов'язком викладача є забезпечення дидактичними завданнями усіх студентів, які бажають і можуть набрати максимальний бал. Викладач рівномірно розподіляє завдання між студентами.

Приклад: відповідь – 3 б. + захист виконаного домашнього завдання – 1 б. = 4 бали

Перелік завдань для самостійної роботи наведено після кожної теми семінарського заняття, а їх виконання є частиною оцінки з навчальної дисципліни.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на семінарському занятті:

4-3 б. – вичерпна і глибока відповідь на питання семінарського заняття. Студент виявив всебічне, систематичне й глибоке знання матеріалу, глибоко засвоїв основну й додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не

прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та товаришів. (При цьому викладач має право поставити до трьох коротких питань за темою заняття загалом, а не лише за питання, яке висвітлював студент).

3-2 б. – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані семінарського заняття. Дає відповіді на запитання викладача та одногрупників. Часто звертається до конспекту.

2 б. – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх.

1 б. – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого у матеріалом володіє не достатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

0,5 б. – студент читає з конспекту. Матеріал розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів та студентів відповісти не може.

0 б. – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали складають предметний та загальний рейтинг студента.

Однією з найважливіших вимог, що висувуються до навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців за кредитно-модульною системою організації навчального процесу є інформаційно-дидактичне забезпечення всіх елементів навчального плану. Особливу увагу необхідно приділити методичному забезпеченню організації самостійної роботи та виконанню індивідуальних завдань студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, у ході яких викладач визначає загальний рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (1-2 бали) (зокрема, під час семінарських занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє

раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінки навчальних досягнень студента.

Водночас, у рамках навчального навантаження студента з навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» передбачено 2 години на виконання *індивідуального навчально-дослідного завдання*, тобто на написання есе, реферату чи підготовку презентації в аудиторії. Наголошуємо на тому, що індивідуальна робота студента може *не дробитися на модулі*, а виконуватися упродовж усього часу вивчення дисципліни, що сприяє її інтегральному характеру, дозволяє студентам глибше зосередитися на проблемі, що їх цікавить.

Для ґрунтовного вивчення навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення» слід самостійно виконати всі дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби не має, оскільки цю функцію виконує контроль (поточна модульна робота). У ній рівномірно представлений увесь навчальний матеріал модуля.

Поточна модульна робота (ПМР) складається із різнорівневих завдань, серед яких основну масу складають тестові. Тестові завдання з курсу «Право соціального забезпечення», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи іншої правової норми чи конструкції, функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

Приклад побудови завдань для поточної модульної роботи

Вищий навчальний заклад
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Кафедра правознавства
Поточна модульна робота
з навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення»
Модуль 1.
Варіант № 1

Теоретичне завдання:

1. Предмет та метод права соціального забезпечення.

Тестові завдання:

1. До соціально – забезпечувальних відносин належать:
 - а) відносини між роботодавцем і працівником;
 - б) відносини щодо надання соціальних допомог;
 - в) відносини по укладенню трудового договору;
 - г) відносини по лікуванню.
2. Предмет права соціального забезпечення становлять:
 - а) -соціально-забезпечувальні відносини;
 - б) відносини, щодо перерахування коштів з державного бюджету соціальним органам;
 - в) відносини по захисту права на працю;
 - г) відносини по сплаті страхового податку;
3. Основою(ядром) предмета права соціального забезпечення є:
 - а) матеріальні відносини;
 - б) процедурні відносини;
 - в) відносини щодо перерахування коштів з державного бюджету цільовим фондом;
 - г) соціально-забезпечувальні відносини.
4. Основним принципом права соціального забезпечення України є:
 - а) інкорпорація правових норм;
 - б) обмеження сфери правового регулювання відносинами між застрахованими особами і страховими фондами;
 - в) консолідація правових норм;
 - г) гарантування соціальним забезпеченням гідного рівня життя особи.
5. Який серед перерахованих законів є джерелом права соціального забезпечення?
 - а) Про колективні договори й угоди;
 - б) Про вибори Президента України;
 - в) Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні;
 - г) Про охорону навколишнього природного середовища.

Провідний викладач _____ доц. Терела Г.В.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов'язкового державного соціального страхування

1. Поняття та предмет права соціального забезпечення.
2. Метод права соціального забезпечення.
3. Відмежування права соціального забезпечення від суміжних галузей права.
4. Система права соціального забезпечення.
5. Функції права соціального забезпечення.
6. Поняття й види джерел права соціального забезпечення.
7. Конституція України – головне джерело права соціального забезпечення.
8. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.
9. Закони України в системі джерел права соціального забезпечення.
10. Підзаконні акти в системі джерел права соціального забезпечення.
11. Значення актів Конституційного Суду України та судової практики в правовому регулюванні відносин у сфері соціального забезпечення.
12. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.
13. Поняття і значення принципів права соціального забезпечення.
14. Класифікація принципів права соціального забезпечення.
15. Галузеві принципи соціального забезпечення та їх зміст.
16. Принципи окремих інститутів права соціального забезпечення.
17. Організаційно-правові форми і види соціального забезпечення.
18. Загальна характеристика основних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.
19. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
20. Недержавні організаційно-правові форми соціального забезпечення.
21. Поняття, ознаки та особливості правовідносин із соціального забезпечення.
22. Види правовідносин із соціального забезпечення.

23. Загальна характеристика та види матеріально-забезпечувальних правовідносин із соціального забезпечення.
24. Загальна характеристика та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення.
25. Структура правовідносин із соціального забезпечення.
26. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення.
27. Поняття і види страхового стажу.
28. Загальний страховий стаж і його значення.
29. Спеціальний страховий стаж, його види та значення.
30. Порядок встановлення та обчислення страхового стажу.
31. Порядок підтвердження страхового (трудового) стажу.
32. Поняття та види соціального ризику.
33. Непрацездатність як соціальний ризик. Види непрацездатності.
34. Поняття, критерії та порядок підтвердження малозабезпеченості.

Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг

35. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.
36. Принципи, суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
37. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття.
38. Види матеріального забезпечення на випадок безробіття.
39. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
40. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
41. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.
42. Страхіві випадки, умови надання допомоги по тимчасовій непрацездатності та тривалість її виплати.

43. Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності.
44. Поняття нещасного випадку та професійного захворювання. Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві.
45. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
46. Загальна характеристика солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
47. Загальна характеристика накопичувальної системи пенсійного страхування.
48. Загальна характеристика системи недержавного пенсійного забезпечення.
49. Поняття та ознаки пенсій як виду соціального забезпечення.
50. Види пенсій та умови їх призначення.
51. Пенсії за віком у солідарній системі.
52. Пенсії по інвалідності в солідарній системі.
53. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі.
54. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.
55. Пенсії за вислугу років.
56. Поняття й види недержавних пенсійних фондів.
57. Довічна пенсія (довічний анuitет).
58. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.
59. Пенсійне забезпечення державних службовців.
60. Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та суддів.
61. Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників.
62. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.
63. Пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
64. Порядок обчислення пенсій.
65. Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсій.
66. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог.
67. Загальні правила призначення та виплати державних соціальних допомог.
68. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.

69. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.
70. Державні допомоги сім'ям з дітьми.
71. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.
72. Одноразова допомога при народженні дитини.
73. Допомога на дітей, які перебувають під опікою і піклуванням.
74. Допомога на дітей самотнім матерям.
75. Порядок звернення за допомогою сім'ям з дітьми.
76. Відповідальність за недотримання законодавства про державні соціальні допомоги.
77. Допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства.
78. Поняття і види соціальних послуг та форми їх надання.
79. Організація діяльності з надання соціальних послуг.
80. Соціальні служби та соціальні установи в Україні.
81. Права і обов'язки надавачів та отримувачів соціальних послуг.
82. Волонтерська діяльність в сфері соціальних послуг.
83. Соціальні послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
84. Соціальні послуги для бездомних громадян та безпритульних дітей.
85. Соціальне обслуговування осіб похилого віку та інвалідів.
86. Поняття, ознаки та види соціальних пільг.
87. Соціальні пільги інвалідам, ветеранам праці та особам похилого віку, ветеранам війни, особам, які постраждали внаслідок нацистських переслідувань.
88. Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
89. Соціальний захист біженців.
90. Соціальний захист жертв політичних репресій.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів (ПМК) з дисципліни «Право соціального забезпечення» проводиться за результатами поточного модульного контролю і оформлюється під час останнього семінарського заняття відповідного семестру. До підсумкового балу зараховуються також додаткові бали, які Ви отримали за виконання додаткових завдань або за участь у позанавчальній науковій роботі.

Об'єктом оцінювання знань студентів при цьому є програмний матеріал дисципліни різного характеру і рівня складності, засвоєння якого перевіряється під час поточного (зокрема модульного) контролю. Завдання поточного контролю оцінюються у діапазоні від 0 до 100 балів (включно).

Якщо Ви набрали за результатами поточного модульного контролю (ПМК) від 0 до 59 балів, то Вам необхідно виконати отримані у викладача додаткові індивідуальні завдання і захистити їх у терміни, визначені деканатом. У разі невиконання певних завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студенти мають право, за дозволом декана, скласти їх до останнього семінарського заняття. Час та порядок складання визначає викладач.

Підсумковий бал за результатами поточного модульного контролю оформлюється під час складання заліку.

Шкала нарахування підсумкових балів

Оцінка за системою ЄКТС	Оцінка за бальною шкалою, що використовується в ПУЕТ	Оцінка за національною шкалою	Якісні критерії оцінки знань
A	90-100	5 (відмінно)	Глибокі знання, можлива незначна кількість помилок
B	82-89	4 (дуже добре)	Міцні знання з можливими кількома помилками
C	74-81	4 (добре)	Міцні знання з кількома помилками
D	64-73	3 (задовільно)	Непогані знання, але є недоліки

E	60-63	3 (задовільно достатньо)	Непогані знання, але є значна кількість недоліків
FX	35-59	2 (незадовільно з можливістю повторного підсумкового контролю)	Недостатні знання, слабо засвоєний матеріал, невміння самостійно викласти його зміст
F	0-34	2 (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та підсумковим контролем)	Невміння осмислити зміст теми і публічно чи письмово представити його

Система нарахування балів за видами навчальної роботи

Таблиця

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна		
1.1. Лекція	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	20
1.2. Семінарське заняття	1. Відвідування усіх занять (або їх відпрацювання)	
	2. захист виконаного домашнього завдання	0-2
	3. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	4. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	5. Виконання навчальних завдань	0-2
	6. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5 0-1
	7. Тестування	0-1
2. Самостійна та індивідуально-консультативна робота	Виконання та захист індивідуальних навчально-дослідних завдань: – написання наукового реферату, презентації, есе з визначеної проблеми;	0-10

	– пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою; – підготовка матеріалів власних досліджень до участі в науковій конференції;	0-10 0-15
	– участь у роботі правничого дискусійного клубу «Феміда»; – участь у роботі наукового гуртка «Ін Юре»;	0-15
	– підготовка публікації в наукових виданнях.	0-15 0-20
3. Поточний модульний контроль	Поточна модульна робота	0-10
4. Підсумковий контроль	Підсумковий модульний контроль (залік)	

Порядок нарахування балів (за темами) за результатами вивчення дисципліни для студентів спеціальності 081 «Право»

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Бали
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Модуль 1. Загальнотеоретичні положення права соціального забезпечення. Правові засади загальнообов’язкового державного соціального страхування		
Тема 1. Право соціального забезпечення як галузь у системі права України	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>4</i>
Тема 2. Джерела права соціального забезпечення	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Ба ли
1	2	3
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 3. Принципи права соціального забезпечення	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
<i>Разом:</i>	3	
Тема 4. Організаційно-правові форми соціального забезпечення	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на практ. семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
<i>Разом:</i>	3	
Тема 5. Правовідносини у сфері соціального забезпечення та їх суб'єкти	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	7. Контрольна робота на занятті	0-1
<i>Разом:</i>	3	
Тема 6. Соціальні ризики як підстава виникнення права на	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Ба ли
1	2	3
соціальне забезпечення	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 7. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
<i>Разом:</i>	3	
Тема 8. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
<i>Разом:</i>	3	
Тема 9. Правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
<i>Разом:</i>	4	
Тема 10. Правове	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Ба ли
1	2	3
регулювання загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>3</i>
Модуль 2. Особливості пенсійного забезпечення. Правове регулювання соціальних допомог, послуг та пільг		
Тема 11. Пенсії за віком в солідарній пенсійній системі	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>4</i>
Тема 12. Пенсії по інвалідності в солідарній пенсійній системі	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	<i>3</i>
Тема 13. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній пенсійній системі	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх	0-5

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Ба ли
1	2	3
	обговорення	
	б. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 14. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 15. Недержавне пенсійне забезпечення	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 16. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій осіб	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 17. Соціальні допомоги	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2

Назва змістового модулю, теми	Вид навчальної роботи	Ба ли
1	2	3
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 18. Соціальне обслуговування	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Тема 19. Пільги в системі соціального забезпечення	1. Захист виконаного домашнього завдання	0-2
	2. Обговорення теоретичного питання на семін. занятті	0-3
	3. Постановка та розкриття проблемного питання	0-2
	4. Виконання навчальних завдань	0-2
	5. Доповіді з рефератами, есе та їх обговорення	0-5
	6. Тестування	0-1
	<i>Разом:</i>	3
Поточна модульна робота 1		10
Поточна модульна робота 2		10
Присутність на всіх заняттях		20
Самостійна та індивідуально-консультативна робота		10
ПМК (залік)		-
Разом за семестр		100

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття та предмет права соціального забезпечення.
2. Метод права соціального забезпечення.
3. Відмежування права соціального забезпечення від суміжних галузей права.
4. Система права соціального забезпечення.
5. Функції права соціального забезпечення.
6. Поняття й види джерел права соціального забезпечення.
7. Конституція України – головне джерело права соціального забезпечення.
8. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.
9. Закони України в системі джерел права соціального забезпечення.
10. Підзаконні акти в системі джерел права соціального забезпечення.
11. Значення актів Конституційного Суду України та судової практики в правовому регулюванні відносин у сфері соціального забезпечення.
12. Акти міжнародно-правового регулювання соціального забезпечення.
13. Поняття і значення принципів права соціального забезпечення.
14. Класифікація принципів права соціального забезпечення.
15. Галузеві принципи соціального забезпечення та їх зміст.
16. Принципи окремих інститутів права соціального забезпечення.
17. Організаційно-правові форми і види соціального забезпечення.
18. Загальна характеристика основних видів загальнообов'язкового державного соціального страхування.
19. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
20. Недержавні організаційно-правові форми соціального забезпечення.
21. Поняття, ознаки та особливості правовідносин із соціального забезпечення.
22. Види правовідносин із соціального забезпечення.
23. Загальна характеристика та види матеріально-забезпечувальних правовідносин із соціального забезпечення.
24. Загальна характеристика та види процедурних правовідносин із соціального забезпечення.

25. Структура правовідносин із соціального забезпечення.
26. Підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин із соціального забезпечення.
27. Поняття і види страхового стажу.
28. Загальний страховий стаж і його значення.
29. Спеціальний страховий стаж, його види та значення.
30. Порядок встановлення та обчислення страхового стажу.
31. Порядок підтвердження страхового (трудового) стажу.
32. Поняття та види соціального ризику.
33. Непрацевдатність як соціальний ризик. Види непрацевдатності.
34. Поняття, критерії та порядок підтвердження малозабезпеченості.
35. Право громадян на матеріальне забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття.
36. Принципи, суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
37. Особи, які підлягають страхуванню на випадок безробіття.
38. Види матеріального забезпечення на випадок безробіття.
39. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності.
40. Суб'єкти та об'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності.
41. Види матеріального забезпечення та соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працевдатності.
42. Страхові випадки, умови надання допомоги по тимчасовій непрацевдатності та тривалість її виплати.
43. Поняття та загальна характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працевдатності.
44. Поняття нещасного випадку та професійного захворювання. Порядок розслідування нещасних випадків на виробництві.
45. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
46. Загальна характеристика солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

47. Загальна характеристика накопичувальної системи пенсійного страхування.
48. Загальна характеристика системи недержавного пенсійного забезпечення.
49. Поняття та ознаки пенсій як виду соціального забезпечення.
50. Види пенсій та умови їх призначення.
51. Пенсії за віком у солідарній системі.
52. Пенсії по інвалідності в солідарній системі.
53. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в солідарній системі.
54. Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування.
55. Пенсії за вислугу років.
56. Поняття й види недержавних пенсійних фондів.
57. Довічна пенсія (довічний анuitет).
58. Пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.
59. Пенсійне забезпечення державних службовців.
60. Пенсійне забезпечення службових осіб прокуратури та суддів.
61. Пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників.
62. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.
63. Пенсійне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
64. Порядок обчислення пенсій.
65. Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсій.
66. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог.
67. Загальні правила призначення та виплати державних соціальних допомог.
68. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.
69. Державні соціальні допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам.
70. Державні допомоги сім'ям з дітьми.
71. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.
72. Одноразова допомога при народженні дитини.
73. Допомога на дітей, які перебувають під опікою і піклуванням.
74. Допомога на дітей самотнім матерям.
75. Порядок звернення за допомогою сім'ям з дітьми.

76. Відповідальність за недотримання законодавства про державні соціальні допомоги.
77. Допомоги дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства.
78. Поняття і види соціальних послуг та форми їх надання.
79. Організація діяльності з надання соціальних послуг.
80. Соціальні служби та соціальні установи в Україні.
81. Права і обов'язки надавачів та отримувачів соціальних послуг.
82. Волонтерська діяльність в сфері соціальних послуг.
83. Соціальні послуги центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.
84. Соціальні послуги для бездомних громадян та безпритульних дітей.
85. Соціальне обслуговування осіб похилого віку та інвалідів.
86. Поняття, ознаки та види соціальних пільг.
87. Соціальні пільги інвалідам, ветеранам праці та особам похилого віку, ветеранам війни, особам, які постраждали внаслідок нацистських переслідувань.
88. Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.
89. Соціальний захист біженців.
90. Соціальний захист жертв політичних репресій.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Актуарні розрахунки – фінансовий аналіз коротко- і довгострокових наслідків функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що містить прогноз фінансових потоків, оцінку фінансових зобов'язань, довгостроковий прогноз стану та стабільності системи, докладний аналіз коротко- і довгострокових фінансових наслідків будь-яких змін у цій системі.

Безробітний – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

Вільно обрана зайнятість – реалізація права громадянина вільно обирати вид діяльності, не заборонений законом (зокрема такий, що не пов'язаний з виконанням оплачуваної роботи), а також професію та місце роботи відповідно до своїх здібностей і потреб

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – щомісячна допомога, яка надається малозабезпеченим сім'ям у грошовій формі в розмірі, що залежить від величини середньомісячного сукупного доходу сім'ї.

Державний стандарт соціальної послуги – визначені нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики зміст та обсяг, норми і нормативи, умови та порядок надання соціальної послуги, показники її якості.

Діяльність з управління активами – професійна діяльність з управління активами інституційних інвесторів, порядок провадження якої визначено законодавством про цінні папери та фондовий ринок.

Довічна пенсія (ануїтет) – пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку застрахованої особи, а у випадках, передбачених законом, – на індивідуальному пенсійному рахунку учасника недержавного пенсійного фонду, сума та порядок виплати якої визначаються в договорі страхування довічної пенсії, укладеному із страховою організацією, що сплачується особі після досягнення нею пенсійного віку, передбаченого Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», або членам її сім'ї чи спадкоємцям у випадках, передбачених цим Законом.

Допомога по вагітності та пологах – це грошова виплата за рахунок коштів соціального страхування, яка компенсує втрату заробітної плати (доходу) працівниці за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

Допомога по тимчасовій непрацездатності – це грошова виплата за рахунок коштів соціального страхування, яка компенсує втрачений працівником заробіток при тимчасовому звільненні від роботи у зв'язку з хворобою або з інших передбачених законодавством соціально значущих причин.

Допомоги – грошові виплати, призначені громадянам щомісяця, періодично або одноразово у встановлених законодавством випадках з метою відшкодування втраченого заробітку або додаткової матеріальної підтримки.

Житловий фонд соціального призначення – сукупність соціального житла, що надається громадянам України, які відповідно до закону потребують соціального захисту.

Зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Зареєстрований безробітний – особа працездатного віку, яка зареєстрована в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, як безробітна і готова та здатна приступити до роботи.

Застрахована особа – фізична особа, яка відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися у встановленому законом порядку страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Інваліди I групи – особи з найважчим станом здоров'я, які повністю не здатні до самообслуговування, потребують постійного стороннього нагляду, догляду або допомоги, абсолютно залежні від інших осіб у виконанні життєво важливих соціально-побутових функцій або які частково здатні до виконання окремих елементів самообслуговування;

Інваліди I групи підгрупи А – особи з виключно високим ступенем втрати здоров'я, який спричиняє виникнення потреби у постійному сторонньому нагляді, догляді або допомозі інших осіб і фактичну нездатність до самообслуговування;

Інваліди I групи підгрупи Б – особи з високим ступенем втрати здоров'я, який спричиняє значну залежність від інших осіб у

виконанні життєво важливих соціально-побутових функцій і часткову нездатність до виконання окремих елементів самообслуговування;

Інваліди II групи – особи зі стійкими, вираженою важкістю функціональними порушеннями в організмі, зумовленими захворюванням, травмою або вродженою вадою, що призводять до значного обмеження життєдіяльності особи при збереженій здатності до самообслуговування та не спричиняють потреби в постійному сторонньому нагляді, догляді або допомозі;

Інваліди III групи – особи зі стійкими, помірної важкістю функціональними порушеннями в організмі, зумовленими захворюванням, наслідками травм або вродженими вадами, що призвели до помірно вираженого обмеження життєдіяльності особи, в тому числі її працездатності, але потребують соціальної допомоги, соціального захисту;

Інвалідність - міра втрати здоров'я та обмеження життєдіяльності, що перешкоджає або позбавляє конкретну особу здатності чи можливості здійснювати діяльність у спосіб та в межах, що вважаються для особи нормальними залежно від вікових, статевих, соціальних і культурних факторів.

Коефіцієнт страхового стажу – величина, що визначається відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» для обрахунку страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Компанія з управління активами – юридична особа, яка здійснює управління активами на підставі ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (діяльності з управління активами інституційних інвесторів) та обирається за результатами конкурсу.

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норми праці (обсяг робіт). До мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні й компенсаційні виплати. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності й господарювання.

Малозабезпечена сім'я – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Малозабезпечена сім'я з дітьми – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Мінімальна пенсія – державна соціальна гарантія, розмір якої визначається Законом «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування».

Мінімальний страховий внесок – сума коштів, що визначається розрахунково як добуток розміру мінімальної заробітної плати і розміру єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, встановлених Законом «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід).

Молодий працівник – громадянин України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу, який у шестимісячний строк після закінчення навчання працевлаштувався самостійно або за направленням навчального закладу чи територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та продовжує працювати протягом трьох років за кваліфікацією, яку він набув під час навчання, в тому числі незалежно від місяця першого працевлаштування.

Накопичувальний пенсійний рахунок – частина персональної облікової картки в системі персоналізованого обліку, яка відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в накопичувальній системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

Накопичувальний пенсійний фонд – цільовий позабюджетний фонд, який створюється відповідно до Закону «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування», акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, а у випадках, передбачених Законом, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі, передбачені Законом.

Недержавний пенсійний фонд – недержавний пенсійний фонд, який створений та діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

Неповна зайнятість – зайнятість працівника на умовах робочого часу, що менший від норми часу, передбаченої законодавством, і може встановлюватися за договором між працівником і роботодавцем з оплатою праці пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Нещасний випадок на виробництві – обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи

середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, унаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть;

Одиниця пенсійних активів – показник системи персоналізованого обліку, який застосовується для визначення суми пенсійних коштів, що належать учаснику накопичувальної системи пенсійного страхування та обліковуються на його накопичувальному пенсійному рахунку в Накопичувальному фонді або в передбачених законом випадках – на індивідуальному пенсійному рахунку у відповідному недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення.

Одинока особа – особа, яка не має працездатних родичів, зобов'язаних за законом її утримувати.

Одноразова виплата – пенсійна виплата, що здійснюється в разі досягнення застрахованою особою пенсійного віку та в інших випадках на умовах та в порядку, визначених Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за рахунок коштів Накопичувального фонду.

Особа, яка не має права на пенсію, – особа, яка досягла віку 63 років та не має права на пенсію відповідно до чинного законодавства.

Пенсійні активи накопичувальної системи пенсійного страхування – грошові кошти, цінні папери, майнові права та зобов'язання щодо них, які сформовані в Накопичувальному фонді або у передбачених законом випадках – у недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення.

Пенсійні виплати – грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.

Пенсіонер – особа, яка відповідно до Закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» отримує пенсію, довічну пенсію, або члени її сім'ї, які отримують пенсію в разі смерті цієї особи у випадках, передбачених цим Законом.

Пенсія – щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом.

Персоналізований облік у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування – організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що здійснюється відповідно до законодавства і використовується в системі

загальнообов'язкового державного соціального страхування в установленому законодавством порядку.

Повна зайнятість – зайнятість працівника за нормою робочого часу, передбаченою згідно із законодавством, колективним або трудовим договором.

Показники якості соціальних послуг – сукупність показників, які використовуються для оцінювання діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, які ґрунтуються на позитивній результативності соціальних послуг відносно її одержувачів і ступеня задоволення їх потреби в цих послугах.

Працевлаштування – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю.

Працездатні особи – особи віком від 16 років, які проживають на території України і за станом здоров'я здатні до активної трудової діяльності.

Працівник – громадянин України чи іноземний громадянин або особа без громадянства, що перебуває в трудових відносинах із роботодавцем на підставі укладеного трудового договору і завдяки своїй праці виконує певну трудову функцію.

Прожитковий мінімум для сім'ї – визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення.

Професійне захворювання – захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою.

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання; фізична особа, яка використовує працю найманих працівників (у тому числі іноземців, які на законних підставах працюють за наймом в Україні); власник розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (у тому числі міжнародної), філії та представництва, який використовує працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї – обчислений у середньому за місяць дохід усіх членів сім'ї з усіх джерел надходжень протягом шести місяців, що передують місяцю звернення за

призначенням державної соціальної допомоги, крім допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

Сім'я – це особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Права члена сім'ї має одинака особа.

Сім'я з дітьми – поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування

Складні життєві обставини – обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

Соціальна група – група осіб, об'єднаних за спільною соціальною, демографічною або іншою ознакою, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують надання їм однотипних соціальних послуг.

Соціальна профілактика – вид соціальної роботи, спрямованої на запобігання складним життєвим обставинам сімей, дітей та молоді, аморальній, протиправній поведінці в сім'ях, серед дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді і запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб серед дітей та молоді.

Соціальна реабілітація – вид соціальної роботи, спрямованої на відновлення основних соціальних функцій, психологічного, фізичного, морального здоров'я, соціального статусу сімей, дітей та молоді.

Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців з соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб.

Соціальне житло – житло всіх форм власності (крім соціальних гуртожитків) із житлового фонду соціального призначення, що безоплатно надається громадянам України, які потребують соціального захисту, на підставі договору найму на певний строк.

Соціальне замовлення – засіб регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних

послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Соціальне інспектування – система заходів, спрямованих на виявлення, здійснення аналізу, нагляду за умовами життєдіяльності сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах, моральним, фізичним і психічним станом дітей та молоді, оцінку їх потреб, контроль за дотриманням державних стандартів і нормативів у сфері соціальної роботи.

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді – система соціальних заходів, спрямованих на сприяння, підтримку і надання послуг сім'ям, дітям та молоді з метою подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримку соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальний гуртожиток – соціальне житло, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання.

Соціальний захист у разі настання безробіття – комплекс заходів, що передбачений загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття та законодавством про зайнятість населення.

Соціальний квартирний облік – облік громадян України, які користуються правом на соціальне житло і перебувають у черзі на його отримання.

Соціальний працівник – професійно підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи і надає соціальні послуги.

Соціальний робітник – особа, яка надає соціальні послуги та має підготовку, що відповідає вимогам та характеру роботи, що виконується.

Соціальний супровід – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Соціальний центр матері та дитини – це заклад тимчасового проживання жінок на сьомому-дев'ятому місяці вагітності та матерів з дітьми віком від народження до 18 місяців, які опинилися у складних

життєвих обставинах, що перешкоджають виконанню материнського обов'язку.

Соціальні послуги – комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем.

Соціальні служби – підприємства, установи та організації незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Спеціалізований будинок для бідних та безпритульних – установа соціального обслуговування, яка створюється з метою повного забезпечення бідних та безпритульних громадян приміщеннями для проживання, їжею, передбаченою законодавством медичною, правовою, соціальною, психологічною та побутовою допомогою, допомогою щодо працевлаштування.

Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів – установа соціального обслуговування, яка крім приміщень для проживання включає комплекс служб соціально-побутового призначення та медичного обслуговування.

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і за який сплачено страхові внески.

Страхові внески – кошти відрхувань на соціальне страхування, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування та страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, сплачені (які підлягають сплаті) згідно із законодавством, що діяло раніше; надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Суб'єкти, що надають соціальні послуги – підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги.

Супервізія – вид діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спрямований на забезпечення належної якості соціальної роботи, запобігання професійним ризикам шляхом

навчання соціальних працівників, наставництва та професійної підтримки на робочому місці.

Тимчасовий притулок для дорослих – організація нічного або тимчасового проживання бездомних людей, осіб, що постраждали від фізичного або психічного насильства та торгівлі людьми, стихійного лиха, катастрофи тощо, з наданням їм правової, психологічної, соціальної, медичної та побутової допомоги в подоланні тимчасових труднощів, сприянні у встановленні особи, відновленні документів, паспортизації та працевлаштуванні.

Тимчасовий притулок для неповнолітніх – організація тимчасового проживання, виховання, утримання безпритульних дітей, дітей, позбавлених батьківського піклування, які зазнали жорстокості, насильства та постраждали від торгівлі дітьми або з інших причин потребують соціального захисту.

Часткове безробіття – вимушене тимчасове скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції з причин економічного, технологічного і структурного характеру без припинення трудових відносин.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Основи законодавства країни про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80>
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
5. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – Ст. 409 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 5. – Ст. 21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
7. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 50. – Ст. 302 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>
8. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>
9. Про державну службу: Закон України від 17.12.2011 р. № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 26. – Ст. 273

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4050-17>
10. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16.11.2000 р. № 2109-III // Відомості Верховної Ради України. – № 1. – Ст. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>
 11. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000 – № 35. – Ст. 290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>
 12. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам: Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33-34. – Ст. 404 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1727-15>
 13. Про дипломатичну службу: Закон України від 20.09.2001 р. № 2728-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>
 14. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 19. – Ст. 159 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
 15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49-51. – Ст. 376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
 16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення: Закон України від 02.03.2015 р. № 213-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 22. – Ст. 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/213-19>
 17. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>
 18. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 63. – Ст. 2565 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

19. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105–XIV (в редакції Закону № 77-VIII від 28.12.2014 р.) // Вісник Верховної Ради України. – 2015. – № 11. – Ст. 75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>
20. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 8.07.2011 р. № 3668-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 12-13. – Ст. 82 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>
21. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997 року № 400 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 37. – Ст. 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/400/97-%D0%B2%D1%80>
22. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 2-3. – Ст. 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
24. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – Ст. 25.
25. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47. – Ст. 372 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
26. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22.06.2013 р. № 5026-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 22. – Ст. 216 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5026-17>
27. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>
28. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради

- України. – 1991. – № 21. – Ст. 252 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
29. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 4. – Ст. 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>
 30. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XI (у ред. Закону України від 21.11.2002 р. № 229-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668; 2003. – № 2. – Ст. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
 31. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 р. № 1767-111 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 35. – Ст. 289 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1767-14>
 32. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 399 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>
 33. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 3. – Ст. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
 34. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 348 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
 35. Про прокуратуру: Закон України від 05.11.1991 р. № 789-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 53. – Ст. 793 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>
 36. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 2471 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
 37. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 5 липня 1999 р. № 966-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 38. – Ст. 397 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>
 38. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 6.10.2005 р. № 2961-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №

2. – Ст. 36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
39. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
40. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 358 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
41. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3160-17>
42. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
43. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
44. Про статус гірських населених пунктів: Закон України від 15.02.1995 р. № 56/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56/95-%D0%B2%D1%80>
45. Про статус і соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 р. № 796-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/796-12>
46. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР (в редакції Закону № 2745-III від 4 жовтня 2001 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 7. – Ст. 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
47. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41-

- 42, № 43, № 44-45. – Ст. 529 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
48. Положення про Державну службу зайнятості: затверджено Указом Президента України від 16.01.2013 р. № 19/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Ст. 153 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/19/2013>
49. Про заходи щодо впровадження персоналізованого обліку відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування: Указ Президента України від 4 травня 1998 року №401 // Урядовий кур'єр. – 1998. – № 89-90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/401/98>
50. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР : Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 р. № 1545-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1545-12>
51. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: постанова Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1232 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 94. – Ст. 3426 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1232-2011-%D0%BF>
52. Загальне положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 573 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 66. – Ст. 2381 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-%D0%BF>
53. Перелік професійних захворювань: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 р. № 1662 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 45. – Ст. 1940 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1662-2000-%D0%BF>
54. Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 757// Офіційний вісник України. – 2007. – № 39. – Ст. 1547 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/757-2007-%D0%BF>
55. Положення про медико-соціальну експертизу: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 95. – Ст. 3265

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF>
56. Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3.12.2009 р. № 1317 // Офіційний вісник України. – 2009. - № 95. – Ст. 3265 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-%D0%BF>
 57. Порядок обчислення стажу державної служби: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2012 р. № 559 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 47. – Ст. 1844 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/283-94-%D0%BF>
 58. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст.2365 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF>
 59. Порядок призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги: постанова Кабінету Міністрів від 29.04.2004 р. № 558 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 17. – Ст. 1188 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-%D0%BF>
 60. Порядок проведення витрат на поховання у разі смерті потерпілого від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2001 р. № 826 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 29. – Ст.1313 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/826-2001-%D0%BF>
 61. Порядок регулювання тарифів на платні соціальні послуги: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 09.04.2005 р. № 268 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 15. – Ст.759 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/268-2005-%D0%BF>
 62. Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку громадян, які шукають роботу: постанова Кабінету Міністрів від 20.03.2013 р. № 198 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 26. – Ст. 859 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/198-2013-%D0%BF>
 63. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2010 р. №1170 //

- Урядовий кур'єр. – 2010. – №247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF>
64. Про затвердження Положення про організацію персоналізованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 4.06.1998р. №794 // Офіційний вісник України. – 1998. – №22. – Ст. 809 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1170-2010-%D0%BF>
 65. Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній: постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.1993 р. № 637 // Зібрання постанов Уряду України. – 1993. – № 12. – Ст. 273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF>
 66. Про затвердження Порядку призначення пенсій за рахунок коштів підприємств та організацій окремим категоріям працівників за результатами атестації робочих місць за умовами праці: постанова Кабінету Міністрів від 18.07.2007 р. № 937 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 53. – Ст. 2160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/937-2007-%D0%BF>
 67. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2003 р. № 36 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 102 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
 68. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. № 1068 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 66. – Ст. 2541 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF>
 69. Про заходи щодо поетапного впровадження у Пенсійному фонді автоматизованого персоналізованого обліку відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 8.06.1998 р. № 832 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/832-98-%D0%BF/card6#Public>.
 70. Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 р. № 1266 // Офіційний вісник

- України. – 2001. – № 40. – Ст. 1802 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF>
71. Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 р. № 12 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 2. – Т. 1. – Ст. 42 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/12-2004-%D0%BF>
 72. Про порядок підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.1993 р. № 637 // Збірник постанов України. – 1993. – № 12. – Ст. 273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF>
 73. Про реалізацію статті 18-1 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1836 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 52. – Ст. 3519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1836-2006-%D0%BF>
 74. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива: постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 р. № 848 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF>
 75. Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 р.: постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2012 р. № 1008 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 83. – Ст. 3363 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-%D0%BF>
 76. Типове положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2007 р. № 783 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 41. – Ст. 1620 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/783-2007-%D0%BF>
 77. Типове положення про соціальний центр матері та дитини: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2005 р. № 879 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 37. – Ст. 2277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/879-2005-%D0%BF>

78. Типове положення про центр соціально-психологічної допомоги: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2004 р. № 608 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 19. – Ст. 1325 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/608-2004-%D0%BF>
79. Типове положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2005 р. № 877// Офіційний вісник України. – 2005. – № 37. – Ст. 2275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-2005-%D0%BF>
80. Типове положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 4. – Т. 1. – Ст. 168 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF>
81. Державний стандарт надання притулку бездомним особам: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 22.08.2013 р. № 1447/23979 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 68. – Ст. 2500 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1447-13/card6#Public>
82. Заява про призначення усіх видів соціальної допомоги, компенсацій, субсидій та пільг: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 20.03.2012 р. за № 418/20731 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 68. – Ст. 934 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0418-12/card6#Public>
83. Інструкція про встановлення груп інвалідності: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 р. № 561 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 91. – Ст. 331 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1295-11>
84. Інструкція про встановлення причинного зв'язку смерті з професійним захворюванням (отруєнням) або трудовим каліцтвом: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15.11.2005 р. № 606 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 49. – Ст. 3098 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1455-05>
85. Інструкція про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 13.11.2001 р. № 455 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 49. – Ст. 2216 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1005-01>

86. Методика обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України від 15.11.2001 р. № 486/202/524/455/3370 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 6. – Ст. 272 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0112-02>
87. Порядок видачі медичного висновку про дитину-інваліда віком до 18 років: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 04.12.2001 р. № 482 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 3. – Ст. 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0011-02>
88. Порядок встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 05.06.2012 р. № 420 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 71. – Ст. 2887 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1387-12>
89. Порядок надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства фінансів України від 30 квітня 2002 р. № 226/293/169 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 24. – Том 2. – Ст. 1191 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0466-02>
90. Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 15.06.2015 р. № 613 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 58. – Ст. 1901.
91. Порядок надання допомоги по частковому безробіттю: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 07.03.2013 р. № 103 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 40. – Ст. 1448 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0756-13>
92. Типове положення про центр професійної реабілітації інвалідів: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 09.10.2006 р. № 372 // Офіційний вісник України. – 2006. –

- № 44. – Ст. 2960 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1162-06>
93. Типове положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 15.08.2013 р. №505 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 70. – Ст. 2592 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1511-13>
94. Умови прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2016 році: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2015 р. № 1085 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1351-15>
95. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.10.2009 р. №1224-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>
96. Положення про комісію (уповноваженого) підприємства, установи, організації із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: затв. постановою правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 23.06.2008 р. № 25 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 53. – Ст. 1794 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0636-08>
97. Порядок отримання застрахованими особами і членами їх сімей санаторно-курортного лікування, що сплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності: затв. постановою правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності 25.11.2009 р. № 12 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 30. – Ст. 1023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0339-09>
98. Порядок призначення, перерахування та проведення страхових виплат: затв. постановою правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 27 квітня 2007 р. № 24 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 47. – Ст. 1944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0715-07>
99. Про затвердження Інструкції про порядок обчислення і сплати страховальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: постанова правління Пенсійного

- фонду України від 19.12.2003 р. № 21-1 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – Ст. 148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0064-04>
100. Про затвердження Методики щодо зарахування (включення) до стажу державної служби періодів роботи (служби) колишніх працівників і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ: постанова правління Пенсійного фонду України від 12.10.2007 р. №270/551/18-10 // Офіційний вісник України – 2007. – № 85. – Ст. 3137 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1243-07>
101. Про затвердження Положення про забезпечення потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання санаторно-курортним лікуванням: постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання України від 31 жовтня 2007 р. № 49 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 99. – Ст. 3601 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0186-11>
102. Про затвердження Положення про забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації потерпілих унаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 25.03.2008 р. № 23 // Офіційний вісник України. – 2008. – №46. – Ст. 1502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0545-08>
103. Про затвердження Положення про організацію, забезпечення та фінансування необхідних видів догляду за потерпілими внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 03.11.2011 р. № 41 // Офіційний вісник України. – 2012. – №5. – Ст. 206 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0030-12>
104. Про затвердження Положення про порядок і умови виплати надбавки за вислугу років та порядок обчислення стажу державної служби (роботи) державним службовцям і службовцям Адміністрації та регіональних управлінь Державної прикордонної служби України: наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 20 травня 2005 року №381 // Офіційний вісник України. – 2005. – №23. – Ст. 1319

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0630-05>
105. Про затвердження Порядку визначення показників середньої заробітної плати (доходу) в середньому на одну застраховану особу в цілому по Україні, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» враховується для обчислення пенсії: постанова правління Пенсійного фонду України від 1.02.2008 р. №4-4 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 16. – Ст. 426 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0146-08>
106. Про затвердження Порядку підтвердження періодів роботи, що зараховуються до трудового стажу для призначення пенсії на пільгових умовах або за вислугу років: постанова правління Пенсійного фонду України від 10.11.2006 р. №18-1 // Офіційний вісник України. – 2006. – №48. – Ст. 3212 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1231-06>
107. Порядок реєстрації статуту Фонду соціального страхування України і статутів інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо їх реєстрація передбачена законами України: затв. Наказом Міністерства юстиції України від 16.08. 2000 р. № 35/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0552-00>
108. Стратегія реформування системи надання соціальних послуг : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 61. – Ст. 2482 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80>
109. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. № ETS № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_062
110. Про безробіття: Конвенція № 2, ухвалена Генеральною конференцією МОП 29.10.1919 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_143
111. Про політику в галузі зайнятості: Конвенція № 122, ухвалена Генеральною конференцією МОП 09.07.1964 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_062/card2#Card
112. Про сприяння зайнятості та захист від безробіття: Конвенція № 168, ухвалена Генеральною конференцією МОП 21.06.1988 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_182/card6#Public

Основні

113. Право соціального забезпечення України [Текст] : підручник / [Пилипенко П. Д. та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. П. Д. Пилипенка ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – 4-те вид., перероб. і допов. – Київ : Ін Юре, 2014. – 476 с.
114. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, С. М. Прилипко та ін.; за заг. ред. Т. А. Занфірової, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. – 2-ге вид. перероб. і доповн. – Х. : ФІНН, 2012. – 640 с.
115. Право соціального забезпечення в Україні [Текст] : підручник / [О. М. Ярошенко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук О. М. Ярошенка ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 4-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2015. – 455 с.

Додаткові

116. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення [Текст] : монографія / [Чанишева Г. І. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Г. І. Чанишевої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Фенікс, 2015. – 328 с.
117. Андріїв В. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування: теоретичний аспект / В. В. Андріїв, О. В. Москаленко, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. – Х.: ФІНН, 2011. – 280 с.
118. Андрушко А. В. Законодавство про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Електронний ресурс] / А. В. Андрушко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1-2. – С. 244-246. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2004_1-2_43.pdf
119. Антіпов О.М. Функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / О.М.Антіпов, О.О. Недобега // Часопис економічних реформ №3(7). – 2012. – С.46-50.
120. Арістова І. В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення України [Електронний ресурс] / І. В. Арістова // Форум права. – 2006. – № 2. – С. 18-21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2006_2_5.pdf

121. Басай О. В. Правове забезпечення соціального захисту безробітних в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.В. Басай ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
122. Благодир А. До питання про теоретичні конструкції в науці права соціального забезпечення[Електронний ресурс] / А. Благодир // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 225-232. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_yu_2013_58_34.pdf
123. Богославець С.В. Недержавне пенсійне забезпечення як один із напрямів реалізації соціальної функції держави: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / С.В. Богославець ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2009. — 19 с.
124. Боднарук М. І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку [Текст] / М. І. Боднарук ; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Рута, 2002. – 247 с.
125. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навч. посібник / М.Д. Бойко. – 4-е вид., доп. та перероб. – Київ: Атіка, 2007. – 400 с.
126. Болотіна Н. Б. Концепція кодифікації законодавства України про соціальне забезпечення // Право України. – 1996. – № 7. – С. 52.
127. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять / Н. Б. Болотіна // Право України. – 2000. – № 3. – С. 37.
128. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 663 с.
129. Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза / Відп. ред. Т. М. Мельник. – К.: Логос, 2001. – 82 с.
130. Бомбергер І. Л. До питання про поняття «Спеціальна пенсія» [Електронний ресурс] / І. Л. Бомбергер //Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2009. – Вип. 21. – С. 146-155. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2009_21_23.pdf
131. Булкат Л. Змістовна визначеність конституційних понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» [Електронний ресурс] / Л. Булкат // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – С. 40-45.
132. Бухтіяров О. С. Державна програма соціальної допомоги як форма бюджетного фінансування соціального забезпечення [Електронний ресурс] / О. С. Бухтіяров // Наше право. – 2016. – № 2. – С. 179-183. Бомбергер І. Л. Поняття та

- критерії диференціації правового регулювання у праві соціального забезпечення [Електронний ресурс] / І. Л. Бомбергер // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ . – 2012. – № 3. – С. 228-234. – Режим доступу:
133. Веннікова В. В. Проблеми розгляду та вирішення спорів у сфері соціального забезпечення [Електронний ресурс] / В. В. Веннікова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право». – 2012. – Вип. 19. – С. 122-130. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znphnpu_pravo_2012_19_23.pdf
134. Вознюк Н. І. До питання вдосконалення процедури забезпечення державними соціальними допомогами [Електронний ресурс] / Н. І. Вознюк // Публічне право. – 2015. – № 3. – С. 353-359. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2015_3_49
135. Відомості про стан виробничого травматизму за 12 місяців 2013 року по галузях / Офіційний сайт Держгірпромнагляд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnopr.gov.ua/index.php/uk/operativna-informatsiya/travmatizm/10087-vidomosti-pro-stan-virobnichogo-travmatizmu-za-12-misyatsiv-2013-roku>
136. Гарасимів Т. З. Словник термінів до навчальних курсів «Трудове право» та «Право соціального забезпечення України» [Текст] / Т. З. Гарасимів. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2003. – 176 с.
137. Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т. З. Гарасимів; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 15 с.
138. Гарасимів Т. З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2004. – 240 с.
139. Гарасимів Т. З. Принципи права соціального забезпечення України / Т. З. Гарасимів. – Дрогобич: Відродження, 2002. – 128 с.
140. Глазко Н. Д. Соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні та механізм його регулювання [Електронний ресурс] / Н. Д. Глазко // Економічний простір . – 2013. – № 69. – С. 63-73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/escpros_2013_69_9.pdf
141. Голда Є. С. Сучасний стан та перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів України [Електронний ресурс] /

- Є.С. Голда // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля . – 2013. – № 16. – С. 104-107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VSunU_2013_16_22.pdf
142. Грудзевич І. Т. Недержавне пенсійне забезпечення: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / І. Т. Грудзевич // Вісник Одеського національного університету. Економіка . – 2013. – Т. 18, Вип. 3(1). – С. 102-105. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_3\(1\)_27.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_3(1)_27.pdf)
143. Гудзь А. О. Соціальні послуги бездомним особам та безпритульним дітям за законодавством України [Електронний ресурс] / А. О. Гудзь // Митна справа . – 2013. – № 6(2.1). – С. 320-325 . – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_6\(2.1\)_56.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_6(2.1)_56.pdf)
144. Гуменюк І.О. Правові основи становлення соціального страхування в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / І.О. Гуменюк ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2001. – 19 с.
145. Дараганова Н. В. Предмет права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Н. В. Дараганова //Юридична наука. – 2013. – № 8. – С. 33-38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/jnn_2013_8_6.pdf
146. Державна служба зайнятості на ринку соціальних послуг /офіційний сайт ДСЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=331561&cat_id=3722603
147. Дідиченко М. А. Пенсійне забезпечення та щомісячне довічне грошове утримання суддів [Електронний ресурс] / М. А. Дідиченко // Європейські перспективи . – 2012. – № 3(3). – С. 99-105. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2012_3\(3\)_20.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2012_3(3)_20.pdf)
148. Дідковська Т.О. Правове регулювання пенсійного забезпечення працівників на роботах зі шкідливими і важкими умовами праці: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т.О. Дідковська ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 19 с.
149. Дубич К. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження [Електронний ресурс] / К. Дубич // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України . – 2013. – № 1. – С. 211-218. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2013_1_28.pdf

150. Загальнообов'язкове соціальне страхування. Нормативні акти. Зразки документів [Текст]: загальні положення. Втрата працездатності на виробництві. Народження та поховання. Безробіття. Довідковий матеріал / упоряд. В. С. Перепічай [та ін.]; ред. В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 456 с.
151. Зайчук Б. О. Система пенсійного забезпечення : сьогодні і завтра [Текст] : коментар застосування Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» / Б. О. Зайчук [и др.] ; Пенсійний фонд України. – К. : Формат, 2004. – 346 с.
152. Іншин М. І. Сутність правовідносин щодо соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням і вихованням дитини [Електронний ресурс] / М. І. Іншин // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2015. – Вип. 2. – С. 58-62. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppr_2015_2_13
153. Іваночко О. Щодо проблеми форм соціального обслуговування фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / О. Іваночко // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 243-249. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_yu_2013_58_36.pdf
154. Карамішев Д. В. Організаційно-правові засади забезпечення збору та обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] / Д. В. Карамішев, Л. Є. Карамішева // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 2. – С. 214-221. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2011_2_31.pdf
155. Кісіль О. Ю. Загальні підходи до розуміння категорії «соціальне забезпечення» [Електронний ресурс] / О. Ю. Кісіль // Право і Безпека. – 2011. – № 5. – С. 176-180. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2011_5_41.pdf
156. Кобернюк С. В. Основні проблеми та напрямки адаптації джерел права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С. В. Кобернюк // Митна справа. – 2013. – № Спец. вип. – С. 191-195. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_Spets.vip_37.pdf
157. Кобернюк С. В. Щодо особливостей системи джерел права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С. В. Кобернюк // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 154-157. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_28.pdf
158. Ковалів І. Особливості призначення спеціальних пенсій в Україні [Електронний ресурс] / І. Ковалів // Вісник Львівського

- національного аграрного університету. Сер : Економіка АПК. – 2013. – № 20(1). – С. 433-440. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VInau_econ_2013_20\(1\)__76.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VInau_econ_2013_20(1)__76.pdf)
159. Колеснік-Омельченко Т. В. Роль принципів соціального забезпечення у правовому регулюванні правовідносин з пенсійного забезпечення громадян України [Електронний ресурс] / Т. В. Колеснік-Омельченко // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 478-483. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_1_77.pdf
160. Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України [Текст] : монографія / Коробенко Н. П. ; Акад. праці і соц. відносин Федер. профспілок України. – К. : [Вид-во Акад. праці і соц. відносин ФПУ], 2011. – 172 с.
161. Кравченко І. О. Склад суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення [Електронний ресурс] / І. О. Кравченко // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 403-408. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_3_67.pdf
162. Кравчук Т. В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т. В. Кравчук ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 20 с.
163. Криворучко В. В. Соціальне забезпечення: теоретичні проблеми [Електронний ресурс] / В. В. Криворучко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 215-222. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnuvs_2013_4_28.pdf
164. Криворучко В. В. Сучасний стан та шляхи удосконалення соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] / В. В. Криворучко // Право і безпека. – 2013. – № 4. – С. 128-132. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2013_4_26.pdf
165. Кулачок Л. В. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціально-правового захисту: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Л. В. Кулачок ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 19 с.
166. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О. І. Кульчицька ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с.
167. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України [Текст] : монографія /

- О. Л. Кучма ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : [б. в.], 2013. – 202 с.
168. Лавріненко О. В. Право соціального забезпечення України [Текст] : курс лекцій: у 2-х ч. / О. В. Лавріненко. – Донецьк : Донецький юридичний ін-т Луганського держ. ун-ту внутрішніх справ, 2007. – Ч.1. – 450 с.; Ч.2. – 412 с.
169. Лазор Л. І. Співвідношення приватних і публічних елементів правового регулювання у праві соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Л. І. Лазор // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 566-571. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2010_4_89.pdf
170. Лата Н. Ф. Право соціального забезпечення України [Текст] : навч. посіб. / Н. Ф. Лата, О. С. Андреева ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 147 с.
171. Лейбенко Г. В. Вдосконалення системи соціального захисту і соціального забезпечення України [Електронний ресурс] / Г. В. Лейбенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 126-129. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VSUNU_2013_16_27.pdf
172. Линдюк О. Сутність пенсійної системи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства [Електронний ресурс] / О. Линдюк // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – Вип. 4. – С. 290-298. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2009_4_38.pdf
173. Литвиненко В. М. Видовий поділ соціальних послуг у законодавстві та теорії [Електронний ресурс] / В. М. Литвиненко // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 37. – С. 101-105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2008_37_18.pdf
174. Лупина О. М. Організаційно-правові форми соціального забезпечення громадян у зв'язку з хворобою [Електронний ресурс] / О. М. Лупина // Право і Безпека. – 2013. – № 1. – С. 167-172. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2013_1_37.pdf
175. Маршавін Ю. М. Шляхи підвищення ролі державного соціального страхування на випадок безробіття на ринку праці України [Електронний ресурс] / Ю. М. Маршавін // Ринок праці та зайнятість населення. – 2013. – № 3. – С. 14-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/rpzn_2013_3_5.pdf
176. Матвієнко Є. П. Правові проблеми пенсійного забезпечення у зв'язку з втратою годувальника в Україні [Електронний ресурс] /

- Є. П. Матвієнко // Форум права . – 2012. – № 3. – С. 426-430. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_75.pdf
177. Матвієнко Є. П. Проблема сутності поняття «пенсія» та її видів [Електронний ресурс] / Є. П. Матвієнко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С. 174-179. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2012_4_27.pdf
178. Мельник К. Ю. Новий погляд на проблему правовідносин соціального забезпечення [Електронний ресурс] / К. Ю. Мельник // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 220-223. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2015_1_31
179. Москаленко О.В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки: монографія / О. В. Москаленко. – Х. : Юрайт, 2012. – 400 с.
180. Науково-практичний коментар Закону України «Про пенсійну реформу»/ за ред. Ю. І. Руснака. – К. : Центр учбової л-ри, 2012. – 158 с.
181. Нижник Н. Р. Перспективи кодифікації українського законодавства про соціальне забезпечення [Електронний ресурс] / Н. Р. Нижник, І. О. Гуменюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2013. – № 2. – С. 87-91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_2_19.pdf
182. Нікітчина О. В. Пенсійне страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення [Електронний ресурс] / О. В. Нікітчина // Економіка. Управління. Інновації . – 2009. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2009_1_15.pdf
183. Оклей І.В. Правове регулювання пенсійного забезпечення та надання соціальних послуг в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / І.В. Оклей ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2008. – 18 с.
184. Павлюк Є. О. Реформування системи пенсійного забезпечення України: передумови та основні засади [Електронний ресурс] / Є. О. Павлюк // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 2. – С. 88-94. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vanp_2014_2_13.pdf
185. Павлюков Р.О. Соціально-правовий захист інвалідів в Україні: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.05 / Р.О. Павлюков; Східноукр. нац. ун-т ім. В.Дала. — Луганськ, 2009. — 20 с.

186. Пададименко Н. В. Особливості соціального забезпечення працівників правоохоронних органів [Електронний ресурс] / Н. В. Пададименко // Митна справа . – 2013. – № 5(2.2). – С. 210-215. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5\(2.2\)_38.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5(2.2)_38.pdf)
187. Панасюк О. Т. До проблеми соціального забезпечення державних посадових осіб [Електронний ресурс] / О. Т. Панасюк, Д. С. Гоменюк // Форум права . – 2010. – № 2. – С. 359-362. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2010_2_58.pdf
188. Пенсійне та соціальне забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та членів їх сімей [Текст] : [довідник] / [В. І. Маценко та ін.]; за заг. ред. канд. екон. наук Є. М. Польського, канд. юрид. наук, доц. В. М. Комарницького; Упр. МВС України в Луган. обл., Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – 479 с.
189. Пенсійні правовідносини в Україні: монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник, А. А. Ширант, М. М. Шумило; відп. ред. Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна. – К.: Вид-во «Юрид. Думка», 2013. – 276 с.
190. Пилипенко П. Д., Пилипенко П. Д. Законодавче регулювання відносин соціального забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / Пилипенко П. Д. Пилипенко П. Д. // Університетські наукові записки. – 2005. – № 1-2. – С. 160-165. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2005_1-2_27.pdf
191. Понікаров В. Д. Пенсійне та соціальне забезпечення [Текст]: підручник для студ. вищих навч. закл. / В. Д. Понікаров, М. М. Топоркова; Харківський національний економічний ун-т. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 400 с.
192. Пономаренко О.М. Правове регулювання соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням та вихованням дитини: Автореф. дис... канд. юрид. наук:12.00.05 / О.М. Пономаренко; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
193. Потопахіна О.М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.М. Потопахіна; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 20 с.
194. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти [Текст]: монографія / С. М. Синчук; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – 421 с.

195. Право на пенсію та його реалізація за сучасним законодавством України: Довідник / Н. М. Хуторян, М. М. Шумило, Я. В. Сімупіна (та ін.); наук. ред. Н. М. Хуторян, М. М. Шумило. – К. : Юрид. думка, 2012. – 208 с.
196. Право соціального забезпечення в Україні [Текст] : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [М. І. Іншин та ін. ; за заг. ред. С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка]; Держ. НДІ МВС України. – Х. : ФІНН, 2009. – 433 с.
197. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, С. М. Синчук та ін. / За ред. П. Д. Пилипенка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. — 496 с.
198. Прилипка С. Визначення системи права соціального забезпечення [Текст] / С. Прилипка // Вісник Академії правових наук України. 2006 р. – №1 (44). – Х. : Право, 2006. – С. 148-154.
199. Прилипка С.М. Проблеми теорії права соціального забезпечення / С. М. Прилипка. – Х. : ПП «Берека-Нова», 2006. – 264 с.
200. Прилипка С.М. Предмет права соціального забезпечення: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / С.М. Прилипка ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. — Х., 2007. — 47 с.
201. Проект Соціального кодексу України: реєстраційний номер 2311 від 15.02.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=45780
202. Радченко О. В. Роль пенсійного забезпечення в системі соціальної безпеки держави [Електронний ресурс] / О. В. Радченко, А. Є. Тамм. // Державне будівництво . – 2012. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2012_1_37.pdf
203. Рошканюк В. М. Визначення поняття «соціальний захист» в теорії права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / В. М. Рошканюк // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 626-630. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_109.pdf
204. Рошканюк В. М. Процедурні та процесуальні правовідносини у праві соціального забезпечення [Електронний ресурс] / В. М. Рошканюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право . – 2014. – Вип. 25. – С. 107-110. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_25_28.pdf
205. Рудик В. А. Забезпечення права людини на соціальний захист з огляду діяльності Конституційного Суду України [Електронний ресурс] / В. А. Рудик // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 37. – С. 106-109. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2008_37_19.pdf

206. Сауляк Ю. В. Поняття та класифікація спорів з питань соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Ю. В. Сауляк // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 347-352. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdr_2011_57_53.pdf
207. Селезень Ю. Ю. Недержавне пенсійне забезпечення як напрям розширення системи соціального захисту населення в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Селезень // Управління розвитком. – 2014. – № 2. – С. 163-165. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_2_65.pdf
208. Синчук С. М. Дієздатність соціально-правоможних суб'єктів у правовідносинах соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С. М. Синчук // Право і Безпека. – 2013. – № 4. – С. 133-137. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2013_4_27.pdf
209. Синчук С. М. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / С. М. Синчук, В. Я. Бурак. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2006. – 318 с.
210. Синчук С. М. До питання про недержавне соціальне забезпечення за рахунок роботодавця [Електронний ресурс] / С. М. Синчук // Університетські наукові записки. – 2011. – № 2. – С. 194-198. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2011_2_33.pdf
211. Сирота І. М. Реформування системи соціального страхування та пенсійного забезпечення України [Електронний ресурс] / І. М. Сирота // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 37. – С. 13-17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdr_2008_37_3.pdf
212. Сирота І. М. Правові аспекти здійснення пенсійної реформи в Україні [Електронний ресурс] / І. М. Сирота // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 329-332. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdr_2012_63_48.pdf
213. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні : підручник студентів вищих навч. закладів / І. М. Сирота; МОНУ; Одеська національна юридична академія. – 7-е вид., переробл. й доп. – Харків : Одіссей, 2007. – 408 с.
214. Сільченко С. О. До питання про метод права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / С. О. Сільченко // Право і Безпека. – 2011. – № 5. – С. 190-194. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2011_5_44.pdf
215. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України) [Електронний ресурс] / О. В. Сімкіна // Теорія та

- практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 357-364. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2010_4_54.pdf
216. Соболю Є. Ю. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Є. Ю. Соболю // Право та державне управління. – 2013. – № 3. – С. 22-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ptdu_2013_3_6.pdf
217. Сокол М. В. Малозабезпеченість як один із юридичних фактів виникнення відносин по соціальній допомозі [Електронний ресурс] / М. В. Сокол // Юрист України. – 2013. – № 2. – С. 115-118. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uy_2013_2_19.pdf
218. Солопова І.В. Медичне обслуговування як форма соціального захисту населення України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / І.В. Солопова ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 20 с.
219. Соціальне та пенсійне забезпечення військовослужбовців і працівників правоохоронних органів [Текст]: [Зб. норматив. актів] / упорядкув. О. М. Роїна ; ред. О. А. Кривенко. – К. : КНТ; К. : Атіка, 2004. – 162 с.
220. Стаховська Н.М. Відносини в праві соціального забезпечення: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Н.М. Стаховська; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2000. – 21 с.
221. Сташків Б. І. Правове регулювання соціального забезпечення бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі [Електронний ресурс] / Б. І. Сташків // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 37. – С. 30-38. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2008_37_6.pdf
222. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посібник / Б. І. Сташків. – Київ: Знання, 2005. – 405с.
223. Сташків Б.І. Юридичні факти в праві соціального забезпечення/ Б.І. Сташків. – Чернігів: Ред.-видав. комплекс «Деснянська правда», 2008. – 260 с.
224. Сташків Б.І. Гарантії права на соціальне забезпечення/ Б.І. Сташків. – Чернігів: Чернігів. держ. ін-т права, соціальних технологій та праці, 2011. – 100 с.
225. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування: навч. посіб. / Б. І. Сташків. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
226. Стрепко В.Л. Правові засади регулювання соціальних допомог в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / В.Л. Стрепко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2007. — 16 с.
227. Тарасенко В. С. Державна соціальна допомога як вид матеріального забезпечення дітей-інвалідів [Електронний

- ресурс]/ В. С. Тарасенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 58. – С. 144-149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2011_58_22.pdf
228. Татаренко Г. В. Проблеми розробки і законодавчого закріплення соціальних стандартів пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / Г. В. Татаренко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2007. – № 10. – С. 123-129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2007_10_20.pdf
229. Татаренко Г. В. Зміст та співвідношення базисних правових категорій права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Г. В. Татаренко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 18. – С. 82-91. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_18_11.pdf
230. Татаренко Г. В. Договірне регулювання пенсійного забезпечення в Україні: автореф. дис...канд. юрид. наук : 12.00.05 / Г. В. Татаренко; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2009. — 20 с.
231. Тищенко О. В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Тищенко // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2013. – № 4. – С. 97-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_4_21.pdf
232. Тищенко О. В. Поняття права соціального забезпечення: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / О. В. Тищенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право. – 2014. – Вип. 26. – С. 115-119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_26_29.pdf
233. Ткаліч І. О. Правове регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів у системі недержавного пенсійного забезпечення України [Текст]: монографія / Ткаліч І. О.; Акад. праці і соц. відносин Федер. профспілок України. – К.: Сталь, 2012. – 159 с.
234. Ткаченко Н. М. Пенсійна реформа та пенсійне забезпечення наукових (науково-педагогічних) працівників та державних службовців України. Пенсійні реформи: світовий досвід / Н. М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2012. – 84 с.
235. Топіко Н. П. Соціальні ризики як чинник регулювання системи соціального захисту населення [Електронний ресурс] / Н. П. Топіко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Економіка. – 2009. – Вип. 11. – С. 401-411. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2009_11_52.pdf,

236. Устинов С. О. «Соціальний захист» чи «соціальне забезпечення»? Теоретичні питання співвідношення термінів [Електронний ресурс] / С. О. Устинов // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 18. – С. 531-537. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_18_77.pdf
237. Устинов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України [Електронний ресурс] / С. О. Устинов // Юридична наука і практика. – 2011. – № 2. – С. 90-95. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/njj_2011_2_15.pdf
238. Філіпчук П. Поняття та правове регулювання недержавного пенсійного забезпечення [Електронний ресурс] / П. Філіпчук // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2009. – Вип. 3. – С. 279-286. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2009_3_36.pdf
239. Харитоновна Л. І. Судова практика як джерело права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Л. І. Харитоновна // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 37. – С. 55-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdp_2008_37_10.pdf
240. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] / І. Ю. Хомич // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 717-724. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_118.pdf
241. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] / І. Ю. Хомич // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 717-724. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_118.pdf
242. Хомич І. Ю. Принципи соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] / І. Ю. Хомич // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 27. – С. 542-549. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2013_27_73.pdf
243. Хомич Ю. І. Сучасний стан реалізації принципу солідарності та субсидування в соціальному забезпеченні населення України [Електронний ресурс] / Ю. І. Хомич // Митна справа. – 2013. – № 5(2.2). – С. 185-191. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5\(2.2\)_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2013_5(2.2)_34.pdf)
244. Хомич І. Ю. Поняття і система принципів соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] /

- І. Ю. Хомич // Публічне право . – 2013. – № 3. – С. 182-189. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2013_3_26.pdf
245. Чернявська Г. П. Представництво під час реалізації права особи на соціальне забезпечення: поняття та правові ознаки [Електронний ресурс] / Г. П. Чернявська // Право і Безпека. – 2013. – № 3. – С. 116-121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2013_3_25.pdf
246. Чернявська Г. Критерії обґрунтування процедурних правовідносин соціального забезпечення[Електронний ресурс]/ Г. Чернявська // Вісник Львівського університету. Сер. : Юридична. – 2013. – Вип. 57. – С. 263-271. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_yu_2013_57_35.pdf
247. Чеховська І. В. Державна соціальна допомога сім'ям в Україні: аналіз правозастосовної практики[Електронний ресурс]/ І. В. Чеховська // Університетські наукові записки . – 2011. – № 4. – С. 255-261. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2011_4_39.pdf
248. Чічкань М.В. Правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / М.В. Чічкань ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2009. — 20 с.
249. Чутчева О. Соціальне обслуговування: проблеми галузевої належності [Текст] / О. Чутчева // Право України. – 2010. – № 12. – С. 252-259.
250. Чутчева О.Г. Правове регулювання соціального захисту громадян України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О.Г. Чутчева; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2003. — 19 с.
251. Чутчева О. Г. Недержавні системи забезпечення реалізації соціальних стандартів [Електронний ресурс] / О. Г. Чутчева // Актуальні проблеми права: теорія і практика . – 2010. – № 18. – С. 31-36. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_18_4.pdf
252. Ширант А. А. Система галузевих принципів права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / А. А. Ширант // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 18. – С. 564-571. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_18_82.pdf
253. Шлапко Т. В. Місце пенсії по інвалідності в системі права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Т. В. Шлапко // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2. – С. 77-81. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pvuabs_2013_2_20.pdf
254. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців: автореф. дис... канд. юрид.

- наук: 12.00.05 / М.М. Шумило ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2009. – 20 с.
255. Юровська В.В. Правове регулювання відносин в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / В.В. Юровська ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
256. Якуша Н. В. Шлях до здійснення реформування системи соціального забезпечення [Електронний ресурс] / Н. В. Якуша // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1125-1131. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_1_181.pdf
257. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення: навч. посібник / МОНУ; КНЕУ; І. С. Ярошенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 232с.
258. Ярошенко О. М. Поняття та види принципів права соціального забезпечення [Електронний ресурс] / О. М. Ярошенко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2010. – № 17. – С. 32-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/app_2010_17_3.pdf